శ్రీరామచన్ద్రసహాయమ్

శ్రీవైఖానసగ్రన్థమాలా -

ఏకోనవింశాఽనుబన్ధము.

సారసంగ్రహమర్దనమ్.

శ్రీమద్భిః నాచ్చియార్కోయిల్

చతుస్తంత్రి,

శ్రీకృష్ణభట్టాచార్యైర్విరచితమ్.

గ్రన్థమాలా సమ్పాదకః

శ్రీమాన్, డాక్టర్, డి. రఙ్గాచార్యః

ఏ. ఎమ్. ఏ. సి. ఠపగ్వాః.

ఈగావారిపాలెము.

శ్రీరామచన్ద్రః సహాయమ్

శ్రీవైఖానస గ్రన్థమాలా - ఏకోనవింశోఽనుబన్ధః.

సారసంగ్రహమర్దనమ్.

శ్రీమద్భిః నాచ్చియార్కోయిల్

చతుస్తన్త్రి శ్రీకృష్ణభట్టాచార్యైర్విరచితమ్.

శ్రీవైఖానసవిద్యానిలయే సంస్కృతమ్.

గ్రన్థమాలాసమ్పాదకః

శ్రీమాన్, డాక్టర్, డి. రఙ్గాచార్యః. ఏ. ఎమ్. ఏ. పి. [illegible]

శ్రీవైఖానస ముద్రాక్షరశాలా ముద్రితమ్

ఈ గా వా రి పా లె ము.

1938.

మూల్యమ్ 0—12—0

సంపాదకీయము.

ఈ పుస్తకము చాలవత్సరముల క్రిందటనే శ్రీవైఖానస పత్రిక యందు ముద్రించుటకారంభింపబడి పత్రిక జరుగుచు వచ్చిన కాలము వారకారకపత్రికకొక్కొకఫారమువంతున వెలువడుచు వచ్చినది. దైవ యోగమున పత్రిక తాత్కాలికముగ నిలిపివేయబడవలసివచ్చిన యీ గడచిన అయిదారువత్సరములనుండి పత్రికలో ముద్రింపబడిన మొదటి అరువదిపుటలకు పైని భాగమును ముద్రింప నవకాశము చిక్కలేదు, కాగా బహుకాలమునకుముందే యారంభింపబడిన యీచిన్నిగ్రంథము యింతదనుక పూర్తిచేయబడి ప్రచురింపబడలేదు, ఈగ్రంథమును వ్రాసియిచ్చిన శ్రీ. ఉ. వే. నాచ్చియార్ కోయిల్ కృష్ణభట్టాచార్యులు వారు తమ గ్రంథమును ముద్రించుటలో నేననాదరము చేయుచుంటినని దురాయాస పడుచుండుట చేతను గ్రంథము నెట్లైనను పూర్తిచేసి ప్రచురించవలయునను కుతూహలము చేతను దీనిని వ్యయప్రయాసలకులోనై యిప్పటికి ముద్రించి పూర్తిచేసితిని. ఈగ్రంథము నొకప్పుడు పనిపట్టి ముద్రించక పోవుటచే ముద్రణమందు స్ఖలితములు చాల యేర్పడి యున్నవి. కావున సహృదయులాదరదృష్టిని సవరించికొన ప్రార్థితులు.

దీనిని అనుబంధముగ ముద్రించుటయైనది, దీనియుపయోగము ప్రవృత్తినిమిత్తమాదిగాగల విశేషములు పీఠికయందు చర్చింపబడి యుంట నిచట గ్రంథవిస్తరభీతిచే విడచితిని.

యాగవారిపాళెం
17—1—38

డి. రంగాచార్యులు.
భిషగ్వర,

...గ్రన్థప్రవేశః.

...న్నిద్ర ధ్యానసౌధప్రియాంతిథిః
...సః శ్రీ రామస్సీతయా గృహీ.

...ణే యోవసరస్సు పరస్మత్ ప్రాక్ ప్రస్తూ
...భ్యః ప్రాక్ భూతపురీనామ్ని (శ్రీపెరుంబూ
...జాచార్యాణామవతారస్థలే శ్రీకేశవస్వామి
... శ్రీవైఖానసానుష్ఠ చకార్యాం చకార్యం
...న్నం యత్నం కేచిదాశ్రమానుజీయాః అను
...గ్రన్థాః శ్రీవైఖానససహాని సంగ్రహాః, అముద్ర
...సజ్జనానర్జనంచ, శ్రీవైఖానససిద్ధాన్తతత్త్వ
...విదంగాస, తతః పూర్వమపి కైశ్చిద్భి రామా
...జమూనజా గ్రన్థాః నిర్మితాః తే త్తత్సునయే
... తత్ర సారసంగ్రహాస్య ఖండనరూపోయం
...ర్భిర్మితః స్వోమసి పూర్వోక్తానాం పర
...ను మర్హతి.

...షయోపి ఉత్పేత్స్యమానస్య మయత్నోంకో

శ్రీ మద్విఖనస మహా గురవే నమః

శ్రీ వైఖానస శ్రీకృష్ణ భట్టీయే

సారసంగ్రహమర్దనమ్.

జగత్స్రష్టుం శాస్త్రగమ్యం గుణామ్భోధిం రమాపతిమ్
జపహోమార్చనాధ్యానైః ప్రాప్యం నారాయణం భజే. ౧

స్వసిద్ధాన్తైకనిరతో విఖనస్సూత్రిణాం ముదే
పరగ్రన్థాభాసమహం మర్దయామి సుయుక్తిభిః ౨

ఇహ యద్యపి యుక్త్యాభాసకదంబనికురంబితాపాతప్రతిపన్న
స్మృతిపురాణవచనశకలావష్టంభమూలకస్య సాంచాగ్యసిద్ధాన్తస్థాప

ఇతి యథావస్థితం ఖండన గ్రంథ...

...వైఖానసపస్సూత్రదాయసంప్రతిపన్నమతస్థా...
...ప్రయా బలాత్కారేణ చాన్యైరుపాయై...
...శ్చయః.

ఇతి,

...ంపిచర్ల, భట్టర్, శ్రీనివాసాచార్యః.

శ్రీవైఖానస విద్యానిలయమ్.

అకలమన్నడు

ర్యాపత్తమనన్యథాపరిహార్యమనేకశ్రుతిస్మృతి శ్రీవైఖానససూత్రపురాణాదివచనవిరోధంపరిహర్తుకామేనాహంహఖిల శ్రీవైఖానసవిప్రసంఘగహీతమాత్మమాత్రప్రయోజ్యం ప్రక్షేపాపాదమాణాద్యస్త్రమేవ బహుశః శిరణీకృత్య శ్రీవైఖానసభృగ్వాదిమహర్షిలల్లజానుగృహీత విశిష్టశిష్టపరిగృహీత సంప్రతిపన్న శ్రీవైఖానసభాష్యకారాది శ్రీవైఖానససిద్ధాన్తప్రవర్తకాచార్యప్రమాణీకృత సంపూర్ణాధ్యాయపుంజ శ్రీవైఖానససంహితాఘటకాధ్యాయవచన ప్రతిషిద్ధాంస్తత్రికైక నియతాన్ తాపాదిపంచసంస్కారాన్ వైదికేషు వైఖానసేష్వపి ప్రయోక్తుకామే

శివైఖానసే శ్రీకృష్ణభట్టీయే

...ఖరీకేన కేనచిత్పండితమానినా ప్రలపితగ్రం
...ృత వైఖానసత ప్తచకాంకన విజయతూలవా
...దిగ్రన్థైశ్చరితార్థమ్.

...రిశిరోవతంసాయితసూసాదా రవిన్ద పరమానా
...త్కలావతారాణాం శ్రీనివాసమఖవేదాన్తదేశి
...తత్సిద్ధాన్తస్యచోన్మర్యాదం నిన్దితత్వాత్ గ్రన్థ
...స్తుః కించిద్జ్ఞాః కేచిద్వైఖానసాః లిద్గిన్ధావలో
...ప్తసర్వోత్కృష్టవిఖనస్సూత్రాచారత్వాగపూ
...సాధారణతాపాదివంచసంస్కారాద్యనుష్ఠానాది
...ప్తన్నితి తేషాం తత్త్వావబోధనాయ తద్గ్రన్థస్థి
...తే విశ్వానుదయాయ చ "అల్పోపి సర్పో
..." ఇతి ప్రాచీనోక్తిమనుస్మృత్య సమూలహననా
...ముక్రమామహే.

...కమాతతాన పరః తత్త్వావచ్ఛిన్నైఖానసశా
...శైలీవిరుద్ధం ప్రాక్తనశ్లోకఘటకపదసముదాయ
...

గే నిధాయ" ఇతి వేంకటనాథవేదాన్తదేశిక ప్రణీతపంచరాత్రరక్షాదిగ్ర
న్థస్థశ్లోకార్ధం పరిముష్య "సవ్య" పదస్థానే "వామ" పదం "శ్రితదు
రితహర" పదస్థానే "శ్రుతిగుణముదిత" పదంచ నివేశ్య కవయామాసే
తి చౌర్యమూలకత్వమ్.

ఏవమస్మిన్ గ్రన్థే ప్రదేశాన్తరే "శ్రుత్యాస్మృత్యా పురాణేన
సేతిహాసేనగమ్యతే" పంచరాత్రేణ విప్రాణాం తప్తచక్రాదిధారణ" మితి
సచ్చరిత్రరక్షాపదం పరిముష్య "పంచరాత్రేణే" తిపదస్థానే "వైఖానసే
నే" తి పదం నిచిక్షేపేతి చౌర్యమూలకత్వం వజ్రలేపాయితమ్.

ఏవమేవ ప్రాచీనగ్రన్థస్థాన్ శ్లోకాన్ పరిముష్య క్వచిత్క్వచిద
న్యథాకృత్య స్వకృతత్వేన ప్రాయశః పూరయామాస గ్రన్థమిమమితి
తత్ర తత్ర విభావయన్తు మహాన్తః.

కించ మంగళశ్లోకేఽస్మిన్ "వామోరున్యస్తహస్తం వరదమభ
యదం పాణినా దక్షిణే" నేతి లిఖితమ్. అనేన వామహస్తస్యైవ వరము
ద్రాధారిత్వం గమ్యతే. తదిదమసంభవి, సింహాసనకట్యవలంబాన్యతరము
ద్రావరుద్ధత్వాత్, తృతీయాన్తేన పాణినేతి పదం వినా బహువ్రీహిము

ప్రసార్య శ్రుతిగణముదితం దక్షిణం కుంచయి
స్తౌ వరదమభయదం పాణినాదక్షిణేన, శంఖం
దనం సర్వచన్ద్రాం త్రినేత్రం వన్దేహం పాటలా
దంష్ట్రిం నృసింహం"— ఇతి.

"సవ్యం పాదం ప్రసార్య శ్రితదురితహరం
ానున్యాధాయ సవ్యేతరమితరభుజం నాగభో

టకనృసింహావిశేషణీభూతవామోరున్యస్తహస్తపదస్య యోగ్యతాభావే
న వరదపదేనాన్వయితుమశక్యత్వాచ్చ- న చేదం వరదపదం పాణినా
దక్షిణేనేత్యత్రాన్వేతి, అభయదమిత్యభయముద్రానురుద్ధత్వాత్. వికల్ప
బోధక వా కారాదిపదాభావాచ్చ న చ నృసింహావిశేషణమేవేదమ్
గ్రన్థకృద్భిరివిరుద్ధత్వాత్ హస్తపాణిపదసన్దష్టత్వేనాభిక్రమాధికరణ
న్యాయేన హస్త ఏవ నివేశయితుముచితత్వాచ్చ న హ్యేవం కవయస్తి
మహాన్తః, పరన్తు దక్షం ప్రసార్య చరణం వినికుంచ్య వామ్యం సింహా
సనస్థమభయోర్ధ్వవలంబపాణిమ్, శంఖారిహస్తమరుణాబ్జదృశం సమిద్ధం
శ్వేతం కరండమకుటం నరసింహమీడే, ఇత్యభియుక్తాః కవయామాసు

...ర్థత్వమ్ త్రినేత్రమితి శ్రీవైఖానసశాస్త్రవిరుద్ధ ...జస్య నృసింహస్య త్రినేత్రత్వం శ్రీవైఖానసశా ...థా భగవతో విష్ణోరప్యనుపదిష్టత్వేన త్రినేత్ర ...వైదిక్దోషావలీకత్వాన్మంగళపద్య మిద మసా

...దాహ 'అస్మత్కులగురుం వన్దే వాధూలకులభూ ...ష్ణాతం శ్రీమద్వేంకటదేశిక'మితి తదపి సాహసైక ...ష్టస్య స్వస్యాన్యమతప్రవేశాభావేన తా ...దేశికస్య గురుత్వాభావేన స్వకులగురుత్వాసం

...లేఖిత్ "వైఖానసకులోద్భూతః శ్రీనివాసగు ...రుసారేణ తనుతే సారసంగ్రహ"మితి, తత్ర వి ...ప్రియస్యగురూత్తమత్వం శిష్యసంపన్నత్వాత్ ...ప్రథమద్వితీయో, అసిద్ధేః నాపి తృతీయః అద ...న్ధకర్తృత్వహేతునా మనుషేగురూత్తమ

కృత్వా సాష్టపత్రం సకర్ణికమ్ అష్టాక్షరః ధ్యానేన హ్యథవా ద్వాదశాక్షరైః, వైదికై రథ మన్త్రైర్వా మమ సూక్తేన వా పునః, స్థాపితం మాం తత స్తస్మిన్నర్చయిత్వా విచక్షణః, పురుషం చ తతః సత్యమచ్యుతం చ యుధిష్ఠిర, అనిరుద్ధం చ మాం ప్రాహుర్వైఖానసవిదో జనాః అన్యే త్వేవం విజానన్తి మాం రాజన్ పాంచరాత్రికాః వాసుదేవం చ రాజేన్ద్ర సంకర్షణమథాపి వా ప్రద్యుమ్నం చానిరుద్ధం చ చతుర్మూర్తిం ప్రచక్షతే—తథాఽనుశాసనే దానధర్మపర్వణి చోదితమ్. "ఇమే వరే మహాభాగా విజ్ఞేయాః పంక్తిపావనాః యతయో మోక్షధర్మజ్ఞాః యోగినశ్చరితవ్రతాః, పాంచరాత్రవిదో ముఖ్యా స్తథా భాగవతాః పరే, వైఖానసాః కులశ్రేష్ఠాః వైదికాచారచారిణః శ్రీశాస్త్రిణాం చ వక్తారో భృగ్వాదిమునయ స్తథా పంచరాత్రస్య కృత్స్నస్య వక్తా నారాయణస్స్వయమ్, భృగ్వాదయో మహర్షీణాం శ్రేష్ఠాః సర్వగుణాన్వితాః, నారాయణః స భగవాన్ సత్త్వస్యైవ ప్రవర్తకః, తస్మాత్ప్రస్త్రించయుగలం శ్రేయోర్థినాం పరం పదమ్. అన్యశాస్త్రస్య త్రైగుణ్యవిషయత్వాత్ జఘన్యతా సాత్త్వికానాం చ సర్వేషాం శరణం పంచరాత్రికమ్, తథా వైఖానసం చాపి గ్రాహ్యం మోక్షార్థినాం సదా"—ఇతి యల్లిఖితం తత్ర ప్రతివిధాస్యతే వైఖానసశాస్త్రస్య వేదైకమూలకత్వేన పాంచ

...సంబద్ధప్రలాపదూషాం విజాతీయామజ్ఞ
...ం దృష్ట్వా బుధాః పరిహసన్తీతి యుక్తమేవ
...త్వమిత్యన్యతో విచారయామః.

పంచరాత్రం చ శాస్త్రం తుల్యప్రమాణ
...గణైః సాత్త్వికైర్వైదికోత్తమైః వ్యాసేన
...ధికపర్వణి కథం త్వమర్చనీయోఽసి మూర్త
...నసాః కథం బ్రూయుః కథం వా పాంచరాత్రి
...ర్వ్యమర్చనాక్రమమాత్మనః, స్థండిలే పద్మకం

రాత్రశాస్త్రస్య వేదమూలకత్వాభావేన తుల్యప్రమాణకత్వాసమ్భ
వాత్ "వైఖానసమతి స్తస్మిన్నాదౌ ప్రత్యక్షదర్శనమ్ స్మర్యతే మునిభి
ర్నిత్యం వైఖానసమతః పరమ్" "వైఖానసం సౌమ్యం వైదికం వేదివై
రర్చితం "వైదికేనైవ విధినా పూజాం కుర్యాద్ద్విజోత్తమః "శ్రౌతం వై
ఖానసం ప్రోక్తం" మిత్యాది సీతోపనిషత్, శ్రీవైఖానసవిమానార్చన
కల్ప, జమదగ్నిస్మృతి, పద్మపురాణాదివచనైః శ్రీవైఖానసశాస్త్రస్య
వైదికమూలకత్వావగమాత్. "పంచరాత్రమాగ్నేయము వైదికం దీక్షి
తైరర్చితమ్, "అలాభే వేదమన్త్రాణాం పంచరాత్రోదితేన వా సాంఖ్యం
యోగః పంచరాత్రం వేదాః పాశుపతం తథా జ్ఞానాన్యేతాని రాజర్షే

ఇత్యాది శ్రీవైఖానసవిమానార్చనకల్పజనుద
...స్మృత్యనారాయణీయాదివచనైః పంచరా
...త్ర్యాపావకమాత్ ద్వయోరపి శాస్త్రి
...సిద్ధేః — న చ శిష్టపరిగృహీతత్వాత్తుల్య
...గపంచరాత్రాదీనాం శ్రుతిస్మృతిపురా
...త్వేన తుల్యప్రమాణకత్వప్రసంగః -- న చ
...మాణకత్వాసమ్భవకమ్, సాంఖ్యయోగాదీ
...తత్త్వేన తుల్యప్రమాణకత్వాపత్తిః - కిం చ
...థా భాగవతాః పరే, వైఖానసాః కలౌ శ్రే
ఇతి వ్యాసదామృతభారతవచనేన వైఖానస
సమపరిపఠితత్వేన అర్థతః తద్విశేషణీభూ
...వైఖానసానాం త్రయాణామపి శాస్త్రాణాం
...తాదిమా | తాధికారిక భాగవతతంత్రస్యాపి తు

...శిష్టపరిగృహీతత్వమధికో హేతుస్తుల్య
...ప్యపి, "ఇతి హి భాగవతప్రక్రియా, వా

జ్క్రియాన్వితైః బ్రాహ్మణైః క్రియమాణం తు తత్సౌమ్యం వైదికం ప
తమ్ విధిః, వేదమూలత్వ దీక్షాయుక్తత్వ తాన్త్రికః, స చోక్తో ద్వివి
ధో మార్గః శుద్ధమిశ్రవిభేదతః, శుద్ధం భాగవతం ప్రోక్తం పంచరాత్రము
ఖేతరత్, మూలైర్వా సాత్త్వతైర్వాపి కృతం యచ్ఛ్రద్ధాన్వితమ్, తే
షాం శారీరసంస్కారాస్తత్తంత్రేషు ప్రకీర్తితాః" న తేషాం వేదవి
ర్యాదా మూలాదీనాం ప్రవర్తతే, త్యక్తాత్మసూత్రైః భిన్నైర్నానాసూత్రా
ధికారిభిః దీక్షితైః క్రియమాణాయత్త్వాత్ మిశ్రమభిధీయతే, కేవలం భుక్తి
ముక్తిపదం సౌమ్యమితి పూర్వజదర్శనమ్ సౌమ్యం నారాయణః
ప్రాహ వేదేభ్యః సారముత్తమమ్" ఇతి భాగవతతన్త్రస్య మూలాదివేద
బాహ్యనిహీనాధికారికత్వ భుక్తిరూపనిహీనఫలకత్వ పంచరాత్రవిభిన్న
శాస్త్రత్వబోధనేన తుల్యప్రమాణకత్వాసంభవాత్ సమపరిపఠితత్వస్తు
భగవద్ధర్మప్రతిపాదకశాస్త్రబోధకత్వేన భగవద్ధర్మనిష్ఠత్వ బోధనేన చ
సావకాశమ్, అన్యథా అస్మిన్నేవ భారతే శాన్తిపర్వణి, వసుభోమమా
న్ధాతృసంవాదాధ్యాయస్థేన "తంత్రం పాశుపతం నామ పంచరాత్రం
తు విశ్రుతమ్" ఇతి వాక్యేన పాశుపతతన్త్రేణ పంచరాత్రతన్త్రస్య సమ
పఠితత్వాత్తుల్యప్రమాణకత్వాపత్తిః, తథా చ వైఖానసపంచరాత్రభా
గవతశాస్త్రాణాం శ్రుతిస్మృతిపురాణవదేవ ప్రామాణ్యమపి న తుల్య

...వ జాయతే" ఇత్యాదినా రామానుజశంక
...వసామాన్తుల్య ప్రమాణకత్వమనఙ్గనియం
...స్య పంచరాత్రత్వమ్ – "తథా భాగవ
...తః ష త్వామ్నానబలేన పంచరాత్రాద్విభిన్న
...నసే క్రియాధికారే భగవతా భృగుణా శా
...స్తరం కాలతో వస్తుతోఽధికారతో భేద
... –యజ్ఞాధికారే, ఏకస్యంచాశేఽధ్యాయే
...స్సారను వైదికమ్, ప్రథమం సౌమ్య
...ం భవేత్, వైఖానసేన సూత్రేణ నిషేకా

...ప్రామాణ్యవత్త్వమిత్యన్యత్ర విస్తరః.

అథ పరః "పంచరాత్రం చ తన్త్రం చ తన్త్రం వైఖానసం త
థా. వేదభ్రష్టాన్ సముద్దిశ్య కమలాపతిరుక్తవాన్, చకార మోహ
శాస్త్రాణి కేశవోఽపి శివేరితః పంచరాత్రం పాశుపతం తథాన్యాని స
హస్రశః" ఇత్యాది సామ్బకూర్మాదిపురాణవచనాని తు తస్మాత్తామస
శాస్త్రాణి స్వప్నేపి న విలోకయేత్ తామసేషు పురాణేషు మోహనా
ర్థం సురద్విషామ్ ఇతి చోక్తప్రకారేణ తామసత్వాన్మహాత్మనామ్, న
గ్రాహ్యాణీతి సిద్ధాన్తేభాష్యకారాదినిశ్చిత"మితి యదలేఖిష్ట తదపి "వై

శ్రీ వైఖానసే శ్రీకృష్ణభట్టీయే

ప్రత్యక్షదర్శనమ్ స్మర్యతే మునిభిర్నిత్యం వై
సీతోపనిషదాదివాక్యసిద్ధశ్రౌతప్రామాణ్యశాలి
ర్యపి శాస్త్రస్య నింద్యత్వం భవత్వ్యబిని వేశవిజ్ఞ
తిమిత్యాదివచనమేవమ్ అపి తు పంచరాత్రం
త్తనామకమ్ వేదభ్రష్టాన్ సముద్దిశ్య కమలా
రూపం- ఏవమేవేదం వచనం ధృతిమ్ - విఖనః
హేతు నిర్ణయప్రకరణే ఉత్తమబ్రహ్మవిద్యా

శికాయాముత్పత్త్యసమ్భవాధికరణే "పంచరా
వైఖానసాభిధమ్ వేదభ్రష్టాన్ సముద్దిశ్య కమ
ర్మపురాణస్థతయాలిఖితం తదపి న అస్య వచ
"తన్త్రం సాత్త్వతనామకమితి పాఠోపష్టబ
త్, యది తన్త్రం వైఖానసాభిధమ్ వేదభ్ర
పాఠ ఇత్యాశ్రిహ్య. తదా త్రయీరూపేణ
షేః పురా, ఇత్యాదిసీతోపనిషద్విరుద్ధార్థకత
యేన ప్రామాణ్యమేవాపతేత్ - వస్తుతస్తు -
మితి భాష్యకారలిఖితరూపేణ వాసేన వచనే

షనిర్మితత్వం తాన్త్రికతన్త్రిత్వం వేదైకమూలకత్వేన పురుషనిర్మితత్వం వైదికతన్త్రిత్వం ఇదం వైదికతన్త్రిత్వం మన్వాదిస్మృత్యాదావప్యవి షమ్ వైఖానసస్యాపి శాస్త్రస్య వేదైకమూలకత్వేపి పురుషనిర్మితత్వేన "స్మృతితన్త్రే ప్రతిష్ఠితా" ఇత్యాదినా మన్వాదిస్మృతేరివ "విష్ణోస్తన్త్రం ద్విధా ప్రోక్త" మిత్యాదినా తన్త్రిత్వమపీతి— న చ వైఖానసస్య తన్త్రిత్వస్మరణమాత్రేణ వైదికవిభిన్నాధికారికత్వం మన్వాదిస్మృతేరపి "స్మృతితన్త్రే ప్రతిష్ఠితా, ఇతి స్మరణేన వైదికవిభిన్నాధికారికత్వప్రసంగాత్ "వైఖానసం సౌమ్యం వైదికం వైదికైరర్చితం" ఇత్యాదిభగవన్మరీచివాక్యాదిభిర్వైదికాధికారికత్వసిద్ధేశ్చేత్యలమతివిస్తరః, యదపి ఇతి చోక్తప్రకారేణ తామసత్వాన్నహాత్మనామ్ న గ్రాహ్యణీతి సిద్ధాన్తే భాష్యకారాదినిశ్చిత"మితి తదప్యవిచారితరమణీయమ్ అత్ర పరస్య పురాణానాం తామసత్వమభిప్రేతమ తచ్చ పురాణానామితి మష్ఠ్యన్తపదంవినా బోధయితుం న క్షమతే వాక్యమిదంమహాత్మనామితి షష్ఠ్యన్తపదాభావేపి కథంచిత్తామసత్వస్యపురాణనిష్ఠత్వమవగమ్యేత, అత్రతామసత్వస్యాశ్రయాకాంక్షాయామవ్యవహితోత్తరశ్రుత"మహాత్మనా"మితిపదమేవాశ్రయత్వేనాన్వేతి, తథా చ మహాత్మనాం తామసత్వాన్న గ్రాహ్యణీతి వాక్యార్థో మహాత్మనిష్ఠతామసత్వవిష

ాం పంచరాత్రభాగవతసాత్వతానాం కించిద్భి
వైదికత్వాత్ తాంత్రికత్వేన ప్రసిద్ధేః వైఖానస
ాపేణ స ప్రోక్తం వైఖానసబుధైః పురా వై
విష్ణోర్యానీ సముద్భవేత్ స్మర్యతే మునిభిర్ని
మ్ — వైఖానసం సౌత్రం వైదికం వేదికైర
షద్భగవన్మరీచిప్రోక్త విమానార్చన కల్పాదివా
శాస్త్రత్వస్య స్మృతిత్వస్య చ సిద్ధ్యా వేదభ
త్ స్వాతంత్ర్యేణ ఇతరమూలకత్వేన చ పురు

యుక్తో భవతీతి త్వద్విదుషాం దృష్ట్వా పండితాః పరిహాసన్తి. తామస
త్వాన్మహాత్మభిస్సగ్రాహ్యేతి లిఖితం చేన్న కోపి దోష ఇతి.

యదపి "వ్యాసేనాచార్యవర్యేణ తస్య ప్రామాణ్యమీరితమ్
బ్రహ్మశాస్త్రే సేతిహాసే పురాణే చ విశేషతః" ఇతి తదపి విమర్శ
నీయమ్.

బ్రహ్మమీమాంసాయాం ద్వితీయాధ్యాయే పరపక్షప్రతిక్షేప
సంజ్ఞితే ద్వితీయపాదే — "ఉత్పత్త్యసమ్భవాత్ — న చ కర్తుః కర
ణమ్ - విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః - విప్రతిషేధాచ్చేతి చత్వారి

...త్రి ద్వ్యాభ్యామాద్యాభ్యాం సూత్రాభ్యాం
...ఫలః పూర్వపక్షః అన్త్యాభ్యాం సూత్రా
...ః సిద్ధాన్త ఇతి పరేషాం మతిమ త్రి కథం
...ర్ఘటితేనాపాత్రమాణ్యనిరసనాంగీకారేపి
...ర్థః సూత్రేణ న ప్రతిషేధబోధకమ్ అత్రైవ
...సనుంజప" మితి సూత్రస్థప్రతిషేధపదస్య వి
...వ్యాఖ్యాతత్వాత్.

...ప్రతిషేధే భూయసాం స్యాత్సధర్మత్వ" మి
...పదస్య పరో ధారకత్వమైవ శబరస్వామి ప్రభృ
...నేన "కల్ప్యాత్ప్రతిషిద్ధ" మిత్యాది ప్రద
...ప్యం పరిత్యజ్య ... ఇతి న్యా
... ... సజాతీయ
... సజాతీయ ... త్వేన
... ... బాధకాభా
... యస్మిన్ ... విరోధః తస్యాం
...ని చత్వారి సూత్రాణీతి వైదికనిరతానాం

వదేవం సమ్ప్రయేత్" ఇతి వైఖానసే పంచరాత్రస్య మానవం "అశ్రీ
కరమసౌమ్యం చ వైఖానససమతాత్రికమ్ తద్విధానం పరిత్యజ్య పంచ
రాత్రేణ పూజయేత్, ఇతి శ్రీభగవద్వాక్యేన శ్రీమద్వ్యాసస్య దూ
షణం "దృశ్యతే ... విరోధి తత్ ప్రాతః
ప్రాతరస్తం తే వదన్తి శ్రుతిర్యథా ఋగ్వేదో దేవదైవత్యో యజు
ర్వేదస్తు మానుషః సామవేదస్తు పిత్ర్యస్తస్మాత్తస్యాశుచిర్ధ్వ
నిః, "చత్వార ఏకతో వేదా భారతం చైకమేకతః, సమాగతైః సుర
ర్షిభిస్తులయారోపితం పురా, మహత్త్వే చ గురుత్వే చ ధ్రియ
మాణం యతోఽధికమ్ మహత్త్వాచ్చ గురుత్వాచ్చ మహాభారతముచ్య
తే ఇతి స్మృతేస్తథాత్వాత్ ... ...
... స్తుతిదర్శనాత్ ... ...
... ... యోగాభ్యాముభయోపి ... ...
... ... నివేశనమ్, భగవ...
సుదేవాదిదేశికైః ... ...
యోః, తస్మాద్వేదానుసారిత్వాత్ ...
హీ ... ముత్తమమ్" ఇతి ... ...
పిణాన్యమ్,

యోగః పంచరాత్రం వేదాః పాశుపతం త
షే విద్ధి నానామతాని " ఇత్యాదిభారత
ః ప్రామాణ్యం ప్రత్యపాదితం తథాపి సాంఖ్యాది
దిక ప్రామాణ్యమేవ పాంచరాత్రస్య బోధ

పంచరాత్రం చ కృత్స్నముక్తం చ తాన్త్రికమ్
వైఖానసేన తు సామ్యేన వైదికేనైవ దే

పంచరాత్రశాస్త్రస్య నిరుక్తవిధయా ఽప్రామాణ్యశంకా న్యాయస్యా
పి "ఆగ్నేయం పాంచరాత్రం" త్విత్యాది వైఖానసంహితావచనా
నాం చ ప్రశంసార్థకత్వమ్ శక్యస్య సంభవే గుణవాదస్య అన్యా
య్యత్వాత్ న హి పంచరాత్రస్య వేదైకమూలకత్వే కేనచిత్ప్ర
బలేన ప్రమాణేన సహత్వ్యక్షే యేనాస్యాపి వైదికత్వాత్ అవైదిక
త్వ త్రైవిధ్యాదివచసాం గుణవాదత్వం భవేత్. — ప్రత్యుత.
సాంఖ్యం యోగః పంచరాత్రం వేదాః పాశుపతం తథా, కృతాన్తపంచకా
ని రాజర్షే విద్ధి నానామతాని వై" ఇత్యాదిషు ప్రతిపాదనమాత్రే

...పంచరాత్రస్య వేదవిభిన్న సిద్ధాన్తత్వావగమో
...బోధకః, ఇతి,

...త్రి వైఖానసవచసాం న గుణవాదత్వమ్
...ఖానసమతాత్ త్రివిక్రమ" ఇత్యాదిపంచరాత్ర
పంచరాత్ర వైఖానసభిన్న జ్యోతిశ్శాస్త్రస్య
...సంహితాదిస్థైః "త్రిశాస్త్రైస్తైవ కర్త
...మ్, పంచరాత్రైః ధాసేన నాచరేదితి శాస
...క్తం తథా సమయభేదవత్ పంచరాత్రం
...మ్ మిశ్రితం శుద్ధం తథా సౌమ్యం య
...చార బాహ్యా యత్ర దాస్యమితీరితమ్
...త్వం శ్రేష్ఠముదాహృతమ్" ఇత్యాదివాక్యైః
...ఖానసశాస్త్రస్థతయా బోధితత్వేన వైఖానస
...మితి పంచరాత్రవచసా "మాత్రికర మన్త్రా
...ర్థ బోధకతయా ప్రశంసాపరత్వాదికమేవ

...తి నిస్సు పంచరాత్రస్య కీర్తనమ్ కృత్స్న

నచ [illegible] మన్త్రకల్పానామభిధానమ్ విఖానసాశ్వలాకల్పే- "అ
థాతో మన్త్రాణాం కల్పం వ్యాఖ్యాస్యామః" ఇత్యారభ్య (వైఖానసకల్పగా
యత్రీకల్పాదీనాం విస్తరేణానుక్రమణాత్ — మన్త్రస్వరూపమన్త్రదే
వతా మన్త్రాంగాదీనాం విస్తరేణాభిధానాచ్చ—ఏవం కాశ్యపీయే జ్ఞా
నకాండే, అష్టాక్షరాదిమన్త్రకల్పానామభిధానాచ్చ— భార్గవచ నాధి
కారాదౌ [illegible] గాయత్రీ గరుడకంఠాక్షరాది మన్త్రకల్పానామభిహిత
త్వాచ్చ - ఏవం చ వైఖానసాపేక్షితమన్త్రకల్పానాం వైఖానసమన్త్ర
ఏవ విధానాత్ న పంచరాత్రమన్త్రాణాం, తత్కల్పస్య వా "పేక్షా" "వేద
దాశ [illegible] వైఖానసస్య [illegible] కల్పకస్తే బోధితస్య పంచరాత్ర
స్య వా వైఖానసగ్రాహ్యత్వమ్ "కృష్ణరూపా హ్యనన్తాస్తత్ర దేవపి కృ
ష్ణరూపాః బహుత్వబోధకత్వమేవ న తు యావత్కృష్ణరూపకథనా
సామర్థ్యమ్ వైఖానసత్వభార్గవత్వాది సమానజాతీయకులవాసాన్యనా
ప్రకీర్ణ [illegible] క్తిమూలవర్ణ్యగృహ్యాధికారాదిమన్త్రాదిసంహితోదితానాం
[illegible]నాం కృష్ణరూపాణాం సర్వవిస్తరేణ ముఖ్యత్వేన కృష్ణరూపాణాం
న్తాసేతి [illegible] అనేకకృష్ణరూపైః [illegible] అన్యథా ఏ
కా దేయా పక్షే నా ఇత్యస్య కస్య "అపరిమితం దేయమితి శ్రుతవా
ధాన పరత్వస్య వేదవాక్యస్య పరిణామముత్పాదనానామర్థప్రస
క్తిః యా తు ఏకా దేయా పశ్చేయా సహస్రం దేయమితి వాక్యాను

వహారాత్రః గురూపదేశసంసిద్ధః కల్పసూత్రైః
ర్తైః పూజయేదితి కేచన వైఖానసేనసూ
ణ వైఖానసవిదః శుద్ధాః మన్త్రైకల్పవి
తేన గృహ్యతే పంచరాత్రికమ్ వ్యాఖ్యాతం
జేశికో తన్త్రైః, తస్మాద్వైఖానసైర్గ్రాహ్యం
తి లిదపి . మర్యాసహామః:—

బస్య పంచరాత్రబోధకత్వం ప్రమాణాభా
స్త్రైరితివా తన్త్రకల్పప్రకరణబోధకత్వమేవ-

రోధేన సహస్రాధికసంఖ్యావిశిష్టద్రవ్య బాహుకత్వేనాభిధానాత్ తత్రా
“కృష్ణరూపాణ్యసూన్యసత్యాం జేరపి పగజలప్రకీర్ణాని వైఖానససంహితా
నురోధేన బహుకృష్ణరూపపరత్వం పశ్యతు భవాన్.

ఏతేన వైఖానసశాస్త్రే షోడశాధికభుజః శిష్టసుదర్శనాదిదేవల
క్షణానుక్త్వా షోడశాధికభుజవిశిష్టసుదర్శనాదిదేవస్థాపనాదౌ పంచరాత్రి
యాపేక్షా ధ్యానాదిసంహితైవ వైఖానసానాం శరణమితి యదుక్తం ప్ర
త్యుక్తమ్. షోడశాధికభుజవిశిష్టదర్శనాదిదేవలక్షణాదికం శ్రీవైఖానసే

విశకలితకరిపరయం ధ్యాయసంహితావ

యుక్తత్వాత్,

పంచరాత్రశాస్త్రమేవ గ్రాహ్యమితి

వైష్ణవశాస్త్రత్వేన ప్రసిద్ధం భాగవ

న గ్రాహ్యం విష్ణుయామలాది

విష్ణ్వాదీనేకదేవతాను ప్రతదంగతదనుష్ఠా

మన్త్రకల్పభేదత్వావశ్యంభావాత్.

చ, తిష్ఠత్యేపి. గురూపదేశసిద్ధైః

ద్యుపచారైస్తు పూజయేదితి కేచన" ఇ

కారితయ సౌప్రతిష్ఠా ప్రకరణవచనస్తు"

సౌరప్రతిష్ఠాబోధకసౌరమంత్రాదిస్వ

తాదికమారాధా చరితార్థయతి న పంచ

అత ఏవ "అత్రానుక్తం తు

లక్షణం ప్రోక్తం పూర్వమేవ మయా

సర్వం ఫలోక్తవత్, "ఋషిత్రితయా

చరేత్, ఇతి గంగిరా" ఇత్యాది

వచనయా సంశాసితా న సంహితో

గ్నేయేన సాంకర్యే సతి భస్మసాత్స్యా"దితి భగవత్భృగుపాదిభిః సామా నాధికరణ్యేనాపి సాంకర్యస్య నిషిద్ధత్వాత్, తథైవాద్యాపి వైఖానసైః శిష్టైః పంచరాత్రోక్తస్య కస్యాపిధర్మస్య ప్రయోగాశ్రితస్యాననుష్ఠా నాచ్చ అనష్ఠానేసాంకర్యాఖ్యోమహాన్ దోష ఇతి మన్త్రకల్పకజ్ఞో న పంచరాత్రం బోధయితుమీష్టే.

కిం చ "గురూపదేశసంసిద్ధైర్మన్త్రైర్వా రథాపి వా. ఇతి భవ దుదాహృతక్రియాధికారానుసార ప్రతిష్ఠాధ్యాయవాక్యేన పంచరాత్రగ్ర హణే పంచరాత్రే సారమంత్రాదిస్వరూపానామనుదేశావశ్యంభావేన "భక్తి తేఽపి లభసే న శాన్తో ఽ" ఇతి న్యాయేన న్యూనతాయా అపరిహార్యత్వాదితి.

పంచరాత్రాణాం తు పరం వైఖానసం శాస్త్రముపేక్షితమ్ క్వ చిత్ ప్రవిచార్యత్వాత్. న చ సాంకర్యమ్ "వేదే వైఖానసే సూ త్రే యూ ధర్మః పరికీర్తితః, సర్వైస్సధర్మోఽనుష్ఠేయో నాఽత్ర కా ర్యా విచారణా" ఇతి వైఖానసపురాణింత్రేషు స్తవ భగ్వాక్యాధ్యాయవచ నేన వైఖానసోక్తధర్మాణామనుక్తాంశే పాంచరాత్రిక విశేషేణ గ్రా హ్యత్వబోధనాత్ అనుష్ఠీయతే పంచరాత్రోక్తధర్మాణామపి

...ప్రక్రియాద్యంశే గ్రాహ్య ఇతి భగవతో
...స్మృతిః.

...శాస్త్రే తన్త్రక్రియా తదాశ్రితో మ
...త్రోక్తమన్త్రేణ "హారామ శేషం సమా
...అనుక్త్వాంశే స్వప్రతిష్ఠా గిపంచరాత్రాది
...వివార్య ఏవ న చోక్త్వాంశేపి వా [illegible]త్రి
...యా [illegible] గ్రహాత్ "[illegible] తే [illegible]

వచనం వైఖానసోక్తశేషతిథాగ్రహస్థాదిభిః పంచరాత్రిభిర్వైష్ణవైర్వి
ప్రైః శవవక్యాషిత్ప్రాయశ్చిత్తం వైఖానసోక్తమనుష్ఠీయతే చ.

పాంచరాత్రే పాద్మసంహితాయాం క్రియాపాదే సప్తదశాధ్యా
యే యుక్తవిష్ణవమితి ప్రోచ్య విశ్వేతశ్చతుర్భిర్వాపి ప్రాక్షిప్య దక్షిణావ
ర్తిం యుద్ధాన్ స్వాత్మన్యారోపణమ శిరో వా దక్షిణాశాయామిద్ధం శయన
కల్పన మిత భగవచ్ఛయనక గ్రహే వినియుక్తస్య యుద్దైర్వష్ణవమిత్యాది
శయనసూక్తమన్త్రస్య వైఖానసస్యైకభోజనస్యోపాదానేన దైవికేపి క
ర్మణి వైఖానససోమజీవత్వం పంచరాత్రిభిరితి.

నే శ్రీకృష్ణభట్టీయే

ః పంచరాత్రవాచకవేవేతి తద్గ్రహః
దశాధ్యాయే త్రిమూర్తిస్థాపనవిధౌ త
ప్యపి ప్రకల్ప్య యేతి వచనేన వైఖానసైః
సంగః యదితు శైవశాస్త్రేణ శైవదీక్ష
కర్తవ్యమితి రుద్రస్థాపనాదివిధాయక
సూత్రకల్పగతస్య "గురూవదీక్షసంసి
నాద్యుపచారైస్తు పూజయేదితి కేచన
దివిధాయకగ్రంథసిద్ధమంత్రవిశేషైః త
స్యార్చనం కర్తవ్యమిత్యర్థం పశ్యేతు భ
పాక్షికత్వాభిధానం సంగచ్ఛతే, తథా
స్త్ర) యథా అనపేక్షితం తథా పంచరా

త తదీయధర్మాణామన్యప్రవర్తనీయతా
అన్యేన తత్ప్రవేశో నక్తుం శక్యః
కల్పసూత్రాసు వైఖానసశాస్త్రం ఏ

నాదిసర్వప్రయోగజ్ఞాః మన్త్రకల్పవిదః శ్రోత్రియానగ్నిసంపన్నా నాహూ" యేత్యాదినా ఆచార్యర్త్విగాదీనాం స్వశాస్త్రీయార్చనాప్రతిష్ఠాప్రాయశ్చిత్తాది సకలప్రయోగజ్ఞానవత్త్వం తదుపయోగిస్వశాస్త్రీయకల్పమన్త్రతత్స్వరూపతదంగజ్ఞానవత్త్వం స్వశాస్త్రీయధర్మోపయోగి వేదాధ్యయనపాకయజ్ఞాద్యనుష్ఠానవత్త్వం పరంపరయా స్వశాస్త్రీయధర్మోపజీవ్య ఆహితాగ్న్యాదిమత్త్వం చాభిహితమ్.

కించ తత్త్రైవాసదధికారినిరూపణే అర్థలుబ్ధాన్ రూపకానన్యశాస్త్రపారంగతాన్ పాషండభక్తాన స్తమితోదితి శయనాసన్య దేవతాభక్తాన్నాస్తికభ్రాన్తచిత్తశఠాదీన్వర్జయేదితి అన్యశాస్త్రపారంగతానామాచార్యకార్యకర్తృత్వాద్యనధికారోఽభిహితః అత్రాన్యశాస్త్రం భాగవతపంచరాత్రాదిశాస్త్రమేవ తేషామేవైవం జాతిషు ప్రతిష్ఠార్చనాది ప్రయోగవిధాయకత్వాత్ తథా చ పంచరాత్రాదిశాస్త్రజ్ఞస్య వైఖానసస్య వైఖానసశాస్త్రీయ ధర్మానుష్ఠానే పంచరాత్రాదిశాస్త్రాభ్యాసవశాత్క్వచిత్ సంకరో భవతీతి తద్వ్యన్యో నిషిధ్యన్తే అనంకరేణ జాగరూకతయాఽనుష్ఠానేఽపి తాదృశపాంచరాత్రాదిశాస్త్రాన్తరగ్రస్తబుద్ధిమనోఽపి అనధికారిణ ఇతి తేషాం పరిసంఖ్యా యుక్తా — తథా చ వైఖానసానాం సర్వథా పంచరాత్రం శా

చాము.

త్రేణానుపదిష్ట వైఖానసకల్పము స్త్రోదం
సానాం వైఖానసము స్త్రోకల్పజ్ఞానం సము
: వైఖానసాపేక్షిత వైఖానసశాస్త్రోక్తి
కం వైఖానసానామితి మంత్రకల్పవిచక్ష
యుక్తమేవ అత ఏవ వైఖానసే శాస్త్రే
ఋత్విగాదిలక్షణ ప్రకరణే "వైఖానసేన
క్తాన్ విప్రాన్ వేదవిదః శుద్ధాన్ శుద్ధి
యస్సంపన్నాన్ సుమనస్కాన్ అర్చ

స్త్రమిన పత్ర లిఖిత సర్ధము.

యద్యపి బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైః శూద్రైశ్చ కృతలక్ష
ణైః, అన్యైస్సేయశ్చ సేవ్యశ్చ నిత్యయుక్తైః స్వకర్మసు పాత్రిత్వాం విధి
పూర్వా యు గీతః సంకర్షణేన యః ఇత్యాదినా అవిశేషేణ సర్వేషా
మర్చనాదికం పంచరాత్రోక్తమార్గేణ కర్తవ్యమితి చేరితమ్ నాత్ర
క్వచిత్సూత్ర కారనియమాదిః ప్రదర్శితః అన్యేషాం సూత్రనిష్ఠానాం త
స్మిన్ చాప్యస్మిన్ తదన్వయః ఋషిభిః సూత్రకారైశ్చ ప్రత్యుత ప్రతిపా
ద్యతే నిషేకాదీంశ్చ సంస్కారాన్ సూత్రోక్తాంశ్చ సమాచరేత్
పంచరాత్రోదితాన్యపి యైః స్వవంశైర్యనిష్ఠితాః, వైఖానసరుతే

...స్మాచ్ఛ్రీపాంచరాత్రిను వైఖానస
...క్రమాగతేన వస్తవ్యం మోక్షకాంక్షిభిరి
...తానాం బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైరిత్యాఖా
...నాం పదాహవనీయన్యాయేన వైఖానసే
...స్త్రైః గృహస్థో బ్రహ్మచారీ వా భవేత్
...ఖానసా విప్రా వైష్ణవా మునిసత్తమాః,
...గ్ర్యా నాన్యే ద్విజాతయః అనుష్ఠేయో
...సైస్తైః ఇత్యాదిభిః వైఖానసవచనరూ
...ఖానసః భిన్నవిషయికత్వాత్ భగవదారాధ
...నాం పంచరాత్రోక్తభగవదారాధనం పంచ
...త్వాసంభవాత్ న హి విశేషశాస్త్రవిష
...యశాఖానియమే జాహ్నవీత్యాదిని సా
...స్తే సూత్రాదివిషయమాభానః పంచరా
...ధకః, బాధోపయోగి సన్ ముఖ్యమేవ సా
...మాన్యబోధకం బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైరి
...యా విధిస్సామాన్యవిధిస్సైర్వైఖానసైస్తైః
...షయం బ్రాహ్మణవిశేషం న విషయీక

స్యనీయామాం మనుస్మృతితాత్పర్యచంద్రికాయాం కృష్ణ"మితి.

తతః వైఖానసకులే జాతః పంచరాత్రేణ దీక్షితః, ఇత్యాద్యన్య సంహితావచనపూర్వార్ధం వైఖానసానాం పంచరాత్రదీక్షాపత్త్యై ప్రమాణయన్ తస్మాచ్ఛ్రీపాంచరాత్రిస్తు వైఖానసకులోద్భవైః గ్రాహ్యం తదనుక్రమాగతేన వస్తవ్యం మోక్షకాంక్షిభిరితియదలేఖీత్ తదపి సాహసైకవిజృంభితమ్ వచనస్య తాదృశార్థకత్వాభావాత్ ఏతద్వచనమానన్దసంహితాయామేకోనవింశాధ్యాయే వైఖానసకులే జాతి పంచరాత్రేణాదీక్షితో న సంజాతః స వై దేవలకః స్మృతః" ఇతి దృశ్యతే అయమర్థః— యః వైఖానసకులే జాతః యశ్చాన్యకులేజాతః పంచరాత్రేణ దీక్షితః ద్వావేవ భగవద్యజనే అధికారిణౌ భవేతామ్ యః అన్యకులోద్భూతః పంచరాత్రేణ న దీక్షితః యశ్చ వైఖానసకులే న జాతః స వై దేవలకః స్మృత ఇతి వైఖానసకులే జాతః పంచరాత్రేణ దీక్షితః వైఖానసకులే న జాతః పంచరాత్రేణ న దీక్షితశ్చ భగవన్తమారాధయేత్ స వై దేవలక ఇత్యర్థాంగీకారేపి వైఖానసానాం పంచరాత్రేణ దీక్షితత్వే దేవలకత్వమేవాభిహితమితి ముఖ్యమేవ సాధకమితి థం చ ఇదం వచనం లేఖితవతి స్తవాశయం న జానీమః.

వస్తుతస్తు వ్యామోహనార్థమేవ వచనస్యాస్య పూర్వార్థమా

...రాత్రాణాం పంచరాత్రే స్థా...

...తః త్ర యుక్తైర్విత్యత్రైవ భాంతవదన
...త్రబోధకః అపితు భస్మకారాకృతిర్భా వై
...త్రల రేణుః బహు అర్థాన్తరవాచకః వైఖానస
...చ వైఖానసబుద్ధిః పూర్వం విష్ణోర్వాహన
...మునః ప్రోక్తా వేదేభ్యః నారము త్రిమును,
...నస ముద్రాధికారాదివాక్యసిద్ధమ్ బ్రాహ్మణా
...దుర్జనానాం ద్విత్వేత్యాదికం సర్వము

త్రం లిఖిత్వా నిత్యస్నానమ్.

పరన్తు ఆన్యామేవానసంహితాయాం షోడశాధ్యాయే న దీక్షా న లేపః కర్మ నాస్తి మత్యాప్రతికర్మణ ఇతి వైఖానసానాం పంచసంస్కారాదికీక్షానిషిద్ధేతి వైఖానసానాం పంచరాత్రాదిమార్గేణ సర్వథా దీక్షా న సంభవతీతి,

ఏతేన పంచసంస్కారరూపాణి కర్మాణి మోక్షకాంక్షిభిః అనుష్ఠేయానీత్యస్మిన్నర్థే ప్రామాణ్యాభావః ఇతి లతః పరం యుల్లిఖ

పి మహర్షిభిః వైఖానసానుద్దిశ్య పంచసం
త్వాత్ పను తాపాదిపంచసంస్కారక్రి
ః ధార్యాణ్యుక్తాని చిహ్నాని తదన్యేషాం
షిద్ధాన్యేవ పంచసంస్కారాదికర్మాణి భగ
తి.

దా వైఖానసే శాస్త్రే సూత్రకారైః ప్రచ
పాస్తే సుదర్శనం ధారయేత్ రవివ వితి
నాస్తికవాక్యే సూత్రకృతో న్యాసము
వక్తవ్యా ధారయేదిత్యసంగతమ్-స్పష్టము
పనిషద్యపి ఇతి తద్వ్యాసాధు న హి వైఖాన
తిలే హస్తే సుదర్శనం ధారయతి గవిపా
తీతి భగవతా విఖనసా సూత్రితమ్ న హా
సూత్రకారా వైఖానసానామ్ మరీచిపటల దీ
త్వాదికమేవ న సూత్రిత్వమపి కిం తు సు
సుదర్శనః ధారయతత్త్వాదికం వైఖానస
సింహవాజపేయయాజిభిః ప్రణీతేఽప్యనాస
ర్తతే తథా హి:— తత్ర త్రితిముఖండే బ్ర

తాక వైశిష్ట్య మనివార్యమితి కథం తాపగన్ధావకాశః అత్ర సుదర్శనసు
ద్రాధారణం న్యాసరూపమేవ అతో ధారయేదితి నాసంగతమ్.

ఏతత్సప్తాధ్యాయీగ్రన్థమూలభూతే కాశ్యపీయే జ్ఞానకాండే ఏత
మేవ బ్రహ్మన్యాసం ప్రకృత్య దేవానామాయుధానీతి కవచం ధరిత్వే
తి వచనాన్యాసః ధార్యత్వేనాభిహితః అత్ర ధారణం న్యాసరూపమేవే
తి వదతాపి వక్తవ్యమ్ అన్యథా తాపనిశిష్టలోహాదినిర్మితకవచస్య
పూజకేన శరీరే ధార్యత్వాపత్తేః.

కించ ఏతైరేవ భాష్యకారైః విఖనస్సూత్రభాష్యే నిత్యార్చ
నాప్రకరణే ఇమమేవ బ్రహ్మన్యాసముపక్రమ్య సుదర్శనమితి దక్షిణేభు
జే సుదర్శనం విష్ణుమితి వామే శంఖం చ న్యస్యేతి ప్రణీతమ్ తథా
చ ధారణన్యాసయోః పర్యాయత్వమేవాత్ర వైఖానసగ్రన్థకారాణా
మితి అతో ధారయేదితి సంగతమేవేతి తథా చ త్వదుక్తదూషణానవ
కాశః న హి వేదాన్తేఽవ్యక్తోపనిషది వైఖానసాస్తప్తచక్రాదికం బి
భృయురితి శ్రూయత ఇత్యాస్తామిదమ్,

నానామాయ ఖైరితి సర్వత్ర రక్షాం కృ
నై సుదర్శనముద్రాం ధారయతి రవిపా
తి మూర్ధ్నోసీతి దక్షిణే నేత్రే చంద్రోసీతి
మూర్ధక్షిణవామయోః సూర్యాచంద్రమసౌ
విసెం యజ్ఞం బ్రహ్మణాం దేవప్రమిత్యం
న్తాస్మిగ్ం ఇతి బ్రహ్మణాం స్మృతి ఏవం వడం
న్యాసఘటకస్య సుదర్శనముద్రాదిధారణ
గేష్వపిచంద్రసూర్యమండలాన్యాపాం

ప్రతిజ్ఞాయ—

“అతః పరం ప్రవక్ష్యామి దీక్షా కాలం విశేషతః చైత్రాదిత్రయ మాసేషు బ్రాహ్మణస్యవిధీయతే ఆషాఢ త్రయమాసేషు క్షత్రియస్య విధియతే శ్వయుజత్రయమాసేషు వైశ్యానాం విధీయతే తైషాదిత్రయమాసేషు శూద్రాణాన్తు విధీయతే అథ (వా) ద్వాదశమాసేషు ఇష్టమాసే తదా చరేత్ చాతుర్వర్ణస్య జాతీనాం కాలాపేక్షా న కారయేత్ రాజా భిషేకదీక్షా చ ధ్వజారోహణాశాన్తి చ సంవత్సరే చ నృపతేకేణా స్నానకర్మణి సంవత్సరం తథామాసం పక్షం భార్గవర్క్షమ్ తిథిం

...కరణమేవ చ ఏవమాంద్యాస్తు తత్ర తే
...నక్షత్రసంబంధో న నిమిత్తం పరీక్షయేత్
...పరిగ్రహే పుమాన్ నారీ చ దీక్షాయా
...పతిలోమానులోమాశ్చ చేతనాచేతనాస్త
...హ్యష్టాంకురప్రసో భవేత్ నవమే బ్రా
...ణం తథా వైశ్యస్య పంచషరుర్యాచ్చా
...నర్పయిత్వా తు తత్ర ప్రతిసరం తథా అ
...సరం ప్రతిసంచరేత్, బ్రాహ్మణో ముండి
...గులమ్ వైశ్యస్య ద్వ్యంగులం వాపి శూ
...ముండితం వాపి దంతధావనమాచరేత్,
...మనాహ్నే క్షితం చరేత్ స్నానం
...డం చ ధారయేత్ గురుం ప్రదక్షిణా
...సేక ఉరసా శిరసా దృష్ట్యా శ్రవణాభ్యాం
...ం జానుభ్యాం మనసాష్టాంగముచ్యతే పు
...కౌతుకబంధనమ్ అగ్నికుండం తతః కృత్వా
...నాగోత్రాణ బహూన్యాను దీక్షాకాలః
...కుండం... ఆచార్య... ...మేవ చ... ...

జ్ఞానమ్ పశ్చ్యే తు శంఖం బిభృయాదితి వేదవిదో విదుః ధారయేద్వి
ష్ణుభక్తస్తు చక్రమేవ చ దక్షిణే వామే శంఖం ధారయేద్వై వైష్ణవం
పదమాశ్నుయాత్ సద్యః ప్రతిసరం బద్ధ్వా పుష్పాంకురం సమర్చ
యేత్ అఘోరం విధివత్కృత్వా శూద్రాదీనాం స నా తదా కుంభ
పూజాం సమాసాద్యమూలమంత్రత్రియం జపేత్ శతమష్టోత్తరం హు
త్వా వైష్ణవం చ యుజేత్ప్రియాత్ పూర్వం తు మంత్రముచ్చార్య
ద్వాదశైర్నామభిస్తథా అన్నమాజ్యం చ లాజం చ శిష్యం హుత్వా
పృథక్ పృథక్ అన్నపూలాపం తతో హుత్వా పూరిమధ్యగ్ర్యం పూ
ర్వవత్ ప్రభూతం చ నివేద్యైవ పాయసాదినివేదయేత్ ఆచార్యమభి
పూజ్యైవ వస్త్రాన్నాదిభిర్నరః పాదం స్పృష్ట్వా నమస్కృత్య ప్రాఙ్ము
ఖో వా ప్యుదఙ్ముఖః శిష్యదక్షిణకర్ణే తు పూర్వం గురుపరంపరామ్
పూర్వం మంత్రం ద్వయం నామ ద్వాదశం నామముచ్చరేత్ స్త్రీణాం
తు వామకర్ణే తు మంత్రముచ్చారయేద్బుధః, ఆచార్యమభిపూజ్యైవ
భూషణాభూషణైః సత్కృత్య దక్షిణాం దద్యాద్బ్రాహ్మణాన్ భో
జయేత్సుధీః పుత్రమిత్రకలత్రైశ్చ భోజనం సమ్యగాచరేత్ ఏవమేవ
ప్రకారేణ దీక్షాకాలశ్చ కీర్తితః, తతః ప్రభృతి దేవేశమర్చయిత్వా వి
ధానతః శూద్రస్త్రీ... ...రాకారం తు ధ్యాయేత్,

వా విధానతః గోమయేనోపలిప్తే స్థలే
మే ప్రాఙ్ముఖం దేవం తత్వా శ్వేగ్నిం ప్ర
ధం సంస్థాప్య ఆచార్యం చ ప్రదక్షిణమ్,
రణాయాం పాత్రయుం చరేత్ ఆచార్యమభి
మ్ దేశస్య పురతః స్థాప్యశిష్యాణాం గు
రినామం చ దీక్షాకర్మ కర్తవ్యాః శూద్రా
త్రం ప్రశస్యతే శుద్ధి పుణ్యాహఘోషేణ
క్షిణే తు భుజే విప్రో బిభృయాద్వై సు

ఇహలోకే సుఖం యాతి పుత్రమిత్రకలత్రజమ్ అన్తేషు భాగమత్సర్వం వైష్ణవం పదమాప్నుయాత్ ఇతి శ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం పురాతన్త్రే అష్టాక్షరదీక్షా నామ షష్ఠోధ్యాయః, ఇత్యుపన్యసమ తస్యోపన్యాస ధర్మసంబద్ధం శబ్దానుశాసనవిరుద్ధం కేనచిత్ప్రక్షింభగేణా శూన్యదాచార్యేణాచార్యకానుకూలతయా మిథ్యయా భగవద్భృగు ప్రణీతత్వేన ప్రకాశ్య ప్రకాశితమ్ పూర్వోత్తరాధ్యాయశూన్యత్వాత్ ఏతస్యాధ్యాయస్య వైఖానసేష్వనుపలబ్ధేః భాష్యకారాదిభిరనుదాహరణా వైఖానసశాస్త్రవిరోధాచ్చ — తదేతత్సమ్యగుపపాదయామః —

...వక్ష్యామి దీక్షాకాలం విధీయతే, చైత్రా
...ల్య విధీయతే ఆషాఢత్రి సుమాసేషు క్షత్రి
...యమాసేషు వైశ్యానాం తు విధీయతే,
...ద్రాణాం చ విధీయతే ఇతి య తదసంగ
...గాతి । ప్రతిజ్ఞాయ విధీయత ఇత్యుక్తమ్ —
...వి శేవ బోధకో నిర్దిష్టః — నాత్ర దీక్షా
...ః కర్మణి ప్రత్యయాత్స రేణ తిజా కర్మణో
...ర్థకపదవి శేషస్య అసంగతత్వాత్ ! ప్ర
...థమా స్తికర్మవాచిపదేన అవశ్యం భవిత
...క్షేతిభిన్నం పదమ్ — తథా సతి అతః ప
...ధీయత ఇతి వాక్యార్థః స్యాత్ తథా సతి
... తత్ప్రతిజ్ఞాయాఅసంగత్వాత్ ఉత్తరవా
...క్ష్యామి కాలం దీక్షా విధీయతే ఇతి లిఖితవ్యే
...యదితు దీక్షా కాలస్యోత్తర వాక్యానురో
...తి ఏకమేవ పదమ్ — ప్రథమార్ధే ద్వితి
... ప్రవక్ష్యామీ త్యేతదసంగతం స్యాత్ అ
...థమాసస్యత్రిత్వం కథమ్ ఏకత్వాత్ అది
...భాద్రపదరూప రూప లియ బోధకత్వం న

తత్ తతః చాతుర్వర్ణ్యస్య జాతీనాం కాలాపేక్షాం నకారయేదితి అ
త్రైజాతినిష్ఠచాతుర్వర్ణ్యస్యేనాకాలాపేక్షాం స్వత్రిష్వర్ణ్యేన కాలాపే
క్షాం న కారయేదిత్యసంగతమ్ నానేన విప్రాదివర్ణచతుష్టయస్య దీక్షా
కాలో న పరామృష్ట ఇతి భవదాశయః సద్ధ్రతి

“రాజాభిషేకదీక్షా చ ధ్వజారోహణశాస్త్రి చ సంవత్సరే చ
నృపతేర్జీర్ణోద్ధారకర్మణి సంవత్సరం తథా మాసం పక్షం భార్గవద
ర్శనమ్ తిథివారం తథా తారం యోగం కరణమేవ చ ఏవమాద్య
స్తు తత్కాలే సర్వకర్మసు సువతి నాస్తి నక్షత్రసంబంధో న నిమిత్తం
పరీక్షయేత్ ఇతి అత్ర రాజాభిషేకదీక్షా చేతి విభక్తివచనవ్యత్యయో
ప్రభ్రంశః, ధ్వజారోహణశాస్త్రి చేతి లింగవిభక్తివచనభ్రంశః సంవత్సర
మిత్యాదౌ ద్వితీయాన్త సంవత్సరాదిపదస్యాన్వయయోగ్యపదానిర్దేశః,
కథంచిత్ప్రథమాన్తత్వే ఏవమాద్యా ఇత్యనేనాన్వితానాం వత్సరాదిప
దానాం క్రియావాచకపదాభావేనాన్వితార్థబోధకత్వం చ దోషాః -
యదితు ఉత్తరవాక్యస్థ పరీక్షయేదిత్యనేనాన్వయం బ్రూషే తదా నా
స్తి నక్షత్రసంబంధ ఇత్యస్యాన్వయాభావః యదితి యతో హేతోర్నా
స్తి నక్షత్రసంబన్ధః తత ఏవమాద్యాః నిమిత్తం న పరీక్షయేదితి వాక్యా

...త్యత్రాపి ఏతే దోషాః ఆర్జవశబ్దోప్యుప
...ప్యార్జవయుక్తోపి స్యాదితి స్వాభిధానవి
...ధయతి ఇతి తజ్జన్తుదార్జవ్యయ కర్మవాచ

—

...నాసేషు ఇష్టనాసే తథా చరేదితి లిఖి
...కాల ఏవ తస్యైవ పూర్వం ప్రకృతిత్వాత్
...కరణశబ్దితానుష్ఠాన సాధ్యత్వసంభవి—
...తేషాం కర్మానభిధానమితి హేయమే

[illegible]
వ్యత్యయశ్చ దోషః నక్షత్రసంబంధో నాస్తీత్యేతదప్యసంగతమ్ యు
క్తంచిన త్రిసంబంధస్యాపేక్షితత్వాత్ —తథా, —"పుమాన్నా
రీ చ దీక్షాయాం మేహి కామంపిగం భవేత్ ఇతి అత్ర పుమాన్నారీ చ
దీక్షాయాం సత్యాం మేహి కామముష్మిన్ స్వరూపసంభవేదితి వాక్యార్థో
నుగతః ఏహి కామముష్మిన్ ప్రతిహింసవిషయతా పుంసో నార్యాశ్చ నతు
తద్రూపత్వమితి. అతి ఇదమసాధు- ఏతే ప్రతిలోమానులోమాశ్చ చే
తి నాచేతనాః తథా ఇతి దీక్షాయాం [illegible] దేశ్యధికారో
[illegible] సైద్ధ.

చైవ సప్తమే మిత్రియం తథా నైరృ
త్రిదినే తథా” ఇతి అత్ర పూర్వోక్తత్రా
తః భక్ష్యభోజ్యః మిత్రియమిత్యత్ర చ
దానాం విశేష్యపదనిర్దేశాభావః కు
విధానమ్ “త్రిదిన” ఇతి వైరూప్య ని

తు తత్ర ప్రతిసరం తథా అథవా
ంచరేత్ ” ఇతి ఉక్తత్ర కుంభపూజ
ప్రతిసరవిధానం వైఖానసశాస్త్రవి
కుంభపూజానన్తమేవ ప్రతిసర
సరం తథేత్యత్ర క్రియాపదాన
ప్రతిసరబన్ధబోధనం చ దోషః

వాపి త్రిమం చతురంగులమ్,
దస్య ముఖ్యప్రోక్తమ్ అథవా ముంజీ
అత్ర బ్రాహ్మణో ముండితో వాపి
రాత్ ప్రణవతలాంగుల...

పూర్వే ప్రతిసరే హీనే సద్యః కౌతుకబన్ధనమ్ ఇతి యత్తద
ప్యసంగతమ్ అథవా సద్యః కాలేతు అంకురం ప్రతిసంచరేత్ ఇతి స
ద్యోఙ్కురస్య ప్రతిసరస్య చాభిహితత్వేన పునః ప్రతిసరబన్ధనకథనస్య
పునరుక్తత్వాత్.

తతః నానాగోత్రాన్ బహూన్ నామ ఉక్తా కాలస్థైవ తు
ఇతి అత్ర ద్వితీయాన్తనానాగోత్రశబ్దస్య యోగ్యపదాన్తరనిర్దేశా
భావేనాన్వయో దోషః.

తత్ర గోమయేనోపలిప్త్వైవ వితానాద్యైరలంకృతమ్ పశ్చి
మే ప్రాఙ్ముఖం దేవం తత్పూర్వేఽగ్నిం ప్రకల్పయేత్ ఇతి అత్రాలంకృ
తమిత్యస్య విశేష్యపదానర్దేశో దోషః

తతః “తత్పూర్వం కుంభంసంస్థాప్య ఆచార్యం చ ప్రదక్షిణమ్,
ఉత్తరాభిముఖో భూత్వా ప్రాణాయామం తథైవ చ” ఇతి అత్ర కుం
భస్థాపనాచార్యప్రదక్షిణయోః కర్తృకత్వనిర్దేశో దోషః ఆచా
ర్యకర్తృకత్వాత్ కుంభస్థాపనస్య శిష్యకర్తృకత్వాదాచార్యప్రద
క్షిణస్య.

దినా చతురంగులపరిమాణమాత్రవ
పదేదతి కస్య వా దీక్షేతి దేవానాం
ంగులమిత్యత్ర విశేష్యానిర్దేశః శూ
శిష్యత్వే ఇదర్థం దేవానాం పిత్రు వ
స్త్రాస్త్రహే.

ప్రాత్వా సాష్టాంగేన నమస్కృత్యేవ ఇ
రోధకక్రియా వాచకపదానిర్దేశో

తత్ర "దేవస్య పుత్రః స్థాస్య శిష్యాణాం గురుపఙ్క్తిషు" ఇతి
అత్ర స్థేయేతి ల్యబన్తనిర్దేశః షష్ఠ్యన్తమితి షష్ఠ్యన్తనిర్దేశః గురుదీక్షా
యామితి వక్తవ్యే గురుదీక్షితే ఇతి గురుపదోత్తరం సుప్ప్రత్యయాభ శి
ణాం దీక్షిత ఇత్యన్యథానిర్దేశశ్చ దోషాః.

తేషాం చ గోత్రనామం చ దీక్షాకర్మ కరిష్యతి శూద్రాణా
మనులోమానాం గురోర్గోత్రం ప్రకీర్త్యతే" ఇతి అత్ర కర్తృవాచకప
దా. దేశః, నామం చేత్యదన్తనామపదనిర్దేశః, కరిష్యతీతి ల్యడన్త

..., శ్రీకృష్ణభట్టీయే,

...పేయసో[?]త్ర స్మృతిరాణే సే ...
...దీనాం గోప్రశంసనం చ దోషః,

...ప్రో విప్రశూద్రై సుకృతమ్ సర్వే...
...ర్ ఇదరితి అత్ర క్రష్టే పైశరణః ప...
...నామితూం, శుతిం బ్రహ్మవిద ఇతి
...శ్మశ్మశానాం గోస్య ప్రశస్తే స్మృత్య...

...స్తు చక్రమేవ చ దక్షిణే వామే శంఖం
...మాంతే ఇతి అత్ర చక్రశంఖయోస్త్ర...
...హోమ్ న చార్ద్రయత్వాదనభిధా...
...నస్య సంభవాత్ కించ భవదభి...
...తత్సంపుటస్య చాపిహితత్వాత్
...చ్ఛిదస్య పుండ్రస్తథా నామ సు...
...పంచసంస్కారాణామసిద్ధేః భవదభి...

ఇతి విహితస్యాగ్నికల్పనస్యాభావం విధివత్ప్రత్యేతి ప్రత్యక్షకం ఇతి దో
షః, న చ పూర్వవాక్యేన కల్పనబ్జేనాగ్నినిధాన మాత్రమాత్రత్వాభా
రస్య ప్రయోగ ఇతి వాచ్యమ్ తత్పూర్వం కుంభం సంస్థాప్యేత్యాదినా
కుంభపూజనాదివిధానస్య అసంగతత్వప్రసంగాత్ శూద్రాదీనాం న
సాలిగ్రామ స్త్రీ[?] గచ్ఛేజ్జేన దీక్షా యావన పరామర్శనీయుతయా శూ
ద్రపద వేతాయా ప్రస్యాస్తథాత్వాభావే ప్రకారాన్తర లేఖనాభావో
దోషః,— న చ శూద్రాదీనామప్రకృతత్వమితి వాచ్యమ్ శూద్రా
ణామనులోమానాం గురోర్గోత్రం వహంస్యేత్ ఇత్యనేన తేషామపి ప్ర
యోగే పాఠాత్— కుంభపూజాం సమానాద్యేతి నిర్దేశోప్యసాధుః
కుంభపూజాయా మూలమంత్రతయజపానుష్ఠాన దేశత్వాసంభవాత్
కుంభపూజాస్థానం హి జపానుష్ఠానదేశః న తు కుంభపూజాపి యది తు
సమానాద్యేత్యస్య ప్రత్యేకార్థః తదా తత్పూర్వం కుంభం సంస్థాప్య
త్యనేన విహితస్య పునఃకథనం దోషః న చ తత్ర తత్స్వరూపనిర్దేశః అ
త్ర తు ప్రక్రియానిర్దేశ ఇతి విభావయితుం శక్యమ్ తథా ప్రక్రియాయా
అనుపదేశాత్ అతోయమసంబద్ధప్రలాప ఏవేతి,

తత్ర పూర్వస్తు ... స్త్రీమురాచార్య ద్వాదశనామభిస్తథా

తి తథా చైతదథ్యాదులేఖనం కాక

ప్యాంకురం సమర్ప్య చేత్, వినివేశ్య
తాం కుంభపూర్ణం సహాసాద్య మూల
త్వా ర్పిత సకే హిమసే సర్వః కౌతుకజ
నస్య నిహితస్య పునః కథనమ్— అథ
త్యాదినా విహితస్యాంకురార్పణస్య చ
దేవం తిష్ఠాప్య కృత్వా ప్రకల్పయే”

హోమం ఇతి; కృత్వా హవిషశ్చ పూర్వవత్ పఠూతం చ ని
వేద్యైవ పాయసాది నివేదయేత్ ఇతి అత్ర ద్వాదశైర్నాముభిరిత్యద
స్తద్వాంశేన మనిర్దేశః, లాజ్యమిత్యే (ళుతిశబ్ద ప్రయోగశ్చ దోషః కిం
చ శిష్యస్యాపిత్యాన్నాజ్యాది ద్రవ్యవతే హోమద్రవ్యత్వేనాచష్టే హస్త
హస్త శాన్తం పావస్ కృష్యారామన్నాజ్యాదివద్ధో మన ఖస్త్రియా త్వ
సతి తేషాం దీక్షేణ దీక్షావిధానకశాస్త్ర తా నాత్ర పామంబిస్వమ్ “భృ
గుః కవిః కాదిః శుతి ప్రతిప దితకవవపాడం స్తకాలితోభగవతో బ్రహ్మ
పుత్రస్య మహర్షేః భృగోం పృతాదృశిగ్రన్థాభావకర్త ఎత్వేనానోపి
వాక్ కర‌ః ఖల ఇతి శ్రీ తేపిదనీమహి అన్నహోమం తంత్ర

...సంగతః, ఉద్వాసనం ... చేసిన వి
...పిండదానరూపో ... వేదిత్రిమార్గం విధే
... తత్ప్లేతి.

...క్త్వా ఫమ్య గన్ధానులేపనైః పాదౌ ప్ర
... వాన్యైశ్చ పుష్పైః, ఇతి అత్రి వాక్యార్థాప

...ము పూర్వం గురుపరం పరామ్ పూర్వం
...శతం నామముచ్చరన్ శ్రీనాస్తు వాముక
...ష్ఠితి ఆరి గురుపరంపరాపదస్యచా
...ర్యాదిభిః పరిభాషితస్య నిర్దేశేనాస్య
...ప్రజలేపాయిలామ్ మన్త్రమిత్యనేన నా
...తత్ర ఆవాహ పరాభిమతేష్వప్య
...స్వరూపతదంగాదినామభిధానేకస్థా
...పతత్త్రయోగాదినామభిధానాత్ ది
...పతి. అథ వ్రత్యాదిపాత్రేశన్య అస్య
...నాపునరాచార్యపూజనదక్షిణాదానభోజ

అథ ఉదాహృతార్యనాధికారే ఉక్త ముద్రాధారణానన్తరం కార్యం కలశవిధిం వక్ష్యే, తథోక్తం విష్ణుపురాణే, అత్రిణాచ్య సర్వేషాం భుక్తిముక్తిఫలప్రదమ్ పుణ్యర్క్షే పుణ్యవారే చ పుణ్యలగ్నే విశేషతః సర్వాభీష్టఫలేప్సూనాం వైష్ణవం ముఖ్యముచ్యతే అనిశం భగవద్ధ్యానమనుష్ఠానపరాయణః విష్ణుభక్తియుక్తశ్చ స్యాద్వైష్ణవం గురుమాదిశేత్ గురుం ప్రణమ్య విధివద్వస్త్రాభరణమానసః విష్ణుపూజాం ప్రకుర్వీత పశ్చాన్నైవేద్యపి పూజయేత్ కుంభస్య స్థాపనం వక్ష్యే కలశైర్ద్వాదశైః సహ తిలైః కుంభం చ కలశాన్ నవవస్త్రేణ వేష్టయేత్ కుంభే నిధాయ రత్నాని కలశేషు విధానతః విష్ణోరగ్రే శుచిర్భూత్వా స్థండిలం కల్పయేద్బుధః తతః స్థండిలమధ్యే తు నిధాయాగ్నిం సమిన్ధయేత్ పరిస్తరణాజ్యభాగం కృత్వా నియతమానసః తత ఆవాహనం కృత్వా విష్ణోర్ద్వాదశనామభిః పశ్చాన్ ... హోమం కుర్యాత్ పుంసూక్తేన చ మన్త్రయేత్ విష్ణుసూక్తం తతో హుత్వా వైష్ణవం పంచవారుణమ్ తత ఆజ్యేన జుహుయాత్ ద్వాదశమాత్రేణ మన్త్రైః అష్టోత్తరశతం వా అథ అష్టావింశతిసంఖ్యయా శంఖచక్రాదిదైవత్యం జుహుయాత్సుసు... అష్టోత్తరశతం హుత్వా తతః ... పూజయేత్ శంఖచక్రే సమా

మేనైవ ద్విజోత్తమాలభ్యే ఉత్తమః, ఇతి వి
శేషోపసంహారః సతు ద్విజోస్య
త్.

మే దిక్ష్యాత్ర శోభాః పదర్శితాః పరి
ష్పాః ఇతి తథాచామధ్యాయః శే
వైఖరకేణ పంచితమానసా ప్రామాణ్య
ధాల్వమారోప్య లిఖితేన ప్రతిష్ఠిత

పాణినా గురుః శిష్యలలాటార్పితే శ్యేఽత విధివద్విష్ణుసన్నిధౌ ఆ
చార్యం పూజయేత్పశ్చాచ్ఛిష్యః శక్త్యనుసారతః గోభూతిలహిరణ్యా
దైశ్చ రాచార్యం ప్రతోషయేత్ ఆచార్యసన్నిధౌ స్థిత్వా ప్రణమ్య విధి
వత్తథా వదన్ పాణినాచ్ఛాద్య పశ్చాత్ నివసేద్గురోః జ్యోత్తరం చ వి
ధివదాచార్యః శిష్య వాదిశేత్ భుక్తిముక్తిప్రదానార్థం తారక బ్రహ్మ
సంజ్ఞితమ్ ఇష్టః ప్రసాదాత్ హసా భుక్తిం ముక్తిం చ విన్దతి యావచ్ఛ
రీరపాతాన్తమాచార్యమపి విశ్వసేత్ ఇతి శ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్తా
యాం సంహితాయాం మన్త్రాధికారే ముద్రాధారణవిధానం నామైకోన
సప్తతితమోఽధ్యాయః ఇతి.

...నోత్తరాధ్యాయయోరన్యతరేణ తో దా
...పసుతు తాగ్న్యాధికారకో శేవ్యభావేన
...నాపి లబ్ధవర్ణేన వైఖానససంహితాదిషు
... స్వకృతి ప్రచురోధకాది వచనైః స
...యే ఆపద్యేత్యవార్థ్య ప్రకటీకృత
...పాదయామః —

...త్యేవతి ప్రతిజ్ఞాతమ్ అనేన చక్రే కింత
...త్యస్థానాదిభిః కిం వక్ష్య ఇత్యేతాదృశః
... ప్రయోగవిధిః యది తు భాగే విస్తా
...బద్ధస్య చక్రోద్ధరణప్రకార్యే విభావయేత్
...మర్థి శైలీ,

...రా ఇత్యేతదపి న వైఖానసార్థ శైలీ మను
...ప్రయోగవిధిప్రకరణే విష్ణుప్రోక్తం య
...న్యః పఠన్తు ! మన్త్రారాయణప్రతిష్ఠా
...ది ప్రయోగవిధి పత్రేషు ...

రత్నకర్మాదిబహువాచకపదానామనిర్దేశేన నాస్త్యేవాస్యపదార్థో దో
షః న చోత్తరవాక్యేనాస్వయః అస్వయానుభావకపదాభావాత్.

తతః అనిశం భగవద్ధ్యానపరమస్థానే రామానుజమ్ విష్ణుపాద్యం చ
యాశ్చ స్యాద్ద్వేషం గురుణా విశేత్ ఇతి. భగవద్ధ్యానపరితి ధ్యానా
చకపదస్య గురుశేషణత్వేన నిర్దేశో దోషః గురుత్వమపి భగవద్ధ్యానపరి
తి బహువ్రీహిరాశ్రిత్యాపి న సౌష్ఠవమాపాది శైలీ అపి కేవలి
నిర్దేశశ్చ దోషః. అజపూర్వకస్య విశేషణానన్వయబోధకస్య పదస్యాశ్రయ
ణాద్యర్థాన్తరస్యాసంభవాత్.

తతః "గురుం ప్రణమ్య విధివద్వేదిన్యాం యతవాసనః. విష్ణుపూ
జాం ప్రకుర్యాత్ పశ్చాన్నైవాపి పూరయేత్ ఇత్యపి న సమీచీనమ్ అ
పర శైలీ రుద్ధా చ న హి క్వాపి పర్యాప్తానాం పూజనసాధనత్వం
స్మృతిమ పర్యాప్తాని నివేదయేదిత్యేవం హి స్మరన్తి.

తతః కుంభస్య స్థాపనం కుర్యాత్ కలశైర్ద్వాదశైః సహ తతః కుం
భం చ కలశాన్ సవస్త్రేణ వేష్టయేత్ కుంభే ధాయ రత్నాని కలశే
షు విధానతః విన్యస్య గే సురభీణా ... స్థాపితం కల్పయేద్బుధః ఇతి
...

ాఽకింసత్ —సూత్రే భగవతా వి
హా పురా బ్రహ్మ దేవపూజనమాలయే
త్యాదివచనాని విఖనో బ్రహ్మోపదిష్టత్వా
దిష్టత్వేప్యపి, ఇత్యాచష్టే భృగుః—
శ్రీరువాచ దశమిత్యాదివచనాన్యపి
త్వమూలతా కేనచిత్ప్రదర్శితమాసీనా

వాకే చ పుణ్యాహే విశేషతః సర్వా
ఉచ్యతే" ఇతి అత్ర పూర్వవాక్యే

[illegible]
చాప్యపరిణా భగవద్విశేషార్చనం చాభిధాయానన్తరం వక్ష్యా
ని అంకురార్పణపూర్వం హోమం జ్ఞాలయశోధనాదిస్వభిధాయ కుంభపూజ
నవిధిగుప్తక్రమః తతోఽపి కుంభోపాంసనాస్తు చేష్టస్త్రేతాశ్రితోపాస
గ్రహణాత్ యథాపూర్వకార్య్యాతీతాదిః క్షేపణాని అవశ్యం పూర్వం స
క్రియావాణి- అనంతరాయ ఆచార్య ప్రాప్యను భగవత్ప్రతిష్ఠానవిస్తే
కలో అభిహితే తథా చ ఇమాని వాక్యాని కేంచిత్స్వేఖాం కుంభస్య
నవిధ్యావధిర్జేన కల్పితాని కించ కుంభాదిషు రత్నవిధానానన్తరం భ
గవదావాహనపూజాదికమనర్థకోక్త స్థండిలాగ్నికల్పనాభిధానం చ దోషః.
నచోత్సవకల్పనా కుంభాలంకారవిధానానన్తరం ఘటాంశుపదికే తత్ర

తత ఆవాహనం కృత్వా విష్ణోర్ద్వాదశనామభిః [illegible]
హుతయోః [illegible] దేవతానామపి [illegible] ద్వయస్య [illegible]
దేవతాస్థానేషు [illegible] త్రిగాని [illegible] నిర్దేశాభా
వేఽపి దోషః న చానేన [illegible] నవమితి [illegible]
సంభవస్య పూర్వమేవోపపాదితత్వాత్ అథాత్యపి దేవతానిర్దేశాభా
వో మహాన్ దోషః [illegible] హస్తాదిషు సనమూర్త్యా
[illegible] మహత్తరో దోషః [illegible]
[illegible] హస్తాదిషు సనమూర్త్యా [illegible] స్వాహాకారా
దీనామనిర్దేశో మహత్తరో దోషః [illegible] మూల
[illegible] ప్రథమం వైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే [illegible] నాభిహిత
ఇతి తద్విషయః ప్రథమం [illegible] నిర్దేశోఽపి ప్రత్యేకమావేశ
[illegible] ప్రపూజయేదితి [illegible] పూజ
[illegible] వైఖానసే శాస్త్రే [illegible] ప్రశ్న
[illegible] పూజనస్య విహితత్వాదా
చారాచ్చ.

తతః శంఖచక్రే సమ్యగాదాయ సమిధ్యగ్నౌ యథావిధి తస్మి
న్నగ్నౌ చ సంతప్య గృహీత్వా పాణినా గురుం శిష్య [illegible]

(కృష్ణభట్టీయే,

[illegible] ఇతి వాక్యే [illegible]
[illegible] వాక్యస్యాగ్నేయకర్మబోధకత
[illegible] హోమా
[illegible] చ కలశే
[illegible] పూర్వగారక
[illegible] సంభవాత్ [illegible]
[illegible] దోషః [illegible]
[illegible].

[illegible] సమిద్ధతేజే పరిస్త
[illegible] ఆవాహనం కృత్వా విష్ణోర్ద్వాదశనా
[illegible] పునః [illegible]
[illegible] పంచవారుణమంత్రైః ఆజ్యేన జుహు
[illegible] అష్టావింశతిసం
[illegible] తస్మిన్, [illegible]
[illegible] తత్
[illegible] వైఖానసే [illegible]

...ప్రకార్యం భూమౌ ఖననయం ఇ న చా
...త్వా పూర్వ్వం స్త్రీభాగవ్యాయతే
...పరిసంఖ్యా ప్రపత్త్యా అఘోరిసాత్వి
...పి భగవన్నైవేద్యాదికం వైఖానస
...దేం అఘోరముఖడిక త్ని కింతు వైఖా
...భాగాన్త ఇత్యాద్యుపడిక త్ని తథా
...నాదిషు ప్రత్యక్షేస్త్రీకమాభ్య
...సంజ్ఞితం పుంస్త్వం త్రిం క్రమాక్త్వ
...వ్యాహ్యస్యమాత్రి ప్రతిష్ఠాపను

[illegible]
క్రతుసారిత్వః ఇతి అత్ర హ బ్రాహ్మణ స్తనముపస్థాప్య స్త్రీరూపమ స్త్ర
హ్మణాపదః ద్రోణ శంఖచక్రాదివాదికము పద్య స్తనూపమర్దాద్యం నియమ
ద్ధి ఇంచ అగ్నిగ్రహాస్య కుంభాపాహి దేవానామస్య తాపాహనాదే
శ్చ అభిధానాత్ అనిజ్ఞాత వైఖానసశాస్త్ర పరికల్పితత్వమకామినాశ్య
భ్యపగస్తవ్యమ్ అపి చ చక్రాద్యంకనము స్త్రీశ్చ నాలేఖ న చ యథా
ఇతి బ్రాహ్మణాని వేశ్యాథ విధివద్విష్ణుసన్నిధౌ ఇత్యాదిసిద్ధపన్నిరేశే
వ మంత్రోపి ప్రాప్త ఇతి వాక్యమ్ చక్రాద్యంకనస్య విధ్యస్త్రరసాపే
క్షత్వే రసావ్యాకస్పదేశాదతి దేశాసమ్యవేశ చ స్త్రీసాక్షాత్ప్రాప్తే ॥

వాపయిత్వాథ మన్త్రస్నానం సమాచరేత్ యజ్ఞశాలాం సమాగత్య
సచ్ఛిష్యైః పార్థితో గురుః పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽథ ప్రోక్షయే
చ్ఛ భవ్యర్థమ్య, కలశం తన్తునాబద్ధ్వా అద్భిః ప్రపూరయే త్తతః ధారా
స్యైర్ద్విరాపూర్య గన్ధపుష్పాద్యలంకృతమ్ పల్లవాద్యైరలంకృత్య నవ
వస్త్రేణ వేష్టయేత్ ధాన్యరాశిం సమాస్తీర్య తైలైరుపరి తండులైః త
న్మధ్యేష్టదలోపేతం తన్మధ్యే స్థాపయేద్ఘటమ్ కుమ్భేఽమ్భసి సమావా
హ్య శ్రీభూమిసహితం స్మరన్ పురుషం కపిలం చైవ సత్యం యజ్ఞాచ్యు
తం తథా నారాయణం చానిరుద్ధం పుణ్యం చ పరితోఽర్చయేత్
అష్టకుమ్భాన్ త్వమావాహ్య అర్చయేదష్టవిగ్రహైః కుండస్య పశ్చి
మే భాగే బింబం సంస్థాపయేద్బుధః అఘార్ఘ్యాన్తం పూజయిత్వా చ
అద్భిః సమ్యక్ నివేదయేత్ కుండే త్వౌపాసనీమాగ్నావాహూరం ధి
వర్ధ్యజేత్ పంచశాన్తిం తతో జప్త్వా నియమాన్ సముపాదిశేత్ బద్ధ్వా
ప్రతిసరం శిష్యః పరిషిచ్య చ పావకమ్ యద్దేవాది సకృద్ధుత్వా కూ
ష్మాండం హోమమాచరేత్ శంఖచక్రచతుర్మూర్తిమష్టోత్తరశతం య
జేత్ తత్త్వన్యస్తిం సముచ్చార్య శతమష్టోత్తరం యజేత్ ద్వాదశాష్టా
క్షరాభ్యాం చ నైవేద్యాభ్యాం యజేచ్ఛతమ్ దేవమభ్యర్చ్యయేద్వి
ద్వాన్ శాన్తికేష్వన్వహోమ్యాం చ తతః ప్రభాతే సుస్నాతో శాలాం

యుతో భవతీతి దూరతో లేఖసు చాల

న్నరసంహితాకర్తృలి శేషమన్యజార్ఞ
నాహ సంహితాయాం స్ఫుటం తథా-
ంశనవిధి శృణు విష్ణుచక్రాంకితో మ
త్వా తాం శిష్యాయ నాసద్భి
లామలంకృత్య మధ్యే పదిం ప్రతిల్ప
కుండం కృత్వా సలక్షణమ్ సన్నివేశ్యం

గత్వా తతో గురుః అగ్నిం సమ్యక్పరిస్తీర్య ద్వాదశాష్టాక్షరం జపేత్
త్రిసదస్రసంఖ్యాభిర్వైష్ణవేన సుహూతాయ తామ్ శిష్యమంజలిసంయు
క్తం భగవద్ధ్యాత్ సంయుతిమ్ లో జే శంఖచక్రే చ అగ్నౌ కించిన్ని
వేశ్య చ ఇతి జప్త్వా పవిత్రస్తే కించిత్తప్త్వా సమాచరేత్ చక్రమా
దాయ హస్తేన ధారయేద్దక్షిణే భుజే ఆదాయ శంఖనాళం చ ధార
యిత్వా భుజేతరే ధారయిత్వోర్ధ్వపుండ్రం చ తస్య నామ ప్రశం
సయేత్ జపేదష్టాక్షరం మన్త్రం శిష్యముద్ధ్యాపయేద్గురుః గురోః పరం
పరాం చైవ భగవద్ద్వయం తథా ఉపదేశేన మార్గేణ శిష్యముద్ధ్యా
పయేద్గురుః పూర్ణాహుతిం తతో హుత్వా కలశానాహ్య తైః బి
బం సంస్నాప్య యేర్ప్యాన్స్త్రివిత్యు మ్భారిణా, అపూర్ణనిష్టం తతో

నసే (క్రత్వక్షత్తిటీ)మే

అచార్యమక్షిపూర్వైః పూర్వం వైష్ణవానాం సం
యుద్భిబం దద్యాచ్ఛిష్యాయ వై గురు
స్త్రాయం సంహితయా వర్ణాశ్రమాణాం చ
విధాధ్యాయ ఇతి తదేతద్విస్పష్టం.

గవచ్ఛాస్త్రే) వర్ణాధికారమత్రిప్రోక్తమితి
సః, తత్రైవ గ్రస్థగణనాధ్యాయే పాఠాత్
ఖానసపూర్వాచార్యాః వైఖానసయభట్టా
రూపసు దృష్ట్వా వర్ణాధికారం భృగుము
ఫికారస్య తత్రిప్రోక్తత్వమాలేఖనం మార్యస్య
త్రిప్రోక్తవర్ణాధికారస్యైవ వైఖానసశా
గ్రహోయమధ్యాయః ప్రమాణవచ్ఛిద్ధి
విధానమిత్యాస్తే ఏవం చాస్య పూర్వోక్తి
ఖానసైస్సూత్రై గ్రస్యకృతత్వాద్యుక్తిత్వా
విరుద్ధత్వాదాచార్యశైలీవిరుద్ధత్వాచ్చ విమ
చ్ఛాప్రామాణ్యచ్చ ప్రక్షిప్తత్వాచ్చ వై.
ణీకరిపరిగ్రాహ్యత్వమితి తమిత్యుక్తం

తి—

యాగశాలామలంకృత్య మధ్యే వేదిం ప్రకల్పయేత్ ప్రాచ్యాముపాస
నాగ్నిం చ కుండం కృత్వా సలక్షణమితి అస్ర్దూపపు తస్య శిష్యత్వా
సస్యవాచ్ఛిష్యాయేతి శిష్యస్యోక్తిరసంగతా యది తు అసతః పుత్ర
స్యేత్యర్థః అంగీక్రియతే తదా అసతో హిరణ్యకశిపుత్వాత్ పుత్రస్య
ప్రహ్లాదాదేః పరమభాగవతస్య ప్రహ్లాదనారదపరాశరపుండరీకవ్యాసా
మ్బరీష శుకశౌనకభీష్మదాల్భ్యాః ఇత్యాదినా గ్రహణమసంగతం
స్యాత్ క్రియాకర్మవాచకపదాని శేషాద్వాక్యార్థాపర్యవసానం చ ఆ
చార్యపరిణాదికమనుక్త్వా యాగశాలాలంకారాదికథనం చాసంగతమ్
కిం చ ఔపాసనాగ్నిం చ కుండమితి కుండవిశేషణతయా ఔపాసనా
గ్నిబద్ధిర్దేశోఽప్యసాధుః కుండస్య కథంచిదౌపాసనశబ్దేన నిర్దేశేఽపి
అగ్నిశబ్దేన నిర్దేశాభావాత్ అగ్న్యాధేయత్వేనాగ్నిహోత్రాద్యసంభవా
చ్చ సామానాధికరణ్యమసంభవి.

తతః సచ్ఛిష్యాయ వాపయిత్వోక్తమన్త్రిస్నానం సమాచరేత్
యజ్ఞశాలాం సమాగత్య సచ్ఛిష్యైః ప్రార్థితో గురురితి యత్తదపి న
సమీచీనమ్ వైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే కుత్రాపి కర్మణ్యాచార్యకర్తృ
కస్య వాపనస్య విధానాదర్శనాత్ నాత్ర చాలోపనయనన్యాయావ

...మి చక్రాంకనవిధిం శ్రుణువిష్ణుచక్రాంకి
...తో ద్విజః ఇతి అత్ర భారయుతే: పరస్నెన
...దోషః విష్ణుచక్రాంకిత ఇతి కర్తృవిశేష
...వ చక్రాంకనస్య పూర్వ్వధృతత్వావసా
...స్త్యాత్ యదితు ధాత్రైహేతుమణ్జిజ స్త
...ప్రయూపాచార్యవిశేషణాన్ మనుషే తథా
...దోషః ప్రత్యుక్తిష్ఠత్వే

...శిష్యాయ నానద్విషాయ వై ఋషిః

తారః సాత్రికర్మత్వాభావాత్ దక్షిణాదినిర్దేశేన తన్నాస్త్యేవాతా
ప్రసక్త్యభావాచ్చ హస్త హస్త కాన్తం పాకమ్ యత్కించిద్ధనాదివి
ప్రయా శిష్యస్య వపనమాచార్యకర్తృకం నిర్దిష్టో బాల్యః పర ఇతి
హాస్యమితితే యది నాపితేనేత్యధ్యాహృత్య నాపితేన శిష్యం వాప
యిత్వేత్యర్థ ఇతి బ్రూషే తర్హి ఆచార్యస్య మన్త్రస్నాననిర్దేశో
సంగతః ఏకగ్రంథేపి శిష్యస్య వపననిమిత్తకస్నాననిర్దేశాత్ప్రయ
త్నం దుర్ఘటమ్ యదితు శిష్యకర్తృకం వపననిమిత్తకం స్నానమేవ మ
న్త్రస్నానం సమాచరేదిత్యనేన నిర్దిశ్యత ఇతి విధాయయేత్ తదా అవ
గాహనస్నానస్య పరిహార్యత్వావసాయాత్ జాతిలోపేన జాతిశ్చా

దర్భోఽఖిన్నే మతే. అథ బద్ధ్వా ప్రతిసరం రక్షా పరిషిచ్య చ పావకమితి నిర్దేశోఽప్యసాధుః. శిష్యస్య ప్రతిసరవత్ బంధకత్వ త్వాన భవాత్ ఉత్తరేణాన్వయే పావవత్ పరిషేచనకర్తృత్వాసంభ వాచ్చ. పూజార్థం ప్రతిష్ఠాప్య బింబస్య ప్రతిసరబంధనశయనాదీనా మనుపదేశాచ్చ యది తు చ కౌంకనవిధిరేవ ప్రకృతః తత్స్వారాధనార్థ బింబస్య ప్రతిష్ఠాదికముపేత విధాన మేతత్ తదా కుంభస్థాపనబింబస్థాపన బింబాభిషేచనాదీనాం నిర్దేశోఽసంగత ఇతి యది తు పూర్వం ప్ర తిష్ఠితబింబస్యైవ శిష్యాయ ప్రదానార్థమర్చాప్రదానమిత్యపి విధాన మేతత్ తథాపి కుంభస్థాపనాదినిర్దేశోఽసంగత ఏవ, అథ యద్వే వాది సత్ప్రద్యుతౌ కూర్మాండం హోమముపాచరేత్ శంఖచక్రే చతుర్మూర్తి మన్త్రైర్గంధం యజేదితి యన్త్రం పి భ్రాన్తపరికల్పితమ్ యద్వేవాది హోమమూష్మాణ్డాఽజ్ఞస్య హోమస్య భిన్నత్వాభావాత్, ఉపరిష్టాద్ధి భవద్భిః మరీచయ. ప్రతిష్ఠాహోమానుపటలే యద్దే వా కూష్మాండం సర్పిష్మత్యేతి చతుర్మూర్తిమన్త్రైస్తతశ్శం యజేదితి ని ర్దేశోఽప్యసంగతః- మూర్తిమన్త్రైర్నాపి హోమకరణత్వేన ముఖ్యత్వం హోమస్య సతి ప్రతిబింబం భూతత్వాద్ వర్ణనాభావేన హోమసాధనత్వం త్వదభిమతాంగనసాధనత్వాసంభవేన ప్రతిజ్ఞాతాద్ హాని ప్రసంగాచ్చ, కించ నాశాన్తిహోమాదీనాం సంభవత్వా)

... సంభపూజ
...నసే విధానాత్ । పాద్యమాపాసనా
...ణమితి ఔపాసనాగ్నికుండస్యైవ నిర్దే
...తేఽపి హావిర్నిబద్ధవాచ్యత్వా
...త్వా జప్త్వా నియామాన్తమనుపాదిశేదితి
...నన్తరమర్థరక్త్రిభూతస్య జపస్య వైఖానస
...నన్తర్ద్ధార్థం దేవానాం ప్రియ ఏవ వేత్తి
...విష్ఠిరాత్ స్వేన వా నియమానన్తపదస్య
...వపి శాస్త్రే) నియమాన్తశబ్దేన ఉక్తి

ష్టితయోః శంఖచక్రదేవతయోశ్చ మన్త్రశంసనా బాహ్వనుష్ఠానకారణా హోమారాధనసిద్ధ్యై ద్వాదశాష్టాక్షరాభ్యాం చ వైష్ణవాస్త్రం హుత్వా చ తదిభ్యైనేః హోమానిర్వేశః సంగత ఏవ.

తతః జపమభ్యర్చ్య యేద్వా స్వాహా రాత్రిశేషం వ్యపోహ్య చేతి నిర్దేశోఽప్యసంగత ఏవ. రాత్రౌ హోమానన్తరం పూజనస్య అస్మిన్నపి రాత్రిశేషవ్యపోహనవిశిష్టతయా నిర్దిష్టే కర్మణి భగవద్భృగుమరీచ్యాదిభిరనిర్దిష్టత్వాత్.

అథ తతః ప్రభాతే సంస్నాత్వా శాలాం గత్వా తతో గురుః అ

...స్థాపన- జపేత్ ... శ్రీ
...ద్ధ్యానావలంబ్యాత్ ... స్తు ...
... పరిత్యజ్య జలనిర్దేశస్య ... నసా
...సుహాయుతామితి తత

...క్తం భగవద్ధ్యానసంయుతమ్ లోహజే
...వేశ్య చ ఇతి జప్త్వా పవిత్రం తే కించి
...త్యనాధు ...మ్యమితి కర్మణాం సా...య
...శాత్ యది తు అగ్నౌ కించిన్న వేశ్య
...న్యాయం బ్రూషే తదా శంఖచక్రాదివ
...ర్వమితి ...మేతత్. యది తు "లోహ
...వేశ్య పవిత్రమితి జప్త్వా కించిత్తప్త్వా
...ంజలిసంయుక్తం సమాచరేదితి వాక్య
...రాచార్యైర్లిఖితో ...కుర్వాత.

ఘావనాదిన: పరస్య మతే అవగాహనాదిస్నానమన్తరా మన్త్రిస్నానమా త్రేణ శుద్ధి నుష్టీయత్వాదికర్మణ: మస్య భవతీతి హేమాద్రిమతే ఏతత్పు త్రే సమాచరేదితి నిర్దేశోఽప్యసాధు: ఏకవచనసంభవాత్ ఏతత్కా లేసచ్ఛిష్యైరితి బహువచననిర్దేశోఽప్యసంగత: సచ్ఛిష్యైః నావశ్యకత్వా దితి శిష్యైకత్వస్య ప్రకృతత్వాత్

తత: పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽఽప్రోక్షణేభ్యశ్చ ప్రత్యక్ష కలశం తన్తునా బద్ధ్వా అద్భి: ప్రపూరితమేత్తైః ధాన్యైస్త్రిభి పూర్ణనవపుష్పాద్యైరలంకృత్య నవవస్త్రేణ వేష్ట యేత్ ధాన్యరాశిం సమాస్తీర్య తిలైరక్షతైః తండులైః తన్మధ్యే ష్టక లోపేతం తన్మధ్యే స్థాపయేద్ఘటమ్ ఇతి అత్ర పుణ్యాహం వాచయిత్వే త్యాదినా పుణ్యాహవాచనప్రోక్షణం చాభిధాయానన్తరం కర్తవ్యత్వేనా రాదిప్రయోగానభిధాయ కుంభస్థాపనవిధి: ప్రత్యుక్త: న చాయమపి జ్ఞాతవైఖానసశాస్త్రప్రయోగేన కేనచిన్మూఢేన పరికల్పిత ఇతి సువే ద్యమ్ తతోఽపి కలశం తన్తునా బద్ధ్వేతి కలశశబ్దేన ప్రపఞ్చభూతకుంభ నిర్దేశోఽప్యనాశ... వివక్షితో ... కలశపదేనాష్టగుణితపరిమా ణభాక్ ఖలు కుంభ ఇతి వైఖానసే శాస్త్రే పరిభాషిత: తథా హి అష్ట పూర్ణా: కలశా: ద్రోణార్ధపూర్ణా: కరకా: ద్రోణపూర్ణాః ఘ టా: ద్రోణద్వయపూర్ణం ప్రధానకుంభమితి విమానార్చనాకల్పే ఏకో

...హాస్తేన ధారయేద్దక్షిణే భుజే ఆదాయ
...బా స్తే ధారయేదూర్ధ్వపుండ్రం చ
...జపేదష్టాక్షరం మన్త్రం శిష్యమాధ్యాప
...లిఖితాని తాని కేచిద్ధునికేన ...
...కో విశేషః ప్రథమశ్లోకే దక్షిణే
శిష్యస్యేత్యాది ... తత్సంబంధిపదాని ...
... భుజబాహుల్యేఽపి దుర్ఘటస్య క్రోడం
వక్షస్య ఇత్యనుశాసనాద్బ్రూః తస్య వక్షో
...త్రస్థానే వక్షస్యపి శంఖధారణసంబ...

న త్రింశపలతే భగవన్తో మరిచయః ప్రాహః తథా చ అలకశ్చేవ ప్ర
ధానపంభ నిర్దేశోఽసంగతః తథా ధాన్యరాశిం సహా స్త్రీస్య తై
రుపరి తండులైరితి నిర్దేశోఽప్యసంగతః తండులోపర్యేవ తిలాస్తా
స్య విహితత్వాత్ ఏవం తన్మధ్యే ష్టదళోపేతం తన్మధ్యే స్థాపయేద్ఘ
టమితి నిర్దేశోఽప్యసాధుః అష్టదలోపేతమిత్యస్య విశేష్యానిర్దేశాత్ కుం
భపదస్యైవ నిర్దేష్టవ్యే ఘటపదస్య నిర్దేశాచ్చ.

తతః కుంభే విష్ణుం సమావాహ్య శ్రీభూమిసహితం పూర్వే పు
రుషం కపిలం చైవ సత్యం యజ్ఞాచ్యుతం తథా నానా ... ...

అనన్తరం యదాహ ఆనందసంహితాయాం మరీచిర్భగవానపి, ఆహ తద్ధారణం స్పష్టం వైదికానాం మునీశ్వరః— అథ సమాశ్రయణ విధిం వ్యాఖ్యాస్యామః నిషేకాదిసంస్కారక్రియాన్వితమర్చనాది సంప్రయోగజ్ఞం వేదవిదం శుద్ధిత యోపేతం శుచిమాపాసనాగ్నిసంపన్నం శుద్ధవైష్ణవసంయుక్తిమేకం గురుం వరయేత్ గురోరనుజ్ఞాత ఇతి ౭౭ జ్ఞాత్వాజ్ఞానవిధానేన సర్వశాస్త్రవినిశ్చితమ్ వైఖానసానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణవజన్మనామ్ కాశ్యపాత్రిమునిప్రా దైర్నిశ్చితాత ప్తముద్రికా శిరశ్చక్రం తు దేవానాం భుజచక్రం తు మానుషే చక్రం ధార్యం ద్విజాతీనాం ముద్రాం ధారయతే నిజామ్ మర్త్యాత్రాణాం తు చిహ్నాని దాసచిహ్నం మహీతలే అన్యాచార్యస్య హస్తేన ముద్రాం చైవ న ధారయేత్ ధారయేచ్చేన్మూఢాత్మా ద్విజః శూద్రసమో భవేత్ ఆచార్యాంశ్చ దీక్షాం చ దర్శనం చ ముహుర్ముహుః వైఖానసేన శాస్త్రేణ తప్తముద్రావిధిః స్మృతః శ్రుతిస్మృతిసమాయుక్తం శాసనం లోకశాసనమ్ గర్భవైష్ణవేషు విశేషు తప్తముద్రా విశేషతః అశక్తశ్చేన్నకుర్యాచ్చ గృహస్థాశ్రమతత్పరః యాగ దానే జపే హోమే స్వాధ్యాయే పితృకర్మణి తప్తముద్రాం వినా కుర్యాత్సర్వం భవతి నిష్ఫలమ్ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన మస్త్రాణి తప్తముద్రితః తస్మాద్ధారయేత్ ముద్రాం దేవప్రీతికరో భవేత్ సర్వాన్ కామానవాప్నోతి పుత్ర

...నాద్యనామ్నా సేన ఆచార్యపూజనసాధన
...దోష ఇతి

...నా ధుని కేన ప్రకల్పితే పూర్వాభ్యాల్ స్థ
...పన్నికృతా మయూరా,

...పాస్న ర్వేతు మాన్యమతియుక్తైః సమ్యక్
...ల్పితో ఉమయాధ్యాయః।——

పౌత్రివివర్ధనః. పవిత్రం తే వితతమితి శ్రుతిః అతప్తముద్రాదీనాంశ్చ దురాచారానితి స్మృతివిశ్చయమ్ అగ్న ఆయూంషి. అస్మిన్ వర్ష్యన్నవీ గ్యం ఋగ్భ్యః శ్రుతిం ప్రమాణం పూర్వాచార్యస్య మార్గేణ గురు హస్తేన ముద్రితిః అల మాభియుక్తా వాపి గృహే శివస్య సన్నిధౌ ఆచార్యః సుప్రసన్నాత్మా శిష్యం వార్ధసులంకృతమ ఆహావనీయం చ పూర్వేద్యుః కుంభ వేది నల గాసు పూర్వేద్యుః శివ పూర్వాస్తా నాందీ శ్రాద్ధం చ సమాతం రాత్రౌ గుడు [illegible] పుణ్యాహం [illegible] [illegible]

పాదాబ్జమభిషిచ్యోదకం పిబేత్ సర్వవాద్యసమాయుక్తమాచార్యం పూజయేత్సుధీః వైఖానసీం మహాశాఖాం స్వసూత్రే వినియుక్తవాన్ అన్యథా వినియుక్తా చేత్తత్పూజా నిష్ఫలా భవేత్, —ఇతి శ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తాయామానన్దసంహితాయాం సమాశ్రయణవిధిర్నామ కపంచచత్వారింశోఽధ్యాయః” ఇతి తదేతద్విచార్యతే:—

నూనమయమధ్యాయాభాసః కేనచిత్పండితమానినా అనాఘ్రాతవైఖానసశాస్త్రతత్త్వేన అనిర్జ్ఞాతప్రకృతిపదికప్రత్యయస్వరూపేణ అవ్యుత్పన్నపదపదార్థసంగతికేన అనాఘ్రాతశబ్దానుశాసనేన అనాకలితపౌర్వాపర్యక్రమేణ తప్తచక్రాంకనాదివ్యాపారలబ్ధభూయిష్ఠదాదిపిండోపజీవినా పటునా ప్రకల్ప్య వైఖానసత్వమారోప్య ప్రకాశిత ఇతి తమేతమాశతో విచార్య నిరాకుర్మహే—అయం తావదధ్యాయః పూర్వోక్తరాధ్యాయశూన్యః పూర్వోక్తరాధ్యాయసంఘసంజుష్టానేకశ్రీవైఖానసవిశిష్టవిధృతసంప్రతిపన్నానేక శ్రీవైఖానసనిబంధనోదాహృత వైఖానసతప్తచక్రాంకనాది దీక్షానిషేధబోధకవచనసంఘటితాధ్యాయవిరుద్ధార్థప్రతిపాదకః, విచ్ఛిన్నవిషయసందర్భః అనన్వితాప్రమాణాపభ్రంశశబ్దసముదాయరూపః అత్యన్తార్వాచీనతాంత్రికజనసంకేతశబ్దజటిల, ఇతి. నాద్యపి న విచారణీయః తథాపి కేచన కించిద్జ్ఞాః గ్రంథశ్రవణమాత్రేణ ప్రదర్శినీతి తత్ఖండనమావశ్యకమితి ...

అథ సమాశ్రయణాధిం వ్యాఖ్యాస్యామ ఇతి ప్రతిజ్ఞాతమ్ స
మాశ్రయణశబ్దో హి అర్వాచీనతాంత్రికజనైః తప్తచక్రాదిధారణే స
మాశ్రయణశబ్దస్య శక్తిరవగమ్యతే వ్యాకరణకోశాద్యసిద్ధత్వాత్ ను
దాహః శక్తిగ్రహం వ్యాకరణోపమానకోశాప్తవాక్యాద్వ్యవహారత
శ్చ వాక్యస్య శేషాద్వివృతేర్వదన్తి సాన్నిధ్యతః సిద్ధపదస్య వృద్ధాః ఇతి
పరైరపి వృద్ధైః సచ్చరిత్రరక్షాదిగ్రన్థేషు తప్తచక్రాదిధారణబోధకత
యా సమాశ్రయణశబ్దస్య వ్యవహృతత్వాభావాత్ తథాచాత్యన్తా
ర్వాచీనతాంత్రికాభాసైః తప్తచక్రధారణే వ్యవహృతం సమాశ్రయణ

ర్ణయః తప్తచక్రధారణబోధకత్వాం

శబ్దస్యావాచ్యత్రయణమేవార్థః ఇతి
త్యాది పతిసంబాధితవాని ర్దోషః
యది తు తప్తముద్రావిధిం వక్ష్య
బూత్తే తదా సమాశ్రయణవిధేస్స ప్త
దావిధేః సమాశ్రయణవిధిసాపేక్షత్వే
ప్తముద్రావిధి వక్ష్య ఇతి ప్రతిజ్ఞాతి
యగురుసమాశ్రయణస్య తదఙ్గత్వేన
పం వ్యాఖ్యాస్యామ ఇతి ప్రతిజ్ఞావాక్య
నన్దసంహితాయామేకాదశాధ్యాయే తి
సమన్త్రిణో గురోః ఖనసస్యా[illegible]
తప్తచక్రాదిస్వీకరణా దేవ్యసప్తమువది
న,

[illegible]త్రక్రియాంన్వితమర్చనాది సన్త్ర[illegible]
తం శుచిమాపాసనాగ్నిసంవాన్నం తదపి
దిసంస్కారక్రియాయుక్తా [illegible] వేద

ర్వశాస్త్రవినిశ్చితమిత్యస్య విరోధ్యాపత్తేశ్చ యది పాంచరాత్రోక్త స
మాశ్రయణవిధిమిత్యస్య విశేష్యత్వేన అన్వయ ఇతి విభావయేత్ త
దాపి జ్ఞానవిధానే త్యస్య అసామంజస్యం కర్మోపాపత్తేః కర్మవిధానే
నైవ జ్ఞేయ[illegible]త్ కించ పరిజ్ఞానవిధానం నామ పారిమర్షం వైఖా
నసం శాస్త్రం కించిదస్తి యేనాస్య జ్ఞేయత్వం సంభవేత్ కించ తజ
న్త్రాద్యర్థకేన వాక్యేనాపర్యవసానమ్ అధ్యాహారేపి కర్మాదికానాం కానిర్దే
శశ్చ దోషః.

యదపి శాక్తపాత్రిమునిభిర్దర్శితా తప్తముద్రితా ఇతి త
దప్యపథు అస్యామేవ సంహితాయాం చతుర్థాధ్యాయేషు తౌ
వైఖానససూత్రైస్స ప్తముద్రాంకితో ఉదితాలయం న విశేత్ప్రత్యూ
జనం నైవ కారయేత్ "జ్ఞానాదౌ జలాన్యహాద్యపి చక్రాంకితో భ
వేత్ వైఖా. సోపి సోఽనస్యః అనర్హాస్సర్వకర్మసు ఇత్యాది వాక్యై
ర్వైఖానసానాం తప్తచక్రధారణస్య నిషిద్ధం ప్రతిషిద్ధత్వాత్ కించ
నహి వైఖానసశాస్త్రే మరీచ్యాదయో వైఖానసశాస్త్రప్రవర్తకా
భృగ్వత్రికాశ్యపాదీన్మునిపాదాదిశబ్దేన వ్యపదిశన్తి యేనాయమపి వ్యవ
దేశః పాంచరాత్రే భవేత్ అపి తు అనుక్తం సర్వం భృగూక్తవిధినా

తాః ... ష్ణ చాస్యమసంపన్నాః తస్మి
... మంత్రకల్పకదః శ్రోత్రి మానగ్ని
...నోత్... లం శ్రుతివృత్తశీలసంపన్న మేకం
...మానార్చనాకల్పనాకార్యసన్న ధాత్రీ
...ఇతిత్యస్య శోవాఽర్థః ఇతి గురోరనుజ్ఞా
...భిధానం యథా శ్రుతివద త్స్వమానసి ద్ధే
...నసానే పరిసమాప్తిబోధనం చ దోషాః.

విధానేన సర్వశాస్త్రవినిశ్చితమ్ వైఖాన
...జన్మనామ ఇతి తదపి న మనోరమమ్ స

...
వా చేవ మిత్యేశావ ... త్రాం వ్యపదిశ న్తీత్యపార్వాచీన వురుషనిర్మితే
... వజ్రలేపాయితమ్ కిం చైతస్మా ... హాడ ... ణ తప్తచక్రాంకణవిజయా
భిధే గ్రన్థాభి ... శ్యాత్ ... మునివ ... త్తా గర్భముద్రికా ఇతి లి
... లక్షణధార్త్రత్వాత్ ... ఇతి విధానయన్తు మహాన్తః — స
...ధాఽనం ... మం ... ఇత్యపాస్వచారయామః.

తతో యదపేక్ష ... చక్రం తు దేవానాం భుజచక్రం తు మా
నుషే చక్రధార్యం ద్విజ ... ముద్రాం ధారయతే నిజామ్ ఇతిత

...హాత్మ్యాత్ ... ...తానాం ...
...నామ ... ...ధీనా ... జ...
మహిమ... ...వే దివ్యో...
...లితత్వాత్ పూర్వోక్త త్రిగుణాన యోగ-న్య
...మమసుఖా దాసాత్మ్యశ్చ మహీంతిలే
...సాక్షిణ్యస ... ...తాః ఇత్యేతత్సంహితా
...యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి తతః వరం ప్రచిక్షేపే

హస్తేన ముద్రాం చైవ న కారయేత్
...ద్విజశ్శూద్రసమో భవేత్ ఇతి లిఖితే దే
...తి త్రైసూత్ర విధయా నిషేకాదిసంస్కార
...త్ నిషేకాదితయా సంస్కారాణాం విఖ
...తాన్తరేషు నిషేకాభిధసంస్కారస్యాస
...మాయుక్తో గురుర్వైఖానస ఏవ నాన్యో
...చార్యస్య హస్తేన ముద్రాం చైవ న
...హాత్మా ద్విజశ్శూద్రసమో భవేత్
...త్రిభిన్నసూత్రసంస్కృత వాధూల వేంక

నిక్షేపస్య సమీచీనత్వాసంభవాచ్చ తథాచాయముద్రాధారణాపురుష కల్పిత ఇతి నిశ్చీయతే,

తతః శ్రుతిసహాయకం శాసనం లోకశాసనమ్ గర్భస్థమే షు వర్షేషు తప్తముద్రాదివిశేషణః అత కస్మిన్నర్థే కశ్చిద్గృహాస్త్వాశ్ర మతత్పరః ఇతి అత్రాయం ప్రష్టవ్యః అత కస్మిన్ గృహస్థాశ్రమతత్పర కలా తి ప్తముద్రాదినిషేధః అత కస్మిన్నర్థే గృహస్థాశ్రమతత్పరః ఇతి లిఖితే భవతి గృహస్థాశ్రమతత్పరా త్రిగుణః కథం వాధూల వేంకటా చార్యస్తత్ర ప్తముద్రాం ధృత్వా ప్రతిష్ఠాగ్రాసస్థాయా జగతో భ వాన్ హస్తహస్తశాస్త్రం నాగమ్

తత్ర "యాగే దానే జపే హోమే స్వాధ్యాయే పితృకర్మణి తప్తముద్రాం వినాకర్మాత్సర్వం భవతి నిష్ఫలమ్ తస్మాత్సర్వప్రయ త్నేన మంత్రవత్ తప్తముద్రితః తస్మాద్ధారయతే ముద్రాం దేవప్రీతికరో భవేత్ సర్వాన్ కామానవాప్నోతి ప్రాప్నోతి వైష్ణవ ఇతి. అత్ర ప్రథ మశ్లోకే కుర్యాదితి బన్ధాపేక్షితకర్మకారకాధ్యాహారాభావః — ద్వితీయ శ్లోకే తస్మాద్ధారయతే ముద్రామితి పునరుక్తిశ్చ దోషః.

తతః పవిత్రం తే వితతమితి శ్రుతిః అత పద్మముద్రాదీనాం శ్చ కు...

ల్వ యా మూఢాత్మత్వం తూ దసమ
వున యా స్తరహ మంజూషాం ప్రాష్టస్య
హీ హీ కష్టమిదమ్.

దితాంశ్చ దర్శనంచ ముహుర్ముహుః వై
విధిః స్మృతిః ఇతి యః తదపి ప్రాన్త
దీక్షితాం శ్చేతి లిఖితవ్యే తకారభక్షణా
యః లిఖన్నాదిపదాని దేశాచ్చ వేతస్య
శాస్త్రత్వేన వ్యాఖ్యానేన శాస్త్రేణేతి

రాచారానితి సూత్రవచనానితి సమ్యక్ వ్యమితి విస్తరమిత ద్విగుణిత
ర్గాత్రత్వేన వినియుక్తత్వేన విధిప్రత్యయాఘటితత్వేన చ ఆకించిత్క
త్వాత్ అత ప్రముద్రాదీనాం శ్చేతి వాక్యం కుత్ర వా సూత్రే విద్యతే
త్యక్త్వా లిఖనస్యాపి ఏవ భపలిపత్వాను నేవ వక్తవ్యమ్ న హి ద్యతే
తదేతద్వాక్యం లిఖనస్యాపి ఇతి లిఖనస్యాపి తావిదాం ముహుర్తాం విత్
ష్టమితి కనానాం లిపియో వైఖానస్యాపి స్వసాధారణాం లిఖనస్యాత్రిమ
త్యనాలోక్య సాహసాత్యాత్త్వేన లిఖితవానిదం వాక్యమితి.

అథ సమాశ్రయణవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామ ఇతి ప్రతిజ్ఞాతం సమా
శ్రయణవిధిమనిరూపయన్ తత్ర ప్రమాణాదీన్యదర్శయన్ పరః తప

సీ శ్రీకృష్ణభట్టీయే,

నూత్రనిశ్చయమ్ అగ్న ఆయూంషి అ
శుక్లం ప్రమాణమితి తత్పయుర్దావి
యరూపం పరిమాణం లిఖిత తత్రాపి
ణమ లేఖేత్ తదేతద్విమర్శనమ్ న
స భారద్వాజ గౌతమ పారస్కర ఋషి
కేశా శ్వలాయన వ్యాస జైమిని ప్రి
త్రేషు తత్ప్రముదాద్వివిధిని ర్ణిశ్చితః యేనా
త్ నాన్యగ్న ఆయూంషి అగ్నే పవస్వ
మిత్యాదిమన్త్రాః పవమానేష్టౌ వినియు
తత్ప్రముదాద్విధిపరి [illegible] సమర్థా
భవేత్ శుద్ధితః పరిమాణమిత్యస్య కథం
తే.

మార్గేణ గురుహస్తేన ముద్రితః అ
వస్య సన్నిధౌ ఆచార్యః సుపరిస్నాత్వా
లితి క్రియావాచకతిజన్తాదిపదానాం క్రోశో

పూర్వేద్యుః కుంభ వేదిం సలక్షణామ్

త్వం గర్భాలయం వినా చరేత్ గర్భాలయే ప్రవిష్టే చ సంప్రోక్షణ
[illegible] ఆచార్య [illegible] భగవాన్ హారీతి ఆ
త్రైవం [illegible] అన్యనామ [illegible] అర్థ సుండ
పవిత్ర స్నానం గర్భాలయ [illegible] సంప్రోక్షణం లిఖిత కథమ
యాం [illegible] అన్యథా [illegible] వైఖానసాచార్యాల్ల
[illegible] భగవన్తం స్పృష్ట్వా ఆరాధయామా
సేతి సాహసమితి ఇతి.

తతః పశ్చాదావాహ్య మంత్రేణాదిమూర్తిం చ ప్రోక్షయేత్
ప్రోక్షయిత్వా చ త్రికం సర్వపాపప్రణాశనమితి అత్ర కుంభపూజాదే
చానాం [illegible] వైఖానసశాస్త్రాభిజ్ఞతా [illegible]
[illegible] కించ [illegible] తథాధికరణ [illegible]
నైర [illegible] ఆవాహ్య దేవతాని దేవ
[illegible]

అథ [illegible] స్త్రీ [illegible] దేవాలా విశుద్ధ్యతి
[illegible] భక్తమాసితి స చాయమసం
బన్ధపలాపః పరస్పరాసన్నమాదిదోషాత్.

నాందీకృత్యం చ మాతృవత్ రాత్ర్యాం
పంచగవ్యకమ్ ఆహవనీయాగ్నికుండే తు
...త్రి న్యసేత్ వాక్యం యతి ర్క్వచిత్ స్థితం
...తాని వాక్యార్థాపగ్యవసానాత్ పరస్య

...చైవ స్థాపయిత్వా విచక్షణః పురుషసూ
...క్తేన చ పంచమారాత్రిభిరావాహ్య సంభృత్య
...ర్చయేచ్చ [illegible] సహ [illegible]
... [illegible] ఇతి [illegible]

అథ పశ్చాద్దేశా స్త్రమాహూయ వాససా, వేష్టయేద్గురుః ఉపదే
శక్రమేణైవ పూర్వాచార్యోక్త మార్గతః ద్వాదశాక్షరసంయుక్తం మూ
లమష్టాక్షరక్రమమ్ శిష్యస్య దక్షిణే కర్ణే ఉపదిశేత్ పశ్చాద్యతీ విష్ణు
పంచాక్షరం మూలం స్త్రీణాం శూద్రస్య కారయేత్ ఏషాం యః సు
తేథ [illegible] కృష్ణామాన్యాలయ స్త్రీ ను పశ్చాదాచార్య పాదాబ్జ మభిషి
చ్యోదకం పిబేత్ సర్వదాచ్యుతమాయుక్త గురాచార్య పూజయేత్సునైః
నైవేద్యైః [illegible] స్వయమాత్తేపనయిత్వా అన్యథా వినియు
క్తా చేత్తత్పూజా నిష్ఫలా భవేత్ ఇతి అతో వాససా వేష్టనం శిష్యస్యా

వైశ స్థానాయ స్వేష్టైత ద్ఘటకరణం కృతేతి పదసంగతస్య పంచశాంతి భూతి కిరాతాభ్యాం స్తః శ్లోకోపి న సాధుః పంచమూర్తిభిరావాహ్య వృత్తి చ హోమః విష్వక్సేనాదిభిస్సహేత్య ప్రధాన దేవతాం నిర్దిశ్య ప్రధాన దేవతాం ధనాభావోత్యన్తం భావశకల్పతల్ప మావేశ ఇతి.

తతః కన్యాద్విప్యం సమాహూయ గర్భబన్ధనమాచరేత్ స్త్రీణాం తు వామహస్తే తు పుంసాం దక్షిణహస్తకే ఇతి. అత్ర నాంది కన్యాం చ పూర్వవదితి పూర్వోక్తవాక్యేన నాందీముఖస్య విహితత యా తద్ఘటకస్య ప్రతిసరబంధనాపి తదానీమేవానుష్ఠితయా పునః ప్రతిసరబంధకథనం మాధ్యాపహామితి.

తత కన్యాదగ్నిం పరిస్తీర్య పాంచభౌత్తం హుత్వేన్ద్రియమాత్ హుతాం చ ఆర్ద్రహోమం చ వ్యాపకత్రయమేవ చ విష్ణుగాయ త్ర్యా చ కన్యా స్త్రోత్రశతం యజేత్ అన్న వారామం తతో వాలత్వా శంఖచక్రం చతిపః పూర్వన్యాసాదికం కృత్వా యుగ్భజస్థే కృతే భుజయితి అత్ర పంచమూర్తేన హుతాత్రివస్తరం హోమాతవ్యమాత్రేణ

...లయా ప్రదీప్తాః తప్త్వా తేషాం తప్త
...శుద్ధ్యర్థం స్త్రీసంస్కారపూర్వకం హవనం
...చ కాలిదహనం చ స్మృతిగీతాదికం త
...తు స్మార్త ద్విజన్మనామ్ విష్ణ్వాగ్నా ది.
...ఖదిర [illegible] నాస్య
చ అజ్ఞానాత్ జ్ఞానతో వా వైఖానసో
...ఇత్యాది [illegible] పురాణే వైఖా
...వైఖానసానాం [illegible] విప్రా.

హరా త్రాశిష్వా [illegible] హాబాహుకథనమసంగతమ్ పశ్చాద్ధాత్రికేపు చ
వైఖానసశాస్త్రస్యకర్తౄణాన్ అత్రిహాబామస్య లేఖనమపి అత్రి
హాబామతే ద్రాక్షం దేవానాం ప్రీతిరేవ పే తిర్యస్తుతిస్తు అనాహూతా
ఖావపగన్ధః [illegible] మూర్తి హాబామమితి లిఖితేవ్వా అత్రి హాబామమితి
లేఖనత్ అన్నహోమం తత్ర హుత్వేత్యత్ర కిరణామంత్రేణ [illegible] దోషః
ఉపరిష్టాత్ స్త్రీమపి లిఖితః శంఖం చక్రం చ తప్తేన ఇతి ఫిఖనమస్య
సంగతమ్ కిం చ తప్తేన ఇత్యస్య కుత్ర వా యోజనా యది తు భావ
నిష్ఠా ప్రత్యయ సూత్రీత్య తప్తేన ఇత్యస్య తాపేనోపలక్షితమిత్యర్థం
బ్రూషే తదా తాపస్య ఉపలక్షణవిధయా పారిప్లాక్షైధత్వసంఘ పేన

యద్యపి శ్రీభట్టార్యవర్యైః వైఖానసవిధావప్యత్ర [illegible] చతుర్విధేన [illegible] తథాపి శాస్త్రోక్తక్రమేణ [illegible] హాస్తికమ్,

అథ యద్యపి సా [illegible] ప్రతిష్ఠా మానసీ [illegible] ప్రతిష్ఠాయాం [illegible] కాలే [illegible] భావనా కృతా చ [illegible] ద్వితీయం [illegible] ద్వితీయమేవ [illegible] సాంగసంగతా ఉత్తమం గర్భచక్రం చ న్యాసచక్రం చ మధ్యమమ్ [illegible] చ [illegible] తథాపి విరోధః [illegible] దోష ఏవ [illegible] దోషస్య [illegible] విమర్శనీయమ్ [illegible] వచనాన్తరసిద్ధా [illegible] భవన్తి. వచనాన్తరేషు అలాభే [illegible] గృహ్ణీయాత్ [illegible] భార్యాణాం [illegible] ఇత్యాదిషు [illegible] భిన్నత్వా [illegible] [illegible] భిన్నత్వాత్ [illegible] ఏకాధికారిణః [illegible]

కించేదానీం [illegible] కో [illegible]
స్వామిత్వస్య [illegible] సంబంధాత్ భట్టా
[illegible] ధిరాచార్యాదిబోధకతయా వైఖానసీ
[illegible] ప్రమాణస్తు [illegible] భట్టా
[illegible] ప్రామాణ్యం వ్రజతేహాయిలేమ్.

ముద్రా చేదర్శనం [illegible] మాత్రకమ్ ప్రప్న
[illegible] [illegible] [illegible] ప్రప్న

మూర్ణనేన పరధర్మత్వాదనధికారః అన్యథా యతీనామపి ధర్మత్వాపత్తే
మేణ అగ్నిహోత్రాదౌ అధికారప్రసంగః తథా చ తత్ప్రయుక్తః ప
రధర్మత్వేన తదాగతో వైఖానసానాం దోషో న నివార్య ఏవ గీయతే హి
భగవతా శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్ స్వధ
ర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః ఇతి.

ఏతేన బ్రాహ్మణ్యాంకనాదికం ప్రోక్తం మునిభిస్సంహితాదిషు ఇతి
ప్రోక్తత్వాత్ సిద్ధత్వాదాచార్యైః పరిగృహీత [illegible]
త్వాదిత్యపాస్తం ఇతి [illegible] [illegible] [illegible]

...హా...నాదేః అలాక్షే శంఖచ
... త్రిపి ... తత్త్వబోధ ... దపైర్విక్ష
...నానామషే... ఉ త్త
... తు సుధ్యానమ్ అథమా ... తు
... నాపి తమర్వ్యపి న ...
... ఇతి శంక్యమ తస్య ...
...థా ఏకస్మిన్ ... మక్షయం
...కం చేతి పరస్పర... ముత్వా
...ధనుతే చ నో ... మేవ తత్త
... త్రిమూర్తిం బ్రూమః ఆచార్యాదిపరిగ్ర
...వైఖానససిద్ధా ... వాదపే
... వైఖానసాచార్యపరిగ్రహాత్ శ్రుతే
...స్య ధర్మనాత్ వృద్ధహారీతస్మృత్యాదివచ
... చరితార్థతయా ...
... వైఖానసైర్హి ... శుభం
... భవతి ...
... వైఖానసానుష్ఠా...
... అన్యాన్యాయ ... సిద్ధిః.

ణాం తత్ప్రత్యక్షాదిధర్మస్య విశిష్టత్వాత్ తస్య ముఖ్యాదిధా ... వైఖా
నసాదయో వైదికాః ప్రత్యవాయస్పృష్టా ఇతి.

తతః విఖనోముని సంప్రాప్త ... దికాచారమార్గతః భృగ్వాదిమున
యః ప్రాహుః స్వస్వార్ధ ... చ తత్ ఇతి యత్ ... స సాధు అపి
ధః న హి భృగ్వాదిమునయో వైఖానసే శాస్త్రే తప్తముద్రాధార
ణం విఖనోముని సంప్రాప్త వైదికాచారమార్గేణ వైదికైః ... వైఖానసా
దిభిః ... ఇతి ... యద్యపి శ్రీవైఖానసే శాస్త్రే మరీచ్యా
దిభిః ... భిరానందసంహితాదిషు ... సమస్త ...
ణాం ... పాదాది ... తప్తముద్రాధారిణాం విహితమ్
... తస్య ... ఇతి ... ధర్మ ... వి
ధానాత్ విఖనోముని ప్రాప్త ... వేన వైదికానాం వైఖా
నసానాం ధర్మ ... న సంభవతీతి.

యదపి విఖనోమునిస్యాపి ... ప్రభుః తథా
భృగ్వాదిము... యద్యపి ... ఇతి తదపి న తేషాం తప్త
ముద్రాధారిత్వబోధక ప్రమాణాభావాత్

యదపి పురాణే స్పష్టమేతద్ బ్రహ్మాండాఖ్యే,

[illegible] స్త్ర తేషాం [illegible] ప్తదర్శం హి [illegible]
[illegible] తప్త [illegible] ధారణాది షే ధాగ [illegible] సుభ
[illegible] హే [illegible] వై [illegible] నసస్యాస్య స
తా [illegible] దిసై [illegible] పప సంహితా వదోదితే వ్యాన
త్రి ప్రస్త [illegible] వ్యాసాచార్యః వాశుప
[illegible] తప్తముద్రాంకితా యే చ వైఖానసము తా
[illegible] స్త వేదమార్గ బహిష్కృతాః ఇత్యాది
[illegible] వైఖానసానాం తప్తముద్రాధిషేధావచా
[illegible] నాన్యత్ వదేత్ అసత్యవాదం వర్జయేత్

మయా చక్రాంకనం ప్రోక్తం తప్తచక్రయమ వాక్యస అవిము
క్తే జగన్నాథే బ్రహ్మ విఖనసా సహా దన్యోఽస్తీతి వదేత్ భక్త్యా ప్ర
[illegible] వాచ తథా భగవానపి ధర్మార్థా బ్రహ్మణాం భక్తవత్స
లః [illegible] తా [illegible] శంఖచక్రాభ్యాం తప్తముద్రం చ [illegible] వజ్రం ద్వయం చ మా
[illegible] పదదౌ భగవాం [illegible] భగవాన్ విఖనస స్తత.
[illegible] ప్రమాణమనుకృత్య స [illegible] వైఖానస [illegible]
[illegible] సమగ్రేషు బ్రహ్మ [illegible] పురా [illegible]
[illegible] స్త్వచ [illegible] హితాద్విజైః భగవ
[illegible] మునిప్రాదుర్భావ మంత్ర [illegible] బోధక [illegible] రోచే

తత్ర "స్మృతిరత్నాకరే బ్రహ్మాణ్డే సర్వసంమతమ్, వృద్ధహారీతవాసిష్ఠపరాశరముఖాః తాః ఇత్యభిధాయ యాని బ్రతప్తశంఖచక్రాదిహేతిభిర్గ్రస్తిముచ్యతే, దక్షిణే తు భుజే చక్రం వామాంసే శంఖమేవ చ, ఏవం తాపక్రియా కార్యా వైష్ణవీ కలుషాపహా, ప్రధానం వైష్ణవానాం తేషాం తాపసంస్కారముత్తమమ్, ఇత్యాదిభిర్వ్యస్తకేన ప్రోక్తం హారీతయోగినా, తాపాదిపంచసంస్కారీ మహాభాగవతః స్మృతః, చక్రాదిహేతిపంక్తి ప్రస్తాప ఇత్యభిధీయతే, సంస్కారం ప్రథమం ప్రోక్తం ద్వితీయం పుండ్రధారణం, త్రయోదశం ద్వాదశం వా పుండ్రధారణముచ్యతే. తృతీయం నామకరణం వైష్ణవం పాపనాశనమ్, ఆచార్యేణైవ యత్కృతం నామసంస్కారముచ్యతే, చతుర్థో మన్త్రసంస్కారః ప్రోక్తో కాంతిసిద్ధిదః, అధీతం మన్త్రరత్నస్య మన్త్రసంస్కారముచ్యతే, సాంగం సముద్రం సన్న్యాసమృషిచ్ఛన్దోఽధిదైవతమ్, సార్థన్యాసం తు సన్న్యాసం మన్త్రాధ్యయనముచ్యతే, పంచమం పూజనం ప్రోక్తం పండరాక్షస్యార్చనం, తదీయారాధనపరస్తం హరేరారాధనం స్మృతమ్, ఇత్యాది వదన్వాత్రి వసిష్ఠస్మృతివచనమ్ ఆద్యాం తు శంఖచక్రాదిధారణం వైష్ణవస్మృతేషు, పుండ్రనామక్రియాచైవ మన్త్రం చైవార్చనం నాకే, సంస్కారాః పంచ కర్తవ్యాః బ్రాహ్మణస్య విజానతః, వినాయజ్ఞోపవీతేన వినా త్రిశిఖాం నాథం, వినావ్యయేన వై విప్రస్యంతాల

శ్రీకృష్ణభట్టీయే,

[illegible]
...స్త్ర ప్రతి ... ప్రత్యభావే
...వ్యవ ప్రవృత్తి ... [illegible]
...త్వేన అప్రమాదధారణబోధకత్వం న

...కాత్మక్ష్యే ... యోగాగమవైష్ణవమూలయోః
...రాన్యథా ప్రామాణ్యం భవేత్ ఇతి విష్ణు హ
...ము ... పంచరాత్రపూజ మూడా
...

[illegible]
ఇత్యాదిభిః శేషేణ ధర్మశాస్త్రే కరోతిరః, ప్రాహేవహ దిశాస్త్రేషు
ప్రదక్షిణ్యం తు ముముక్షుభిరితి, అవలిప్త్వమర్త్యసహాయ, పంచమం పూజ
సంప్రోక్తం పంచరాత్రోక్తమార్గతః ఇతి వాక్యశాస్త్రాలోచనాయాం
వైఖా, తాపాదిసంస్కారాణాం పంచరాత్రపాధారణ్యమపగమ్యతే ఇతి
న వైఖానసానాం తాపాదిపంచసంస్కారవిధాయకానీమాని స్మృతివా
క్యాని, న చ పంచరాత్రాశ్రయణే పాతిత్యాత్, స్వసూత్రస్య పరిత్యా
గాత్ పరశాస్త్రసమాశ్రయణాత్, పాషండ ఇతి విజ్ఞేయః సద్యః పతిత
ఏవ చ, ఇతి స్మర్యతే స్వసూత్రారాధనపరిత్యాగపూర్వకం విభిన్న
పంచరాత్రీయారాధనవిధధికారసమ్పాదకత్వ ప్రసక్రధారణాదిదీక్షానర్హా

హాత్మాశ్శ్రీశమేకస్తు చాపకే ఇతి వచనేన సాక్షికతయా శంఖచక్ర మూర్తియోరపి ధారణవిధానాత్. తథైవానుష్ఠీయతేఽస్మాభిరితి వాచ్యసు తస్యానుకల్పత్వేన ముఖ్యకల్పత్వాభావాత్ ముఖ్యకల్పాధికారే సతి అనుకల్పాశ్రయణస్యాన్యాయ్యత్వాత్ ఫలానిష్పాదకత్వాచ్చ. స్మర్యతేహి. ప్రభుః ప్రథమకల్పస్య యోనుకల్పేతు వర్తతే, సనాప్నోతి ఫలం తస్య పరత్రేతి శ్రుతిస్మృతి. న సాంపరాయికం తస్య దుర్మతేర్విద్యతే ఫలమితి స్మృత్యర్థసారే, తథాచ భూయోవచనానుగ్రహాయ పంచాయుధాన్యేవ ధార్యాణీతి తదధారణమితరేషాం న్యూనతా సంపాదకమేవేత్యాస్తామేతత్. ఏవంచ జేమూని స్మృతివచనాని వైఖానసానాం తప్తవిధాయకానీతి.

తత్ర, హరివంశే మహాదేవః శైవధర్మే విశేషతః ప్రోక్తవాన్ పార్వతీం దేవీంప్రతి వైష్ణవోత్తమః శంఖచక్రాంకితాన్ భక్తాన్ యః పూజయతి మానవః స సాక్షాద్విష్ణుసామీప్యం లభతే నాత్రసంశయః ఇతి నేదమపి వచనం వైఖానసానాం తప్తచక్రధారణం విధత్తే పరన్తు విష్ణుచక్రాంకితస్య పూజనమేవాభిధత్తే ఇతి

తత్ర, ఇతి పాద్మేపురాణేపి సాత్త్వికే పరిస్పృశ్యతే తచ్ఛిహ్నేనరం కిలః శ్రీశపదమాప్నోత్యసంశయమ్ శంఖచక్రాంకనం కుర్యాద్యావ

...ద్యస్తు శంఖచక్రాదిధారణమిత్యత్రాది
...న్యచత్వాత్ ఏవం చక్రాదిహేతిసన్త
...దార్థః శంఖగదాదికేవ గతిసామాన్య
...గదాశార్ఙ్గాసిన్యంచాయుధాన్ ప్రతా
...కార్యః సతు శంఖచక్రయోరేవ ప్రతిప
...తస్మృతివిహితప్రతిపపంచాయుధధా
...కథమన్యేషాం వైఖానసానాం తప్తచ
...యతి స్మృతివచనాని నిరుక్తానీతి, నచ
...బాహుమూలయోః ధారయన్తి ను

ణో బాహుమూలయోః హుతాగ్నినైవ సన్తప్య సర్వపాపాపనుత్తయే
చక్రంవా శంఖచక్రే వా తథా పంచాయుధాని వా ఇత్యాదివిస్తరే
ణాతి) ద్రష్టవ్యం మానవోత్తమైః తథా స్కాన్దే పురాణేఽపి వేంకటాచ
ల...... ఏవంవిధై[illegible]ర్యుక్తాః పంచాయుధధరా అపి పిత్రాచాచార్య
రూపేణ శిష్టేనాన్యేన వా పునః స్వగృహ్యోక్తవిధానేన వహ్నిమాహ
దాయ వైబుధః చక్రాద్యాయుధమన్త్రేణ జుహుయాత్ షోడశాహుతీః
మూలమన్త్రేణ సూక్తేన పౌరుషేణ తతః పరమ్, జాతవేదస్యమన్త్రేణ
పశ్చాదష్టోత్తరం శతమ్, హుత్వా మహావ్యాహృతిభిశ్చ క్రా[illegible]ప్రత
తాపయేత్ సహస్రంశ్రోత్రపాన్నుకుణా మన్త్రవిద్ధారయేద్బుధః భుజద్వయ

తథా లలాటే గదా ధారిత్వ హృది యే
వ విష్ణుభక్తైస్సుముఖైర్భుజ
ఏవం లాంఛనయుక్తా తే భక్తాస్తే
త్రిపుంఢ్రాదిసదాచారసమన్వితాః
పుండ్రాదిధ్వజాః, ప్రవర్తన్తి యథా కామం
పురాణేషు ధర్మశాస్త్రేషు తథాపి
శాస్త్రోక్త చతుర్భుజాదిభిస్సంస్థై
ధర్మం తస్మాత్ప్రవృత్త సన్మ
దేవదేవో హరిః పితా, స్వచక్రేణాంకయ
స్వయమ్. సర్వలోకేశ్వరో దేవో బ
విధినన్తరం ప్రజాపాలన తథా
ధారయిత్వా సుదర్శనమ్ నారాయణః
ఇత్యుక్త్వా మునయస్సర్వే వార
ససర్వే యాతా విష్ణోః పరంపదమ్.
సాయుజ్యమిచ్ఛసి తత్త్వమార్గవిధానేన
యుగాన్తరం తద్యోగం శరణం ప్రజ
భువనేశ్వరః మనురాపి నారదస్యాపి
వాదిమహర్షీణాం నైమిశారణ్యవాసి

హ్మమేధాస్తం పంచసంస్కారపూర్వకమ్, ప్రపన్నస్య త్రిపూజాచారం స్వ
యం వృక్షస్థలాదిషు, అగ్రహారే పట్టణే వా గృహే గ్రామాన్తరాదిషు
ఆచరేద్యోథవా విప్రస్సకుర్యాత్ ష్టపస్యతిః, ప్రపన్నః పరమైకాన్తీ, స
ద్విజో బ్రాహ్మణోత్తమః, సత్యం సత్యం పునస్సత్యమిదమేవ చతుర్ముఖ
ఆపస్తంబో యాజ్ఞవల్క్యస్తథా వాజసనేయకః బోధాయనో ద్రాహ్యాయనస్త్వపి
తథా వైఖానసాస్తథా, సామగాః పాంచరాత్రజ్ఞాస్తథైవాశ్వలాయనాః,
ఏతదాచారవిధినా ద్విజాద్యాః కీర్తితాం సదా వసిష్ఠో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ
శుకస్సహ్యస్సబృహస్పతిః, శక్తిర్బోధాయనో వ్యాసో హారీతో హ్యాశ్వలా
యనః, కాత్యాయనశ్శౌనకశ్చ ఆపస్తంబాదయస్తథా, సాత్వతా ఋ
షయశ్చాన్యే ఋషయో హారీతాన్వయాః, భారద్వాజాదిఋషయః గా
ర్గ్యశ్రీవత్సకాదయః, అంబరీషో యామునశ్చ శాండిల్యస్సమహర్షయః,
ఏతే శిష్టాశ్చ సర్వేపి వేదమార్గప్రవర్తకాః, ఏతదాచారనిష్ఠా హి
సర్వదా కులాసన తస్మాత్త్వమిదాచారం నిత్యం కురు చతుర్ముఖ.
మత్సాయుజ్యాదిసిద్ధ్యర్థం సర్వబంధవిముక్తయే, ఏతదాచారనిష్ఠా హి
ప్రపన్నాస్తు ఏవ చ శ్రీమత్సేనేశవన్ద్యస్య వాక్ప్రియాశ్చ చతుర్ముఖ
నన్తో వైనతేయశ్చ తథా వైఖానసా స్తథా ఏతే ప్రపన్ననిష్ఠాశ్చ కం
చిసంస్కారసంయుతాః,— "వాసుదేవః స్వయం పూర్వం శ్రీభూనీలాదీ
నాం తథా, శంఖచక్రాంకనం కృత్వా నవ సంప్రపద్యచ్ఛత, అనన్తగరు

నారసి హంపు...వచనాని త్వయా లిఖి
...ష్ఠానాం తప్తచక్రాది ధారణవిధాయకాని
...ప్రతానాం దీక్షాశూన్యానాం తప్తచక్ర
...నైవ ధారయిత్వా సుగ్రీవమితి ...
...త్రాధికారికత్వాపాయాత్ - ఉపదిశ్యతే
చక్రధారణం తదితరేషాం తన్నిషిధ్య
తానాం విధీయతే, శంఖచక్రగదాపూర్వ

...వా... శేష పఠదుక్తః ధాసతః, సప్తిక్రా

చతురక్షరీమ్, ఉపదిశ్య తథా బ్రహ్మపురనాథా ..., నరస్య త
ద్వాత్రింశత్ ... చ వసిష్ఠాద్యాదీనాం తథా, వేదవ్యాసస్య ... వైకుం
ఠపురవాసినామ్ చతుర్ముఖస్య వాయోశ్చ చన్ద్రసూర్యాదీనాం తథా
స్వస్య చక్రాదికం కృత్వా తదా చ చతురక్షరీమ్ చతుర్ముఖస్య సృష్ట్వా
దా మత్స్యరూపహారిః స్వయమ్, హయగ్రీవః పుత్రత్వా పూర్వోక్త చ
తురక్షరీమ్, హయగ్రీవస్య బీజం చ మత్స్యబీజం సమాహితః, తప్తచ
క్రాదికం కృత్వా మనుమేతత్ప్రయచ్ఛతి. ఉపదిశ్య చ వేదాదీన సర్వాన
మహాపుణ్యమితి — నృసింహో భగవాన్ బ్రహ్మాన్తర్యామీ
నృకేసరీ, భక్తసంరక్షణార్థాయ లోకసంరక్షణాయ చ, హిరణ్యాక

శివమ్, సానుభాష్యగతం రౌద్రా శర
మాస హిరణ్యకశిపు యథా పరాహ్నే
తథా, ప్రశ్నోదాయ సుధర్మాయ ప్రప
వం కృత్వా తన్మన్త్రం సంప్రయచ్ఛతి
స్య దర్శనాత్, యథా తే తత్ర
థా తే తేషు వర్తేరన్ తథా తేషు
స్త్ర దేవతరో జనః, స యత్ప్రమాణం
ది ను తిసంప్రోక్తస్తాచారానుసారతః
త్యం తప్తాదిలక్షణమ్" ఇతి యాని పాం
తా శేషసంహితావచనాని సర్వేషాం
ణవిషయే ప్రమాణతయోపన్యస్తాని

చనాని ప్రాయశః గుణవాదరూపాణ్యే
యనాదీనాం తత్తత్ప్రశంసాపరాణ్యాం
కర్మసు పంచసంస్కారపూర్వకత్వవిధి
త్రితః ఆపస్తంబబోధాయనాదిసూత్రే
స్కారవిధిః న వా యాజ్ఞవల్క్యాదిస్మృతి

త్యాగభక్త ఏతదాచారనిష్ఠా వై సర్వదా కమలాసన, తస్మాత్త్వమేత మాచారం నిత్యం కురు ఇతి వాక్యసందర్భస్య గుణవాక్యత్వాభావః కేవలం వక్తుం శక్యః అన్యథా "వైఖానసవిధానేన తన్త్రేణ సమాసపూజనమ్, పంచరాత్రక్రియామార్గేణ మధ్యాహ్నే విష్ణుమర్చయే"దిత్యేతత్పరాశరసంహితాచతుర్థాధ్యాయవచనేన పరమవైదికస్య అత ఏవ సాత్త్వికస్య వైఖానసశాస్త్రస్య తదుక్తధర్మాణాం చ పరిత్యాజ్యత్వప్రసఙ్గః "సాత్త్వికే"తి ప్రక్రమ్య "తత్సాక్షాద్బోధా పంచరాత్రవైఖానసవిధేర్గతే" ఇతి పంచరాత్రేశ్వరసంహితావచనేన వైఖానసశాస్త్రస్య సాత్త్వికతావగమాత్ తామసత్వాసిద్ధేః గుణవాదత్వమేవ. తథా చ గుణవాదరూపాణ్యేవ ప్రాయశః పంచరాత్రపరాశరసంహితావచనాన్యతి న తాని వైఖానసానాం పంచసంస్కారవిధాయకాని ఏతేన "శ్రీమత్సౌశరవస్వేశ్వే మత్స్వయోశ్చ చతుర్ముఖ, అనన్తో వైనతేయశ్చ తథా వైఖానసాస్తథా, ఏతే ప్రపన్నాస్తస్మాచ్చ పంచసంస్కారసంయుతాః ఇత్యాదికం నిరస్తం యద్వా శ్రీమత్సేనేశవత్ అనన్తో వైనతేయస్తథా వైఖానసాః, తథా ప్రపన్నాస్తస్మాచ్చ పంచసంస్కారసంయుతాశ్చేతే ప్రత్యేకం మత్స్వయోరిత్యర్థస్య తేన వైఖానసానాం పంచసంస్కారాభావ ఏవ బోధ్యత ఇతి. "వాసుదేవస్స్వయ"మిత్యాది శేషసంహితావచనాన్యపి గతప్రాయాణ్యేవ ఉక్తబోధకత్వానవశేషాపాత

...ఽపి యాజ్ఞవల్క్యస్య సన్న్యాసినాం
...త్వయా ప్రపన్నకోటావపి వేశితత్వాచ్చ
...ముపాహితమ్ ఏవంచ "తథా వైఖాన
...త్వాత్ గుణవాద్యనుకామేనాభ్య
...స్యాం పునస్సాయమిదమేవ చతుష్టయ"ఞ్చేతి
...ప స్త్ర్యాదీనాం పంచస సార్థ్య
...త్రేతి గలితరాధాయుషో భగవతశ్శ్రుతు
...ప స్త్రమ్యద్యాచారం నిగర్హణపూర్వం
...కర "న్యాపస్త్రః బాడయస్తథా" ఇ

మాతాపిత్రాం తప్తచక్రాద్యఙ్కనః ధారయకాని నతు వైఖానసానాం గిర్హితస్త్రీణాం చక్రాంకనవిధిః ప్రభవన్తి. కించ "యాన్యనవద్యాని కర్మాణి, తాని సేవితవ్యాని, నో ఇతరాణి యాన్యస్మాకగం సుచరితాని తాని త్వయోపాస్యాని నో ఇతరాణీ"తి ప్రత్యక్షశ్రుతివాక్యైః అనవద్యకర్మణాం సుచరితానాం చ సేవితవ్యత్వముపాస్యత్వం చ విహితమ్. అవద్యకర్మణాం దుశ్చరితానాం చ నిషేధోఽభిహితః, తథా చ "చక్రాద్యచిహ్నధారీ చ అజ్ఞానాద్దానతోఽపి వా, వైఖానసో యది భవేత్సర్వకర్మబహిష్కృతః, అజ్ఞానాద్బాలాన్మోహాద్యది చక్రాంకితో భవేత్ వైఖానసోఽపి సోఽవద్యః అనర్హస్సర్వకర్మసు, వైఖానసకులే జాతా అజ్ఞానాత్తప్తధారిణః, ప్రాయశ్చిత్తం మహాశాన్తిం క్రమాదర్హన్తి శా

...ఖానసస్త్రీ తాపనస్య వైఖానసా
...స్య అనుష్ఠానస్య దుశ్చరితత్వస్య చా
...మయూఖాదౌ తప్తధారణం తదనుష్ఠా
...మేవేతి.

...శ్రీనివాసమఖివేదాన్తదేశికాదిభి
"...గృహ్యప్రాపణే"త్యుత్తరత్ర
...వేక శ్వేన ఉపేక్ష్యామేవేతి.

...సర్వేషాం శాస్త్రప్రామాణ్యవాదినామ్
...విరతాశ్రమాణామ్, తాపాదిపంచసంస్కా
...ణెట్య స్ము సూత్రకారమతేన విశిష్టానాం
...స్తం తప్తచక్రధృతేర్నిషిద్ధత్వాత్.

...వైఖానసో ఉదగ్లవతో ఒపి వా పుండ్రా
...మా" ఇతి వైఖానససూత్రమ్. "వామార్చా
...తప్తచక్రాంకితా యే చ వైఖానసమ
...యా ని వేదబాహ్యా భవన్తి. ఇతి

తప్తముద్రాధారణే మహాన్ దోషః, వైదికకర్మానర్హత్వం నరకపతన మస్పృశ్యత్వాదికం చాభిధాయ తత్ప్రాయశ్చిత్తప్రకారం చ తత్రై వాభ్యధాయి. తథా వామనపురాణే.— "బ్రాహ్మణో యది మోహా త్తాపయేచ్చిహ్నముద్రయా కర్మాహార్హో న భవేత్తత స వై పాషండసంజ్ఞకః" — నారదీయే — "బ్రాహ్మణస్య తనుర్జ్ఞేయా సర్వదేవమయీ యతః, సా చేత్సంతాపితా యేనకేన వహ్నిర్మహా నసః చక్రాంకితతనుర్వాపి రాజన్ లింగాంకితోఽపి వా, జపేచ్చ పౌరు షం సూక్తమన్యథా రౌరవం వ్రజేత్" —లింగపురాణే- "చక్రం శంఖం తాపయిత్వా యస్య దేహః ప్రదహ్యతే, స జీవత్కుణపస్త్యాజ్య స్సర్వకర్మబహిష్కృతః"— ఆదిత్యపురాణే "వేదేషు యజ్ఞభాగేషు యస్య నాస్త్యధికారితా, స తాపయిత్వా చక్రాదీన్ ధారయేత్స్వభు జద్వయే బ్రాహ్మణో యది లోభేన ధారయేద్దగ్ధముద్రికాః, తస్య దర్శనమాత్రేణ కుర్యాత్సూర్యావలోకనమ్" —వహ్నిపురాణే, "పూ ర్వతః స్నానమండగ్ని శంఖచక్రాదిభిః పృథక్, ఏతస్య నిష్కృతిర్నాస్తి స్నానదానజపాదిభిః, తస్య నిష్కృతిరుత్పన్నా పారాశర్యేణ భాషితా, శిశూనాం వపనం కృత్వా పునః కర్మ సమాచరేత్. గర్భగోళాత్సము ద్ధృత్య గర్భాధానాదిపూర్వకమ్, షోడశాన్యపి చైవ కృత్వా ప్రా యశ్చిత్తముదీరితమ్...

శుద్ధిమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తాకరణే త్వధః ప్రతిగ్రహే, ప్రాయశ్చిత్త
మాహ కూర్మపురాణే జ్ఞాత్వా ముఖతో యత్రముద్రాదగ్ధస్య ఆచ
రేత్. సువర్ణమాత్రం సంగృహ్య ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్" ఇతి.
తప్తచక్రధారిణః ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణే విధాయ లింగధారిప్రాయశ్చిత్త
ప్రకరణేప్యాహ. పాద్మే పురాణే, "శ్రమణ రామ మహాభైరవ లింగ
చక్రాదిధారిణామ్. శూద్రాధర్మరతానాం హి. తేషాం నాస్తి పున
ర్భవః, విప్రస్య త్రైవర్ణికానాం తత్ర ప్రాయశ్చిత్తముదీరితమ్, పశ్చాత్తా
పసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్ ఆజ్ఞాం కృత్వా పునః కర్మ
సమర్హం కృచ్ఛ్రమాచరేత్." ఇతి. ఏవం చ సంప్రతిపన్నశిష్టశిష్టవా

...శాస్త్రప్రాయశ్చిత్తకాండోదాహృత
...ప్రతిషిద్ధ తప్తచక్రాదిముద్రాధార
... నిరుక్తపురాణవచనవిహితం గర్భ
...ణాం పునఃకరణరూపం ప్రాయశ్చిత్త
...యశ్చిత్తం చ భవతీతి వైఖానసానాం
... 'వైఖానసకులే జాతో అజ్ఞానాత్తప్త
...శాస్తిం క్రమాదర్హతి శాస్త్రతి,'
...తాద్విహితం మహాశాస్త్రరూపప్రాయ
...దాహృతహేమాద్రినచక్రైర్వైఖానస
...మాదాత్తప్తచక్రాదిధారీ యదిధవేత్
...రూపకృతమితి వ్యాఖ్యాతా సుతప్తస్య
...చ్ఛిన్నిపదబ్ధకృచ్ఛ్రాణి ప్రాచోదితాని
...స్థానపుగిస్నరం చాపాగ్రసంజ్ఞితసేతు
...కుండే భృగుప్రోక్తయజ్ఞాధికారమా
...ప్రద్విర్మహాశాస్త్రసంజ్ఞం వ్యా
...న గర్భాధానపుంసవనసీమన్తవిష్ణుబలి
...త్రిశన్ప్రాశనాగమనపిండవర్ధన చౌలోపన

బిభ్రీత్వాం త్రికతాం యశ్చేచ్ఛమమలాం వైఖానసార్యాన్ముహు
ర్నైర్ఘృణ్యం వ్యలిఖో మయా తు తదిదం ప్రధ్వంసితం శాస్త్రతః
వైఖానసకులే భూత్వా స్వశాస్త్రపరిగర్హితమ్
తప్తాంకనం బిభర్తి స్తే ధిగ్ధిగ్జన్మ వృథా జడః,
సంయద్వామా వామనీత్యాదిధర్తః
దీప్తః ప్రాజ్ఞస్సర్వలోకైకహేతుః,
విష్ణుశ్శాస్తా సన్నిధిజ్ఞానమూర్తిః
జిష్ణుం తస్యాస్సన్నిధత్తాం హృదబ్జే.

ఇతి శ్రీవైఖానసే శ్రీకృష్ణభట్టీయే సారసంగ్రహమర్దనే వైఖానసానాం బాహ్యేషు తప్తచక్రాంకనాదిధారణావశ్యకతాసమర్థనమర్దనం నామ ప్రథమః పరిచ్ఛేదః.

శ్రీవిఖనసమహాగురవే నమః

శ్రీమతే భాష్యకారాయ శ్రీశ్రీనివాసమఖివేదాన్తదేశికాయ నమః.

అథ ద్వితీయః పరిచ్ఛేదః.

అథ ద్వితీయేన పరిచ్ఛేదేన తాంత్రికమతమవలమ్బ్య యద్వైఖానసానాం పుండ్రలక్షణతద్ధారణాదిస్వరూపం పరోక్తం తద్విచార్య నిరసనీయాంశో నిరస్యతే.

అథ పరః శ్రీమతాం వైఖానసానామపి స్వాభిమతం సపాదహరిపాదద్వయాకారపుండ్రవిశేషో నాన్యః పుండ్రభేద ఇత్యభిప్రయన్ తత్ర శ్రుత్యాదికముదాహరిష్యన్ సపాదహరిపాదద్వయాకారపుండ్రలక్షణం

(శ్రీకృష్ణభట్టీయమ్,

...త్ర్యాస్త్య తథా వేంకటదేశకమ్, లిఖ్యతే ...స్య లక్షణమ్, హరిపాదద్వయాకారం ...పాదం విష్ణువానాం తద్ధార్యం శాస్త్ర ...న్యదాహరతి. "హరేః పాదాకృతి ...దమూర్ధ్వపుణ్డ్రం ధారయేద్యః పరస్య ..., స ముక్తిభాగ్భవతి, ఇత్యాదిర్వ్యా...

...స్తే తు నైవ హి, ...చ్ఛిద్రాదపి ...ప్రదక్షిణ పదచ్ఛేద ఇతి కేచిత్. తదు ...పాదంసగతమ్, నిరయమేవ పద ...తే.

అథ వరాహరూపిణం భగవన్తం ప్రణ... ...హి భగవన్నూర్ధ్వపుణ్డ్రవిధిం కిం ...కే మన్త్రాః కః కర్తా. కిం ఫలమితి చ, ...తద్ద్వీపే క్షీరఖణ్డనామ్నీయ ... ...ముక్తిదాయకా భవతి విష్ణుపత్నీమితి ...

వాచ, మత్స్యకృతయోర్ధ్వపుణ్డ్రా నానాకారాస్తు కృతాః. రేఖా ద్వాదశకే నిత్యం ధార్యం మోక్షార్థిభిస్తు తైః. నాసాదికేశాన్తం ధారయేత్. ప్రథమం తు లలాటే, ద్వితీయం నాభౌ, తృతీయం వక్షసి, చతుర్థం కణ్ఠే పఞ్చమం నాభిదక్షిణే. షష్ఠం దక్షిణబాహౌ. సప్తమం తదూర్ధ్వస్కన్ధే. ఏకాదశం పృష్ఠోర్ధ్వే, ద్వాదశం కటిపృష్ఠే మోక్షుం దేహాన్తే శేషం శిరసి ధారయేత్. ఊర్ధ్వపుణ్డ్రం మృదైవ కరోతి. యో వేద విప్రో బ్రహ్మచారీ గృహస్థో వానప్రస్థో యతిర్వా సహ సర్వేభ్యః పాపేభ్యో ముక్తో భవతి. స సర్వేషు తీర్థేషు స్నాతో భవతి. సర్వైర్వేదైరనుధ్యాతో భవతి. అశ్రోత్రియః శ్రోత్రియో భవతి. అనుపనీత ఉపనీతో భవతి. శతచక్షుః పఙ్క్తిం పునాతి. నారాయణే చాచలా భక్తిస్తు వర్ధతే. సమ్యగ్జ్ఞానం లబ్ధ్వా తద్విష్ణోః పరమం పదమవాప్నోతి. న చ పునరావర్తతే న చ పునరావర్తతే. ఇత్యాహ భగవాన్ వరాహరూపీ య ఏవం వేద, ఇత్యుపనిషత్," ఇతి.

అథ ప్రణిపత్య కాత్యాయనో బ్రహ్మాణమన్వయుఙ్క్త. అధీహి భగవో మే కిం పవిత్రాణాం పవిత్రం. కేన వా కర్మాణి సఫలాని యథావత్కరం తత్ర మర్త్యానాం కేన సుకరేణాప్నోత్యమృతత్వమితి. స హోవాచ, తేన యోగిని శ్రేయసు, భో పవిత్రం సులభం సుకరం యద్విష్ణు

[illegible]
...జ ఇతి జలమాదాయ గన్ధద్వారామితి
...యేత్. అతో దేవా అవన్తు న ఇత్యా
...క్షిమన్త్రస్య నారాయణాయ విద్మహే
...మృద్దేవి పాపఘ్నీ విష్ణుదేహసముద్భవే,
...ముక్తిదా భవ, శ్రీకారం శ్రీకరం దివ్యం
...పదద్వయస్య మధ్యే తు ధార్యం మో
...క్షార్థిభిః ప్రకుర్వీత, వ్రతమేతద్వైష్ణ
...నారాయణసాయుజ్యమవాప్నోతి. య ఏ
...చ, కుత్ర కుత్ర ధార్యమితి, తు హో

క్షేత్రం. తత్రమృత్స్నాం శ్వేతాముద్ధృత్యాసీతుర్ధరేత్ అమృతమేవ శ్వేతమృత్స్నా భవతి. తాం శుద్ధజలేన ప్రణవేన సంఘర్షయేత్. దేవపితృకర్మణ్యారభమాణః తథానిత్యమూర్ధ్వపుండ్రం బిభృయాత్. మంత్రాః కేశవాదీనాం. అగ్రహీతం కర్మ నిష్ఫలమ్. రక్షాంసి గృహ్ణీయుః, తదేవ మభ్యుక్తం భవతి. నాసాదికేశపర్యన్తమూర్ధ్వపుండ్రం. విష్ణోః స్థితస్య చరణద్వయాకృతి. ఏకాంగులం పాదతిరోరస్య మూలం తదుత్పన్నే చ ద్వేశాఖే. తత్రైవ చ మధ్యావకాశో ద్వ్యంగులాదన్యూనః, స శ్రీప్రతిష్ఠాయై, శ్రీహరిద్రాయుతో వారిం ద్రావయతి విష్ణునా సహ ఆదిత్యవర్ణే శ్రీఫలే ధారయేత్. గోజలేన శ్రీబీజేన సంస్పృ

...శ్రీకృష్ణభట్టీయే,

...త్. స శ్రీమాన్ భవతి. తద్ద్వైశాఖే
...ందనే, అగ్నిపరమాత్మాదేవతే, దర్భపూ
...క్తిఫలే. సా రేఖా శ్రీరక్షా, గాయత్రీ
...ా, అయం పుణ్డ్రవిధిః ఏవం విదిత్వా
...భవతి- స సర్వకర్మార్హో భవతి.
...ంవతి. విష్ణుసాయుజ్యమవాప్నోతి. య
...తి, వరాహకాత్యాయనోపనిషత్ సర్వ
...ారిపావోర్ధ్వపుణ్డ్రమూలపదాని. నను
...ాయకాని.

... నాసికాదారభ్య నిశ్ఛిద్రమృత్తి
... రేఖాద్వయసమన్వితామ్, కేశాన్తం
... ద్విజోత్తమ, యథా చర్మ న దృశ్యేత
... ఇతి వృద్ధవసిష్ఠస్మృతివాక్యాని తాన్య
...ండ్రప్రకాశకాః.

...సే దివ్యశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాం సం
...ంచవింశేఽధ్యాయే, —"అతః పరం ప్ర
...లక్షణమ్, ఉషఃకాలే సముత్థాయ శౌ

కృత్వా ధ్యాత్వాఽథ ముత్థాయ కేశవమ్, శ్రీమూలమన్త్రం తతో జప్త్వా అష్టో
త్తరమతః పరమ్. విష్ణుసూక్తం తతో జప్త్వా ద్వాదశాక్షరసంయుతమ్
కేశవాదీంస్తతో జప్త్వా ద్వాదశాక్షరసంయుతమ్, కేశవాదీంస్తతో
జప్త్వా లక్ష్మీసూక్తం హృదయం జపేత్. నాసికామూలమారభ్య కరా
గ్రాన్తం పాదమాలిఖేత్ పాదమంగులివిస్తారముచ్ఛ్రితం తు తథైవ చ,
కూర్చాన్తే కర్ణికాకారమన్తరాంగులప్రమాణకమ్ తిర్యగేవ తు కృత్వైవ
విస్తారం తు త్రయంగులమ్, విష్ణోర్నుకమితి మన్త్రేణ ధారయేచ్ఛ్రియ
మృత్తికామ్ ఇదస్య ప్రియమిత్యుక్త్వా పట్టుప్రత్యే తు సమాలిఖేత్.
రేఖామంగులివిస్తారాం చతురంగులమాయతామ్. ప్రతద్విష్ణురితీత్యు
క్త్వా లలాటే దక్షిణే లిఖేత్, పరోమాత్రేతి మన్త్రేణ లలాటే వామ
కే లిఖేత్ నాసికామూలమారభ్య కేశాన్తం పుష్పయోగ్యధః, విష్ణోః
పాదాన్ప్రతిం గమ్యం సుపార్శ్వం సుమనోహరమ్ అనామికేన నాగేన
ద్వాదశైతాని సంలిఖేత్. విచక్రమే త్రిరేవేతి శిరఃకంఠస్య పృష్ఠతః,
హృదయే కుక్షిపార్శ్వాభ్యాం తత్తత్పార్శ్వే సమాలిఖేత్, మూలేన
కేశాన్తే శిరసి ధారయేత్ప్రతిమృత్తికామ్ సుమిత్రాన ఆప ఇత్యుక్త్వా
హస్తౌ ప్రక్షాలయేత్పునః, నారాయణం ప్రణమ్యైవ కేశవాదీన్ జపే
త్తథా, యా సా పద్మేతి మన్త్రేణ లక్ష్మీం చాపి ప్రణమ్య చ, శ్రియే
జాతేతి మన్త్రేణ శ్రీచూర్ణం ధుమిచ్యేత్ప్రయత్నతః చింతామణిం తతో బి

...ఖోదఙ్ముఖో భూత్వా హృది ధ్యాయ
...స్థాయ స్మృత్వా గురుపరంపరామ్,
...న్యనమువేష్టయేత్. ద్రుపదా ఇతి మన్త్రే
...భూమిస్త్రేరురితి మన్త్రేణ భూదేవీం చాపి
...మ ఇత్యుక్త్వా ఆదాయ శ్వేతమృత్తి
...ర్జయేచ్ఛ్వేతమృత్తికామ్, ప్రణవాక్షి
...త్తికామ్, గాయత్ర్యా చ సుసంప్రోక్ష్య
...బీజం సంలిఖ్య ప్రణవేనాపి వేష్టయేత్
...య శ్వేతమృత్తికామ్, హస్తేన సంపుటీ

జం లిఖిత్వా చాభిమన్త్రయేత్, శ్రీగాయత్రీం తథా జప్త్వా లలాటే
ధారయేద్బుధః ఊర్ధ్వపుండ్రస్య మధ్యే తు వేణుపత్రాకృతిం లిఖేత్
ఏతేన నిశిచూర్ణేన ద్వాదశస్థానకే తథా ఊర్ధ్వపుండ్రస్య తన్మధ్యే
శ్రీచూర్ణం ధారయేద్బుధః యస్మే వర్చ ఇతి మంత్రేణ ఆదర్శం చ ప్ర
దర్శయేత్ ఏవం కృతే తతో బ్రహ్మన్ బ్రహ్మ భవతి నిశ్చితమ్, స్వర్ణ
స్తేయా తథా చాపి అస్తేయో భవతి ధ్రువమ్, సురాపాయీ తథా
చాపి అపాయీ భవతి ధ్రువమ్ సర్వపాపైః ప్రముచ్యన్తే సర్వే వర్ణాః
మహాపాప్మయుతః సర్వదానఫలం యాన్తి విష్ణులోకం స గచ్ఛతి. విగ
హే గోపురే చాపి మండపే వా [illegible] తథా మఠే గృహే తథా పాదే

...మేవ ప్రకారేణ చిహ్నం కృత్వా తు లక్ష
...చిహ్నమేవ సమాలిఖేత్ స్త్రీణాం చాపి
...మృత్తికాన్ కూర్చమధ్యే తథా తిర్య
...రం యః కురుతే భక్త్యా విష్ణోస్సాయుజ్యమా
...హీనే అను స్రేః క్రియతే యది అన్యథాకర
...నవాః పశ్చాన్నైస్తథా చాపి నశ్యేయు
...తథా చాపి రాజరాష్ట్రం వినశ్యతి సుప్రసిద్ధి
...ప్యతి. యథోక్తం క్రియతే సర్వైః స
...త్ ఇత్యాహ భగవాన్ సోఽత్రిరేవ ఖాన
...నచాంసి లిఖితాని తాని క్రియాధి గపుం
...ద్వచనైస్సహ పునరుక్త్యనుశాసనవిరోధ
...మాయుక్త స్సకల్పానచనాని బిక్తిప్రాస్య
...వివేషు నవకాష్యాగ్న్యమనాత్వా చ కిం
...మిత వ్యాఖ్యపరిచ్ఛేదప్రదర్శితదిశా సుధీభిః
...చార్యతే.

...లక్షణ ప్రకరణమపి ... కథితమిదీయకోశస
...ప్యాం శంకాస్పదమ్. కథంచిత్పివరాం...

నాపి ద్విత్రిసః, అస్మదీయపాదోఽపి విష్ణుపాదనివేశనాభిధానస్య గ్రహ-
ణీయత్వాత్. తథాచ పాదశబ్దేన అధిష్ఠాననిర్దేశకృద్వచనమిదమనాష్ట
మేవేత్యకామేనాభ్యుపగన్తవ్యమితి.

యాని చ “యుష్మాభిస్సహ స్పృష్టం యన్మయైవాత్ర వివక్షితమ్,
ఊర్ధ్వపుండ్రాంకితైశ్చైవ సమారాధ్యో యతోఽవ్యయః, చన్దనం పం
చగవ్యం చ బిల్వం పంచాంగమృత్తికా, ద్రవ్యాణాం చైవ పర్ణానాం
ఫలమత్ర విధీయతే, శ్యామం శాంతికరం ప్రోక్తం రక్తం వశ్యకరం
భవేత్. ప్రకరం పీతమిత్యాహుర్ముక్తిదం శ్వేతముచ్యతే, సౌభాగ్యా
రోగ్యవిఘ్నం చన్దనం సముదాహృతమ్, ఆయురాగరవం ప్రోక్తం కా
స్తూరీ శ్రీరుదాహృతా. గంధద్రవ్యేషు సర్వేషు గణ్యతే గరుడం తథా
కేశాని మృత్స్నష్టిదా స్యాదితి పూర్వజకర్మసమ్, మృదం శుద్ధాం గృ
హీత్వా చ సంప్రోక్ష్య తూ వసుశోధయేత్. అంగుష్ఠమాత్రాం కృ
త్వైవ పూర్వోక్తేన విధానతః పుండ్రధారణకాలే తు శుక్లమృత్పిండ
మాకృతిః, వామహస్తే జలే క్షిప్త్వా ఘర్షయేత్తటిజేన వై, లలాటే
ధారయేన్నిత్యమూర్ధ్వం దక్షయేద్బుధః, పాదేః పాదాకృతిం రమ్యాం
సుపార్శ్వం సుమనోహరమ్, చతురంగులమూర్ధ్వాగ్రం ద్విపార్శ్వం
గులిమాత్రకమ్, పాదమంగులమాత్రం తు మధ్యే ఛిద్రం తు ద్వయం

...[illegible] ...నిమన్త్రం
...పుండ్రాన్నరాణామవశ్యానుశిష్టత్వాత్. హరి
...క్రమాణాం స్వరూపేణ అధిష్ఠానత్వా
...రాణామేవ నిర్దేశస్యాన్యాయ్యా సారూపత
...ద్విదమ్, పాదయో: పాదసాపేక్షత్వే తస్య
...చ విష్ణుపాదద్వయాకారపుండ్రస్య అధిష్ఠా
...వైష్ణవోపాస్త్యేతి విచార్యతః, నావ్యః,
...త్ "శ్రీమన్నారాయణచరణౌ శరణం
...గేన పాదద్వయవత్త్వస్యావగమాత్.

...[illegible] చూర్ణం చ వేణుపత్రాకృతిం లఖతి, వైష్ణవానా
మిదం పుండ్రం కేశాంచిన్నిర్దేశదివమ్, దీపాకారం తథా చాపి వేణుప
త్రాకృతిం తథా, పద్మకుడ్మలసంకాశముత్పలం కుముదం తథా, మ
త్స్యకారం కూర్మరూపం శంఖాకారమథాపి వా, సుపార్శ్వమృజుదో
ర్ధ్వాగ్రమూర్ధ్వపుండ్రమిహోచ్యతే, అంగుష్ఠః పుష్టిదః ప్రోక్తః మ
ధ్యమాయుష్కరీ తథా అనామికా నిత్యవశ్యా ముక్తిదా తర్జనీ స్మృతా
లలాటే కేశవాయేతి కుక్షౌ నారాయణాయ చ, హృదయే మాధవా
యేతి గోవిందాయేతి కంఠకే, ఉదరే దక్షిణే పార్శ్వే విష్ణవే నమ
ఇత్యపి. తత్పార్శ్వే బాహుమధ్యే తు మధుసూదనసంజ్ఞకం, త్రివిక్ర

ద్విపార్శ్వే- పార్శ్వద్వయే తు
అంగులమాత్రికం- ప్రత్యేకమంగులవిస్తృతం భవతి
అంగులమాత్రిం తు - ప్రత్యేకమంగులవిస్తృతమపి
పాదం కుర్యాత్ — పాదాకారం కుర్యాత్.
మధ్యే ఛిద్రం తు ద్వ్యంగులం భవతీతి శ్లోకార్థః —

తథాచ పాదద్వయాధిష్ఠానస్య పాదత్వగంధాసవకాశ ఇతి వ
నపాదహారిపాదద్వయాకారపుండ్రం విధత్తేయం ఖలాధికారవచనిచ
య ఇతి.

వస్తుతస్తు - పాదద్వయాకారపుండ్రాధిష్ఠానస్య పీఠాద్యాకారస్య
పాదత్వమత్యన్తాప్రాచీనతాం త్రికజనమాత్రవ్యవహృతిమిల కథం ప్ర
త్నా వైదికా భృగ్వాదయో మహర్షయో భగవచ్ఛాస్త్రే శ్రీమతి
వైఖానసే పుండ్రాధిష్ఠానబోధకయా పాదశబ్దం నిర్దిశేయుః. క్రియాధి
కారే పుండ్రప్రకరణస్థాని "నాసికామూలమారభ్య కేశాన్తం పాదమా
లిఖేత్, పాదమంగులివిస్తారమున్నతం తు తథైవ చ, కూర్చాన్తే షట్టి
కాకారమర్ధాంగులిప్రమాణకమ్, తిర్యగేవ తు కృత్వైవ విస్తారం తు
త్రియంగులమ్, విష్ణోస్సకమితి మన్త్రేణ ధారయేచ్ఛ్వేతమృత్తికామ్"

...పీతి. నచ చతురంగులమూర్ధ్వాగ్రం ద్వి
పాదమంగులమాత్రం తు మధ్యే ఛిద్రం
...లమాత్రపాదవిధానాత్ సపాదహరిపాద
...దర్శదేన త్వదభిమతహరిపాదద్వయాధిష్ఠాన
...యాకారాసిద్ధేః. పార్శ్వద్వయేంగులిమా
...ర్శ్వేంగులమాత్రమిత్యనేన బోధనాత్.
...డం.

...రఙ్గులాయతమూర్ధ్వాగ్రం భవతి

ఇతి వచనాన్యపి న త్వదభిమతసపాదహరిపాదద్వయాకారపుండ్రబోధ
కాని. త్వదభిమతసిద్ధయే త్వయా తత్సమానజాతీయేన వా, "నాసికా
మూలమారభ్య కేశాన్తం పాదమాలిఖేత్" ఇతి వాక్యస్య "కూర్చా
న్తం పాదమాలిఖే"దిత్యన్యథాకృతత్వాత్. తథాచ "నాసికామూల
మారభ్య కేశాన్తం పాదమాలిఖేత్" ఇత్యాదివచనానామయమర్థః-
నాసికామూలమారభ్య కేశాన్తం పాదం -పాదాకారం -లిఖేత్. ఉన్న
తం తు తథైవ చ కేశాన్తమేవ భవతీతి కూర్చాన్తే నాసికోర్ధ్వభాగే
పట్టికాకారమర్ధాంగులాయతం త్ర్యంగులవిస్తృతం హరిపాదద్వయా
కారపుండ్రాధిష్ఠానతయా కృత్వా తదుపరి పాదద్వయాకారపుండ్రం

…ంకారస్య న పాదత్వం బోధయన్తీమాని …ద్వయాకారస్య పుండ్రే అనుపదిష్టత్వాత్ …న సిద్ధ్యేత్. తథాచ శ్రీమూర్తికారవచ …త్యాతిశయవత్త్వేపి నాస్మాకం కించిద్బాధ …పాదహరిపాదద్వయాకారం పుండ్రస్య బో …సిద్ధమ్- ఏతేన "ఏకాంగులం పాదగోర …స్త్రే శాఖే" ఇతి శ్రుతిరపి వ్యాఖ్యాతా.

— వైఖానసానాం వైదికానాం వైష్ణవా …పుండ్రమేవ తచ్చ సచ్ఛిద్రమచ్ఛిద్రం చ, …దాకృతి పాదద్వయాకృతి చ. అచ్ఛిద్రం …లాకార దీపాకార వేణుపత్త్రికారాదిభే …ప్రమాణం తు, "వైఖానసానాం తు మ …త్యాకార పుండ్రః" ఇత్యాదికమ్. నాసాది …విష్ణోః స్థితస్య చరణస్య గాకృతిః. ఏకాంగు …దుత్పన్నే ద్వేశాఖే" ఇత్యాదికం హరిపాద …ణామ్, అచ్ఛిద్రపుండ్రే తు "అన్యేపి వైది …క్తి" ఇత్యాది పంచరాత్రవచనం ప్రమా …ఖానసా ఏవోచ్యన్తే. — కృతి కాదీన విఖా

త్పద్మోత్పలకుముదానాం ముకుళాకృతి మత్స్యకూర్మశార్ఙ్గశంఖదండాకృతి వా ఋజు సుపార్శ్వమూర్ధ్వపుండ్రం కుర్యాత్" ఇత్యాది విమానార్చనాకల్పాదివాక్యం ప్రమాణమ్. పద్మినీశిఖాదీపాకృత్యోర్న్యాన్తీన భేదః. శౌక్లత్వం భగవదధిష్ఠానత్వం చేత్యుభయస్మిన్నేతాం తథా హ్యేకపాదపాదద్వయాకారం హరిభక్తిహేతుత్వమిత్యాదికమస్మదీయః [illegible] విస్తరేణ ప్రతిపాద్యతే. ఏవముక్తస్మిన్నపి పుండ్రచతుష్టయే ప్యాతి అత్రైన సమాహితధీర్దృష్టవ్యా, ఇతి.

ఇతి శ్రీవైఖానసీయే శ్రీకృష్ణభట్టీయే సారసంగ్రహమర్దనే హరిపాదాకారపుండ్రే పాదాన్తరావకాశత్వనిరసనం నామ ద్వితీయః పరిచ్ఛేదః.

శ్రీవిఖనసమునిగురవే నమః

శ్రీమతే భాష్యకారాయ శ్రీశ్రీనివాసమఖివేదాన్తదేశికాయ నమః.

అథ తృతీయః పరిచ్ఛేదః.

...యాం వైదికశబ్దేన వైఖానసానాముపాత్త
...న్యాయేన వైదికశబ్దేన వైఖానసానాము
- వహ్నిశిఖాకారచ్ఛిరోర్ధ్వపుణ్డ్రే తు
...తి, తస్య శిఖాజ్వాలారూపవత్ ఊర్ధ్వాగ్రం
...గవన్మూర్తిబిమ్బమానాచ్చ నాళ్యనాళ్యమ్. దీపా
...యు లలాటే స్యాదయం కుష్ఠా బాహ్వోః
...చతురఙ్గులం గీసమూర్ధ్వాగ్రం పుణ్డ్రం
...హ్వాత్రప్రశ్న భగవద్విఖనస్సూత్రం ప్ర
...ర్యదిషు "అథవా దీపాకృతి వేణుపత్రాకృతివ

అథ తృతీయపరిచ్ఛేదే పరోక్తీ నిరసని యాంశా విచార్య నిరా
క్రియన్తే.

తత్ర యదుక్తమ్, "వాధూలవేంకటాచార్యం తథా వరదదేశి
కమ్, లిఖ్యతే విదుషాం ప్రీత్యై సత్సమ్ప్రదాయపరంపరామ్, శ్రీవై
ష్ణవానాం సర్వేషాం శాస్త్రప్రామాణ్యవాదినామ్, శఙ్ఖ, శరకా—
ర్యదర్శనం దివ్యదర్శనమ్ సుకాదవచనాత్సిద్ధం తథా భాగవతేషు భేకతా
ఫలభవిష్యన్నినాశాయణపరాయణాః, క్వచిత్క్వచిన్మహారాష్ట్రద్రావిడే
షు చ భూమిషు, తామ్రపర్ణీ నదీ యత్ర కృతమాలా పయస్వినీ కావేరీ చ

యుగత్రితయే శుద్ధిః సేహి పరాంకుశయోగినః పారిషద్భవ ఇతి తిష్ఠన్తి ద్రమిడే ఉదయన్తి. కలియుగోదయాత్ పరమేవ పంచవింశాన్తరం పాండవానాం స్వర్గప్రాప్తిః, తస్మాత్ పూర్వమభిమన్యుసుతం పరీక్షితం రాజానం కృతవన్తః పాండవాః, తదనన్తరం బహుకాలం రాజ్యం పాలయామాస పరీక్షిత్. పుత్రాంశ్చ జనమేజయాదీన్ బహువర్షానన్తరముత్పాదయామాస.

యదాహ భగవాన్ పరాశరః, విష్ణుపురాణే.— "అభిమన్యోరుత్తరాయాం పరిక్షీణేషు కురుషు, అశ్వత్థామప్రయుక్తబ్రహ్మాస్త్రేణ గర్భ ఏవ భస్మీకృతో భగవతస్సకలసురాసురవన్దితచరణయుగలస్యాత్మేచ్ఛయా కారణమానుషరూపధారిణోఽనుభావాత్పునర్జీవితమవాప్య పరీక్షిజ్జజ్ఞే, యోఽయం సాంప్రతమేతద్భూమండలమఖండితాయతి ధర్మేణ పాలయతీతి. అతః పరం భవిష్యానహం భూపాలాన్ కీర్తయిష్యామి, యోఽయం సాంప్రతమవనీపతిః పరీక్షిత్ తస్యాపి జనమేజయశ్రుతసేనోగ్రసేనభీమసేనాః పుత్రాశ్చత్వారో భవిష్యన్తీతి."

అనేన భగవతా పరాశరేణ మైత్రేయాయ విష్ణుపురాణోపదేశకాలే పరీక్షిత్ రాజాఽభవత్. జనమేజయాదయశ్చ నావ తేఽత్పతి ష్ఠాయతే. జనమేజయాదీనాం ప్రాదుర్భావాత్ప్రాగ్ బహుసంవత్సరా

...సారాదేః, కావేరీతి భక్తాంఘ్రిరేణుప
...రాదేరావిర్భావస్థలకథనమ్." ఇతి. తది

...కాదివచనానాం భగవద్భక్తావతారాధిక
...బోధకత్వేఽపి త్వదభిమతపరాంకుశాదే
...లు భవిష్యన్తి నారాయణపరాయణాః”
...న పరాంకుశబోధకాః, తస్య భాగవతేషు
భవిష్యత్కాలికత్వాసంభవాత్. కలి

నన్తరం విప్రశాపం ప్రాప్తః పరీక్షిత్ప్రాణాత్యయకాలే భగవతశ్శుకా ద్భాగవతం శుశ్రావేతి తత్కాల ఏవ “కలౌ ఖలు భవిష్యన్తీ”త్యాది వాక్యేన శుకేన పరీక్షితం ప్రతి ప్రోక్తాసీతి.

ఏవంచ కలియుగోదయానన్తరం షట్త్రియః పంచాశద్వర్షానన్తరమేవ భాగవతావతారకాల ఇతి నిర్ణయః. ఏవంసతి కలియుగాదిచత్వారింశద్దినే జాతం పరాంకుశయోగినం భూతకాలీనం “కలౌ ఖలు భవిష్యన్తీ”తి భాగవతవాక్యం భవిష్యత్కాలీననారాయణపరాయణబోధకం కథం బోధయేత్.

...దర్శనస్తాసాం తీర్థేషు యోగినః, భవి
...భాషయా స్వకమ్, వేదార్థవిశదీకా
...భాగవతా లోకే ద్రమిడేషు చ భూరి
...దాః కృతదేహినః, భవిష్యన్తి కలౌ
...త్" ఇత్యాదిదక్షిణాద్వారకా మాహా
...ని నిబ్యాఖ్యానాని. అత్ర ఇతి వ్యాససు
...ఖలు భవిష్యంతీత్యాది శుకవాక్యవ
...షేవ దక్షిణద్వారకామాహాత్మ్యే
...తదాసీమపి భవిష్యత్కాలికత్వస్య నా
...యా లియుగప్రథమశతకాదిసంవత్సరా
...శ్రీ నారాయణపరాయణానామిత్యపి బ
...సంభక్తిపారాశర్యే భాగవతేऽపి శ
...స్య ద్వాపరాన్తే జనిమత్త్వస్య వై
...భాగవతోక్తేష యోగ న పరాంకుశాద

...కాదీనాం భక్తానానుగ్రహణ్యతా- ద్వ
...రాజనునానితిః, ఇతి తదపి న విరో

దినా పరమభాగవతోత్తమో వ్యాసాదేర్నివేశితత్వేన అధికారవత్త్వేऽపి తథాత్వానువర్త్యంగీకార్యత్వాత్. కిమపరాద్ధ్యతి శుద్ధసత్త్వోద్రిక్తో భగవాన్ ద్వైపాయనికః శుకః పరమభాగవతకోటినివేశనే, తత్ప్రీతిపాత్రస్థాపనాగ్ర్యహోత్సవాదిషు చ, ఏవమన్యే శుద్ధసత్త్వోద్రిక్తాః బహవో మహర్షయశ్చాన్యే చ పరమభాగవతా ఇతి న తావత్ ప్రత్యాఖ్యాతుమర్హాః ఉపరిదోషయా వరాకః. శఠకోపాదీనాం క్వచిత్క్వచిత్ప్రతిష్ఠాపనాదికం తత్తద్భక్తజనైః రాజరాజకీయప్రభుముఖావలంబనాదినాభినివేశవిశేషేణ సాధితమితి న ప్రమోదకమితి తేషాం మహర్షిప్రభృతీనాం ప్రతిష్ఠాపనార్చనాదిప్రత్యాఖ్యానే.

ఏతేన "తస్మాత్సేవా బుధైః కార్యా తేషాం చైవ ముముక్షుభిః" ఇతి పరోక్తం ప్రత్యుక్తమ్. శుకాదిమహర్షిసేవయా పరీక్షిదాదేర్ముక్తిలాభస్య భాగవతాదౌ ప్రతిపాదనాత్.

యత్తు కించ భక్తప్రతిష్ఠాప్రతిపాదకశాస్త్రతః, తేషామేవాన్యాయ్యస్పర్ధో నాస్త్యేషాం తు కదాపి సేతి. తన్న. భక్తప్రతిష్ఠాప్రతిపాదనే భగవచ్ఛాస్త్రవచనైస్స్వదభిమతపరాంకుశాదిభిన్నానాం త్వదనభిమతానాం ప్రహ్లాద నారద భృగు మరీచ్యత్రి నిఖనః కశ్యప పరాశర

...దేశేషు దివ్యక్షేత్రేషు పారతః, తత్తన్మా
...స్తథా నిత్యోత్సవాదికరణం తేషాం మీన
...ర్చ్యాః పూజ్యాః. వేంకటాద్ర్యావ స్త్రీయః ప్ర
...త్యక్షప్రతిష్ఠితత్వాత్.

...పీఠాద్యధికారాదిబోధనాత్, మిశ్రేన
...సంకీర్ణమ్" ఇతి తత్త్వస్థః. "ప్రస్తర
...బలీషు సుక శౌనక కీర్తిస్మాలాభ్యర్. ఉత్త

...ర్వ్యాస ...పాంచరాత్రాదీనాం పరమభాగవతానాం ప్రతిష్ఠార్చనాదేర్విహితత్వాత్. అనుపదం వైఖానసాహ్వయిత వాసాధికారవస్థాధ్యాయవచనైః త్వదనభిమతానామసుర రాక్షస భూత గారుడ నాగ కిన్నర యక్ష విద్యాధర సిద్ధర్షి మానవప్రభృతీనాం స్థాపనార్చనాదేరనుశిష్టత్వాచ్చ.

తథాహి- వైఖానసాహ్వయాని వాసాధికారస్థాధ్యాయవచనాని విలిఖ్య విచారయామః, "అతః పరం ప్రవక్ష్యామి భక్తానాం లక్షణం క్రమాత్. అసురా రాక్షసా భూతా గారుడా నాగ కిన్నరాః, యక్షా విద్యాధరాస్సిద్ధా ఋషయో మానవాస్తథా, బ్రాహ్మణాః క్షత్రియాః

న్త్యజాతయః, విష్ణుభక్తిసహాయుక్తైస్తచ్చి
ద్భక్తైరర్చనం కుర్యాదైహికాముష్మికాప్తయే,
ద్దేవవాస్యే మనోరమే. ప్రథమావరణే చైవ
ండపం వాథ కూటం వా విమానం వా విశే
నేన శిల్పినా కుశలేన వై, సౌవర్ణం వాథ తా
విశేషతః, సచిత్రం వార్ధచిత్రం వా చిత్రాభా
షట్సుశుభం జ్ఞాత్వా యజమానస్య భావహామ్,
నుష్ఠానాం తు కారయేత్, కేశబంధాదిబాన
వా. సర్వాభరణసంయుక్తం మునివేషమథాపి
యుక్తం సర్వావయవశోభితమ్. అంజలిధ్యాన
తి మేవ హా, ప్రభాపీఠం శిరశ్చక్రం కారయేదితి

వచనాని కేషుచిద్వ్యాధికారకాణి కేషు- అత్ర
స్తచ్చిహ్నైస్తత్పరాయణైః, తద్భక్తైరర్చనం కు
ద్భక్తిసమాయుక్తాస్తచ్చిహ్నాస్తత్పరాయణాః.
దితి త్వయా అన్యదాకృతిమ్, ఏవం "మండ
మానం వా విశేషః" ఇతి వాక్యే కూటశబ్దాక

ర్యాః. కించ మానవత్వశూద్రత్వాన్త్యజాతిత్వరూపేణైవ లక్షవ్యతా
చ్ఛేదకనిర్దేశః. నతు పరాంకుశత్వాపరకాలత్వాదిరూపేణ- తథాచ సా
మాన్యరూపశాస్త్రేణ న విశేషం నియన్తుం శక్యమితి కథం త్వదభిమత
సిద్ధిః. అస్తి భగవచ్ఛాస్త్రం భగవద్భక్తవిశేషబోధకమ్. ఏకవింశతి
భక్తానాం తత్తన్మూర్తిం విధీయతే. "ప్రథమావరణే వాపి ద్వితీయా
వరణేపి వా. ప్రాకారభిత్తిపార్శ్వేషు దక్షిణాద్యుత్తరాన్తకమ్, ప్రాఙ్ము
ఖాంశ్చైవ సంస్థాప్య తత్తన్నామాది పూజయేత్ పూర్వోక్తేనైవ మా
ర్గేణ ప్రతిష్ఠావిధానేన హి. "ప్రహ్లాదో నారదశ్చైవ పుండరీకః పరా
శరః, వ్యాసశ్చ శౌనకశ్చైవ శుకబ్రహ్మర్షిరేవచ, వసిష్ఠశ్చ హారీత
శ్చ; మార్కండేయస్తథైవ చ, ఈశానశ్చైవ హనుమాన్ పార్వతీ
నందికేశ్వరః, సుగ్రీవశ్చాఙ్గదశ్చైవజటాయుర్జాంబవాంస్తథా, రుక్మాం
గదశ్చ భీష్మశ్చ త్రిజటా చ విభీషణః, ధర్మభీమార్జునాశ్చాపి నకులస్స
హదేవకః, ద్రౌపదీ కుంతిదేవీ చ వాల్మీకిశ్చమునిస్తథా, సనాతనశ్చ
సనకస్సనత్సుత్రస్సనన్దనః, వైఖానసో మరీచ్యత్రికాశ్యపాభృగురేవ చ,
సోమశ్చ బృహస్పతిశ్చన్ద్రశ్శుక్రశ్చైవ శనైశ్చరః, దిలీపశ్చ దశరథో
రఘురాజస్తథైవ చ. వసుదేవో నన్దగోపో యశోదా దేవకీ తథా,
విదురోఽనన్తగరుడౌ విష్వక్సేనో వినాయకః, దుర్గా చ షణ్ముఖశ్చైవ
జనకో భోజ ఏవ చ, విశ్వామిత్రో గుహశ్చేతి నళరాజస్తథైవ చ,

...మిత్యన్యథాకృతమ్, ఏవం వచనాన్తరేష్వప్యే...
...ః.

పరాఙ్కుశాదిష్వభినుతానామేవ లక్ష్మణాదీనాం
...రాక్షసా భూతా" ఇత్యాదినా విష్ణుభక్తత్వవిశి...
లక్ష్యతావచ్ఛేదకతయా నిర్దేశేన తేషామపి
...యద్యపి మానుషత్వాదికమపి లక్ష్యతావచ్ఛేద...
...రాఙ్కుశాదీనాం మానుషత్వాదిశేషాత్తేషామపి
తేషామిహ వా క్వేషామసురాదీనాం శక్తిస్థిరనివా...

సప్రతికా సథా"ఇతి తథా చ, తత్తద్రూపేణ విశేషశాస్త్రవిషయాణాం
భక్తత్వమాత్రేణ సామాన్యశాస్త్రవిషయాణాం పరాఙ్కుశాదీనాం
నామముచ్చార్య శౌనక పరాశరాద్యపేక్షయా అభ్యర్హితత్వం కథం
సంభవేత్.

నచ బహుస్థలేషు పరాఙ్కుశాదిభక్తబిమ్బానాం సత్త్వే తేషామ
భ్యర్హితత్వమ్! తత్ప్రతిమానాం రాజావలమ్బాదినానుస్థాపనాయ
స్థాపితత్వేన అకిఞ్చిత్కరత్వాత్, ఇతి.

అసురాద్యన్యజాతిపర్యన్తజాతిభేదమనిర్దిశ్య
పేక్ష్య తత్ప్రయోజకాకారం "ఏష్ణుభక్తిసమా
యుణాః" ఇతి ప్రతిపాద్య తద్భక్తాభ్యర్చనం కు
క్తాకారత్రయం హేతూక్త్యా భక్తాభ్యర్చన
ప్రయోజకం కరతో నిర్దిశ్య తద్భక్త్యా
ఫలసాధనత్వమభిధాయ "ఆలయాభ్యన్తరం" ఇ
శేషవిశేషత ఆలయాలక్షణ తత్ప్రతిమాద్రవ్యవిశే
శేష జ్ఞానాదికం సిధ్యతి. తత్పురాణాః, స
ం తే విధోక్తాః అనేన "మాతా పితా భ్రా
త్యన్తి రార్నాయణః" ఇతి సుబలోపపత్త్యా
బన్ధుత్వం చ సిధ్యతి. అత ఏవం భూతం భ
తి పరోక్షం ప్రత్యక్షమ్ ఏతత్ప్రకారభక్త
ప పశ్యేదేత్యేవకారేణ శుకాదీన్ప్రవచ్ఛ

స్మిన్నేవ శ్రీవైఖానసే అత్రిప్రోక్తే సమూర్తా
పాధికారపంచదశాధ్యాయే, విస్తరేణ ప్రతి
ర్చనమనితంసాధారణమ్, తథాహి :—

శాధ్యాయే. ఏవం హి సమూర్తార్చనాధికారపంచదశాధ్యాయః :—

"అతః పరం ప్రవక్ష్యామి బేరార్థం దారుసంగ్రహమ్, ఖదిరం చాసనం వాథ సాలం వా తిలకం తథా, చన్దనం చంపకం వాథ మధూకం శాకమేవ వా శుద్ధదేశే సముత్పన్నవృక్షం పరిణతం శుభమ్ స్నిగ్ధం ఘనమనృజుం దృష్ట్వా కర్మ సమారభేత్, శిలాగ్రహణవత్ఛేదాచార్యస్సతక్షకేన తు, వృక్షమూలే బలిం దద్యాద్వనరాజాయ ఇత్యత ఉద్వాప్య తత్ర వసతః యేఽస్మిన్ దేవ ఇతి బ్రువన్, శాన్తిహోమం చ హుత్వా తు పుణ్యాహం తత్ర వాచయేత్ శిలాసంగ్రహణోక్తేన విధినా కలశాన్న్యసేత్. ఆత్మప్రతిసరాబద్ధః శయనం చాత్మరక్షణమ్ స్వప్నసందర్శనే హోమం సర్వం పూర్వవదాచరేత్. తతః ప్రభాతే శుద్ధాత్మా స్నాత్వా అహతవాససా వృక్షం ప్రదక్షిణీకృత్య ప్రోక్షణైః ప్రోక్షణం చరేత్, సంగృహ్య పరశుం పశ్చాద్గాయత్రీం వైష్ణవీం జపేత్, హోమం రాజానమిత్యుక్త్వా ఛిన్ద్యాచ్ఛేద్యవృక్షమ పశ్చాత్తక్షక మాహూయ వస్త్రాభరణభూషితమ్ తేనైవ పరిచ్ఛేదయిత్వా యథాహార్యమ్, భూమౌ నిపతితే వృక్షే చోర్ధ్వభాగం ముఖం భవేత్ సువ్యాహృత్యా ప్లవం పశ్చాత్తాని సంగృహ్య తత్ర చ, కలశైరభిషిచ్యాథ పంచభిః పూర్వభిః క్రమాత్,

…త్యోఽయి విష్ణుధర్మ్యార్చనం బుధాః విష్ణుధ కివి
…దం శుభమ్. భగవచ్ఛాస్త్రరీః ప్రీతః సర్వా
…పి విశేషేణ కుర్యాద్భాగవతార్చనమ్, యే
… స్తదూర్ధ్వం యే సమాగతాః. జన్మాహ్నామా
…స్వవదర్చనమ్, యే తు సామాన్యసాలోక్యే తే
…అథవా కేవలం నామ్నా పూజయేదితి కేచన
…ర్చనం కుర్యాద్విష్ణోః ప్రియకరో భవేత్" ఇతి.
… అత్రప్రోక్తే సమూర్త్యార్చనాధికారే, పంచద

భూతయక్షపిశాచానాం నాగానాం చ బలిం క్షిపేత్, అగ్నిం విసర్జ్య సు
చ్చాపి యథోక్తాం దక్షిణాం దదేత్, తతస్సంభృత్య తద్దారు శకటోప
రి యంత్రితమ్, యథోచితం సమాదాయ స్వస్తిసూక్తం సముచ్చరన్
గత్వాలయం తు సంశోధ్య శూలాన్ సమ్యక్ప్రకల్పయేత్, దారవీం
ప్రతిమాం వాపి కుర్యాదేకేన దారుణా" ఇతి.

తథాచ భగవద్దాసాల్యవచనజాతస్య తేయసమూర్త్యార్చనాధి
కారపంచదశాధ్యాయతాత్పర్యకథం తదిదం వచనంజాతం తాదృ
శాధ్యాయాభావాత్ సత్ భగవచ్ఛాస్త్రం విధాతుమిష్టం. కించ తత్ప్రకరణ

వైఖానసే శ్రీకృష్ణభట్టీయే,

...జాతం న గృహీతుం పారయతి. ఉత్తరాధ్యా
"అథాతస్సంస్థాపయేన్ని ... లక్షణ"
...విధాయక ... . అథాత ... "అ
... స్థాపనే పక్ష"మిత్యాదినా శైలబేరస్థాపన

...మన్త్రైర్మన్త్రస్నపనప్రభృతి తత్తదాసన ప్రతిపాదయ
...పనం విష్ణుభక్తివివర్ధనం సర్వాభీష్టఫలప్రదం.
... ప్రతిపాద్యమానా ... మహాముని ప్రముఖే
...త్యం ప్రత్యక్షమ్.

... దివ్యదేశేషు శాస్త్రాణి,
...తే పూజనాదిః"మితి ... శ్రీ వేంకటాద్రి
... ముక్తిభిః

...ధానేన శ్రీనివాసవిదీక్షితైః, తేషాం సర్వ
...మితి"మితి అదపి న ... వైఖానస
... భగవద్భిః భాష్యకారైః సర్వ...

కాణాం జటిలానామ్, శాస్త్రార్థశ్రవణనిరతానాం దురాత్మనామ్, భగవద్భక్తిశూన్యానాం శూద్రపిండోపజీవినామ్, నిరస్తశౌచమార్గాణాం భాషాసితరతాత్మనామ్, దోషిత్వా వదతాం విష్ణుభక్త వైఖానసద్రుహామ్, మనుష్యాశదానాం తు నరకే పతనం ధ్రువ"మితి.

యత్తు "దృశ్యతే మన్దబుద్ధీనామితరాచారస్తు సర్వదా తస్మాత్తేషాం ఫలాపాయి వర్జనం కార్యమేవ హి, భగవద్భక్తమాహాత్మ్యం శ్రుతిస్మృత్యాదిషూదితమ్, తస్మాద్భక్తప్రతిష్ఠాది కార్యం సర్వైర్వ్రతస్థముముక్షు"రితి తదపి దృశ్యతే మన్దబుద్ధీనాం ... చారదూషణమ్, వేదోక్తధర్మనిర్వేష సదా వేదపరాఙ్ముఖః, తస్మాత్తేషాం తాన్త్రికాణాం వేదధర్మవిరోధినామ్ దర్శనం చాపి సల్లాపం స్పర్శనం చ వివర్జయేత్ భగవద్భక్తిలేశే బహవో మునయోఽమలాః, వైఖానసకముఖా ముక్తిం ప్రాప్తా మాహాత్మ్యోదయాత్ వైఖానసముఖానాన్తు వైదికానాం మహాత్మనామ్. మహాపీఠానాం భారతాదౌ మాహాత్మ్యం నధునీయం తస్మాద్భక్తముఖానాన్తు భక్తానాం స్థాపనం చరేత్, ఉత్కృష్టత్వాత్తాన్త్రికాన్స్వామ్యాదేశికో నాత్ర సంశయః తస్మాద్వైదికమార్గేణ వస్తవ్యం మోక్షకాంక్షిభిః భజనీయశ్చోపనీయో ధ్యేయో వై
దికవరదాహరిః ...

...నామభివేనా నమహాదేకైః పంకిబాదా)
...గాధాక రలానామథద్రష్టణాం వా అప్ర

...నాం కేషాంచిదాంధ్రకర్ణాటవాసినామ్, శా
...లాపో వ్యర్థ ఏవ హి, తేషాం పాపిష్ఠజన
...నా, న కుమారిలాతి వచనాన్నరకప్రాప్తి శ్రే
...రమ్. "కేషాంచిద్వేదబాహ్యానాం త్వాంత్రి

నోధృగురుభ్యశ్చ వైదికై ర్బ్రాహ్మణాదిభిః, భగవద్భక్తివృద్ధ్యర్థం వైదికారాధనం మతమ్, వైదికానాం మహర్షీణాం కృపయా సుఖమాప్నుయాత్," ఇతి.

ప్రశస్తా దష్టానాం కుమతినిచయధ్వాన్తమిహిరః
సుగోప్తా సాధూనాం శ్రుతిసరణిపాథోనిధివిధుః,
అవాప్యో భక్తాగ్ర్యైః పటలినపూజా విగాహైః
హః శ్రీశే మార్గే ఽతి సుపి చ బోధ్యో విజయతే. ౧

భక్తిం వర్ధయతు ప్రభుశ్రీరమహాశౌరిస్తార్క్ష్యవిఖ్యాపన
ప్రోక్తస్నానసమంత్రతైర్గ్మ్రతి* స్తైర్భ్రత్రాగ్ర్యాదిభిర్వాసరమ్,
ధ్యాతో దివ్యశుభాకృతిః శ్రుతిలసత్కైర్త్రిస్త్రుదా పూజితః
శ్రీవైఖానసవర్త్మనా వితరతు క్షేమం చ నారాయణః. ౨

కేనాపి జాత్మ్యేన శతేన జల్పితం
యద్వేదశాహ్యేన కుయుక్తివర్త్మనా
తద్వైదికశ్రీకులకృష్ణసూరిణా
సయుక్తి సచ్ఛాస్త్రవచేన మర్దితమ్. ౩

దుర్జనోక్తిపరాసేన ప్రీతః సర్వేశ్వరో హరిః,
జ్ఞానం వైరాగ్యమమలాం భక్తిం చ దిశతు ప్రభుః. ౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే శ్రీకృష్ణభట్టీయే సారసంగ్రహమర్దనే యుక్త్యాభాసాదినిరసనం నామ తృతీయః పరిచ్ఛేదః.

సారసంగ్రహమర్దనగ్రన్థః సమాప్తః.

మంగళం భూయాత్, ప్రీయతాం రామభద్రః.

శ్రీవిఖనసమహాగురవే నమః

శ్రీమతే భాష్యకారాయ శ్రీశ్రీనివాసమఖివేదాన్తదేశికాయ నమః.

శ్రీవైఖానసగ్రంథమాలా

అనుబంధగ్రంథములు.

విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్నవి.

గోదామహిమ.	0-3-0
శ్రీవిఖనస స్తోత్రరత్నావళిః.	0-4-0
శ్రీవైఖానసోపాఖ్యానము (ఉత్తరభాగము)	0-8-0
శ్రీవైఖానస సంధ్యావందనము.	0-4-0
శ్రీవైఖానస పుణ్యాహమ్.	0-4-0
సజ్జనసంభవః.	0-3-0
చోరసంవాదము	0-2-0
యాగకుణ్డాదినిర్ణయః.	0-4-0
శ్రీకృష్ణాష్టోత్తరశతకము.	0-4-0
లక్ష్మీశసంవాదము.	0-3-0
శిల్పప్రమాణదీపిక.	0-3-0
సీతారామాయణమ్.	0-12-0
శ్రీరుక్మిణీకృష్ణసంవాదమ్.	0-3-0
శ్రీబాలకృష్ణతిరువారాధనమ్.	0-2-0
దశవిధహేతునిరూపణము.	5-0-0
డి. గోపాలాచార్యులవారి జీవితచరిత్రము.	0-4-0
శ్రీవైఖానసోపాఖ్యానమ్. (తృతీయభాగము)	0-1-0
శిల్పప్రమాణదీపికా. (ద్వితీయభాగము.)	0-4-0

శ్రీవైఖానస గ్రంథమాల
తిరువాలిపాళెము. మాదరపాకం పోస్టు చెంగల్పట్టు జిల్లా.
లేక డాక్టర్ డి. రంగాచార్యులు ఎ. ఎం. ఏ. సి, భిషగ్వర
నెం. 401 బంకసాలవీధి జి. టి. మద్రాసు. అను వారియొద్ద లభించును.